

Életbátorságra vezető kalauz. Perlaky Lajos rádióbeszédei

TARTALOM:

Életbátorság. — A részvét művészete. — Az otthon. — Édesanyánk képe. — A családi élet művészete. — A mai nevelés bűnei. — A takarékoság. — A nyelv a vádlottak padján.

17.082. - Királyi Magyar Egyetemi Nyomda Budapest. (F.: Czakó Elemér dr.)

ÉLETBÁTORSÁG.

(A Rádióban elhangzott 1931 dec. 8.)

A mai kor pszichózisához — midőn az emberek nem az évektől Öregednek meg, hanem: a lelkük-től — hozzátartozik, hogy a szívekben kihülőfélben és kialvófélben van: az életbátorság erénye.

Mélyen tisztelt hölgyeim és uraim! Tény az, hogy a modern technika gigantikus és grandiózus kereteit építette meg az emberi életnek ... Drótok zizegnek, turbinák örvénye zúg, gépek zakatolnak... könyvek, munkások, tőkék tömegei versenyeznek, hogy raffinaít és nagyarányú kényelemmel tegyék boldoggá a század emberét, akinek egy szép napon nem fog meglepetést okozni, ha a holdat lehozzák a földre, vagy ha a földgömb elkezd nyugatról keletre forogni... (Wells.)

A boldogulás gépháza robbanásig fűtve: ... és soha annyi loccsanás a hidak alatt, ... soha annyi összetört, démonoktól hajsolt ember, soha annyi megkínzott, láthatatlan tövisekkel koszorúzott emberszív, mint manapság.

A világháború, amely a mi finom és nagyartartott Európánkat *egy óriási hullaházzá változtatta*, amelynek lövészárókravatalán kilencmillió Ábel véres teteme penészedett a gyökerek alá: mindnyájunkat *elkoptatott, felőrölt, lefokozott és megrontott*.

A halott milliók mellett itt járnak köztünk élő testekben *a félig megholt lelkek milliói*, azoknak a millióknak feláldozott és elsodort nemzedéke, akiket — Remarque szava szerint — *a háború megölt, anélkül, hogy a gránát szétépte volna*. Itt van a szörnyű örvények forгатagából hazakerült harmincévesek nemzedéke: akik az iskolapadból kerül-

alig felejtette el az édes anyatej ízét s *ölelés helyett meg kellett tanulnia ölni* — nehogy őt magát megöljék...

Itt van a hazajöttek nemzedéke: akik csak fél helyet mernek elfoglalni az élők között, akik bele-
 őszülve a véres kereszthordozásba, úgy érzik, hogy sohse fognak többé napfényre vergődni az Élet sötét alagútjából...

Itt van a mai fiatalság, amely mint történelmi törmelék, mint ócskavas: felhasználatlanul pusztul el a szemünk láttára. *Egy generáció, amelynek élete nem tavasszal, hanem ősszel kezdődött;* fiatalok, akik midőn felhalmozott energiáikkal be akarnak lépni az életbe: arra ébrednek, hogy minden hely el van foglalva,.

Hiszen a mai éhségnyomor — minden szörnyűsége dacára is: nem a legnagyobb nyomor a világon... Hol van azoknak a nyomora, akik valaha szebb napokat láttak-... Akiknek lassacskán úszott el minden a zálogházi batyukendőkben: először a tizenkétszemélyes ezüst, azután a szőnyegek... végül a futtatott arany szívecske a nefelejeses kővel, a fehér függöny és csipkés vánkosciha... Hol van azoknak a nyomora, akiknek torkát egy egész életen át fojtogatja a kielégítetlen álmok vonagló és sorvasztó fájdalma- Hol vannak a nagy remények hajótöröttéi, az összezsugorodott lángelmék, akiknek fénye kiegészített a közöny hamujában, az elpuskázott egzisztenciák nyomora, akik előtt bezárul minden ajtó, akik hófehér hajjal jutottak a beismeréshez, hogy életük elvérzett a legszebb álmokon és terveken-

Nézz körül, hány ember arcon van ma kialudva az emberfény, ó hány ember ébred manapság arra, hogy egy hang belülről, a szív sötét tárnájából rászól tisztán és érthetőn: „Felesleges ember vagy!... hiába éltél!...” Hány emberarcra van manapság ráírva Gorkij szörnyű szava: „Nekem már minden mindegy!...” Hány sír domborul az élet országútján, amelynek fej fáján a születés és halál dátuma

között, láthatatlan írással írva áll ez a nagy szó: „hasztalan...”

Hasztalan küzdöttem, hasztalan feszítettem neki a vállam, hasztalan kezdtem el újból és újból — semmisse sikerült...

Szomorú valóság, hogy az élet sok harcosa *eh* vérzik, mintha a Sors és Végzet túlereje nekiugrana a torkának és leteperné ...

Túlereő--... Sors--... Végzet--... Nem, ilyen sötét és vak hatalmak nincsenek.

A Sorsnak nincsen olyan túlereje, hogy egy életet a hősiesség glóriájától megfosszon, hogy letapossa és megsemmisítse egy élet keresztordozásának és küzdelmeinek belső értékét, hogy egy munkás, lelkes, harcos életet — haszontalanul eltöltött életté fokozzon le ...

Kedves hallgatóim! Foerster könyvében leírja, hogy a spanyol partokon zátonyra futott és elsüllyedt egy angol hajó... Csónak csak asszonyoknak és gyermekeknek jutott, a matrózoknak szembe kellett nézniök a biztos halállal. Mikor a menekülők eleveztek a süllyedő hajótól: egyszerre lelkesült éneket hallottak felzendülni... Hátra néztek és meglátták a legénységet a födélzetén és megismerték a dalt: „Good save the King” — az angol nemzeti himnuszt. Így süllyedtek el: nem átkozódva, nem kétségbeesve, hanem felemelt fejjel, mint hősök — akiket a halál le nem győzhet... A csónakban maradottak sápadt-fehéren meredtek a halálkórusra és szívük kimondhatlan megindultságában összeszorították ajkukat... Soha, de soha nem fogják — mondották később, miután partot értek — elfelejteni ezt az éneket és ezt a süllyedő hajót, amelyről a bátorság és önuralom nagy himnusza szállt az ég felé!

Mélyen tisztelt hallgatóim! Azt hiszik, hogy ezt a példát csak a szirteken lehet követni- Nem gondolják, hogy ami nagyban a tengeren, a halál fenyeséges páthoszában hősies: azt kicsinyben a hétköznapok szürkéségében is lehet utánozni-

Igen! azt, amit a haldokló tengerészek megtettek a spanyol sziklákon, azt mi is megtehetjük az élet kisebb-nagyobb zátonyain, hiszen az élet hősiessége *nem abban áll, hogy kevés legyen a bajunk, hanem hogy helyén legyen a szívünk...*

Az élet hősiességéről nemcsak azok a vaskeresztek beszélnek, amiket a mellünkre tűztek, mialatt szólt az ezred zenekara — az élet hősiességéről beszélnek azok a könnyek is, amiket egy szegény varróleány hullat a selyemingekre, amiken heti tíz pengőért dolgozik s amelyek oly csábítóan ragyognak a kirakatokban ... Erről beszélnek: *anyák könnyei, akik apák is tudtak lenni a gyermekeikért; mártírasszonyok könnyei, akiket az esküjük odaláncolt egy betyár férj oldalához; menyasszonyok könnyei, akiknek fején érintetlenül hervadt el a mirtuskoszorú; tudósok könnyei, akiknek egy egész élet munkájáért penészes kenyér jutott.*

Az élet hősiességéről beszélnek a mosásban és napszámban elrongyolt kezek, amelyek mégis tele vannak simogató gyöngédséggel, mikor holtfáradtan hazajönnek gyermekeik körébe... a fáradt öreg munkásarcok, a verejtékes ingek, a varrógépek, amik nyomormeséket zakatolnak...

Az élet hőseiről beszéltem! Múltkoriban egy hatalmas szálloda öreg cselédje összeroskadt a vásárcsarnok előtt. Fejét ráhajtotta a káposztáslevelekre és mielőtt a mentők megérkeztek volna: párna helyett káposztáslevelek között lehelte ki halhatatlan lelkét az utcán. És mikor a szegény öreg embernek ősz fürtökkel behavazott fejét ott láttam feküdni a targoncán: azt gondoltam magamban, hogy íme ezek a káposztáslevelek minden babérnál szebben koronázzák meg a kimerültség-tői halálbaroskadt öreg cselédnek: a Munka hőseinek fejét...

Mélyen tisztelt hallgatóim! Olyan időket élünk, hogy *az élet egyszerű, csendes leéléséhez is egyre hősibb bátorságra van szüksége az embernek.* Olyan időket élünk, hogy mindnyájunknak fel

kellene írunk Carlyle nagy szavát, amit fölíratott, fia ágya fölé: Dolgozni! — és *nem* kétségbeesni!

Mert ma elveszett ember az, aki a Sorssal szemben elveszti a fejét és előre megnyerte az élet nagy játszmáját, aki egy fejjel magasabb tud lenni a saját végzeténél Manapság mindenkinek meg kell tanulnia az életnek azt a bátorságát, *amely nem ismer hajótörést*, amely egyetlen szál roncson a talpa alatt még mindig remélni tudja, hogy fellobogózza fog befutni az élet kikötőjébe... Ma minden ember címerpajzsára azt kell rávésni: *Dum spiro — spero!* = amíg lélekzem — remélek! *Akármilyen csapás éri is az embert, így kell szólnia önmagához: „Nem akarok — és nem fogok össze-törni...”*

Ha valamikor, úgy ma nem szabadna elfelednünk, hogy embernek lenni — *annyi, mint hősnek lenni*; az élet bizony csatatér: holtakkal, rokkantakkal, sebesültekkel. Azért ha valaki tíz évig küzdött, ha mindent elkövetett és mégsem boldogult — mondja Wells —, akkor is várjon még újabb tíz évig, mielőtt azt mondaná, hogy Ő „szerencsétlen...”

Hiszen — mint egy híres író mondja —: „A Sors kalapácsa hozzátartozik életünkhöz, a földön azok az értékes emberek, akiket a Sors pörölyvel dolgoz ki keményre...”

Az bizonyos, hogy „az élet bátorságát nem a sok szerencse adja meg, hanem a sok csapás” — a bát<ran, felemelt fejjel átélt keserű órák önmaga fölé emelik az embert. Minden szenvedésben ugyanis, amit Isten ránk bocsát, ott van a fölhívás: „Ember légy nagyobb, légy tisztább, légy erősebb!... nőjj a magasba s emeld fel szemedet még magasabbra.” A cédrus, a tölgy, a pálma a viharban nő — az ember is, hiszen az igazán nagy szenvedés nem tör és zúz — hanem felemel!...

Azért testvérem! ha igazán nagy Golgotát jár<tál végig az életben, el fogsz jutni a nagy szívek ama magaslatára: *ahol magad áldod meg a szem védéseidet!*

Igen, nekünk embereknek itt a csillagok alatt: feltétlenül szükségünk van szenvedésre, mert a szenvedés nemesíti az embert.

Megpróbáltatásra a szívnek éppoly szüksége van, mint a vasnak tűzre. „Babérkoszorú csak vérző homlokon terem” — mondja Tasso. Szókratész kezében méregpohárral a legnagyobb, Homérosz és Milton vakon írják a legszebb költeményt, a süket Beethoven alkotása a IX. szimfónia és Dosztojevskij soha nem írja meg a „Bűn és Bűnhődés”-t, ha élete nem csupa Golgota... *Mi volna nekünk Krisztus, ha nem volna öt sebe — és fején nem volna töviskoszorú-*

Szent Ferenc, a Nagy Umbriai, aki maga is vakon szerzetté a „Naphimnuszát, egy ízben bement egy házba, ahol azzal fogadták, hogy a ház lakói nagyszerűen élnek, mindenben bőséget látnak, mire a szent így szólt társához: „Menjünk innen, mert ahol szenvedés nincsen, ott — áldás sincsen!”

Tény az, hogy a szenvedés lágy patakokat nyit fel az ember szívében és *megtanít arra, amire az ujjongó és boldog szív soha meg nem tanítana.* Mennél többet szenvedett valaki, annál hajlékonyabb arra, hogy testvérlátó szemmel és testvértölélő szeretettel nézzen maga körül. Mindenki tapasztalhatta magán, hogy aki embert sírni lát: ájtatos lesz, mintha valami nagy és néma gyászszertartáson volna jelen s lényének minden jó-érzése felmozdul, hogy megszüntesse a bánat vízcseppjeinek hullását, amiknek könny a neve.

Ismertem az életben egy nagyon púpos és nagyon csúnya leányt. Ennek a szegény leánynak eleve le kellett mondania a hódítások és sikerek amaz útjáról, amit más leányoknak a szépségük nyújt. Őt azonban a púpja nem tette keserűvé, hanem belenyúlt a szívébe, hogy onnan vegyen elő rózsákat, mosolyt, emberfényt, jószágot... Az emberek, akik fáznak és szenvednek a saját lelkük fagya és üressége miatt: megérették e púpos leány

lényében a napfényt, akinek minden könnyre volt egy sóhaja, minden öröme egy mosolya. Mindenki szerette őt — és ő is mindenkit szeretett!...

Látják, hölgyeim és uraim! — így válhatik két püpből — két angyalszárny!

Igen, a szenvedés felpuhítja mint ekevas a rögöt, az emberszívet, a lélek a szenvedés árán jut el mélyebb önmagáig. *Mindenki, mennél nas gyobb pokolköröket járt meg az életben, maga tapasztalhatta, mikor valami nagy csapás érte: rögtön valami mély változás, megrendülés és meg' tisztulás ment végbe a lelkében.* A könnyek talán elhomályosították a szemét, de ugyanakkor kimostak belőle minden porszemet! ... Éppígy magunkon tapasztalhattuk, hogy boldog napjainkban átsiklik szemünk a szenvedőkön, megindulás nélkül tudunk elmenni a legvérvöröss sebek mellett, egész természetesnek tartjuk, hogy az emberek leroskadjanak keresztjeik alatt és beletörődjenek keserves nyomorukba. Ó Istenem! milyen egészen más szemmel nézünk a szenvedőkre, *ha a Golgotának ugyanazt a szakaszát mi is megjártuk már!...* Milyen más színben látjuk az életet, az emberesket, a világot — ha szemeinket tisztára mosták a könnyek és a zokogás!... A vigasztalás, a részvét: a legnagyobb emberi művészetek egyike, amire azonban csak a szenvedés tanít meg.

Mikor Wilde Oszkáról, Anglia körülrajongott írójából, az „Élet királyá”-ból — ahogy magát nevezte — a readingi fegyház „C 33”-as számú fegyence lett: akinek csíkos rabruhában kellett naponta kezében csajkával egy sorba állnia London földalatti söpredékével, — ezt írta levelében barátjának, André Gidének: „Amiért a szenvedésnek e sötét taposómalmát kibírom, azért van, mert megismertem egy csodás érzést, amit eddig soha nem ismertem, s ez a — *részvét!*”

Vigasztalódjál tehát testvérem a vigasztalásban és érezni fogod, hogy a te lelked is felüdül... Van az amerikai „kip smiling”- mozgalomban egy köl-

tői gondolat, tudniillik, hogy éppen ma, amikor a föld megszűnt a „mosoly országa” lenni — kötelességünk a kereszt és bánatok alatt roskadóknak nevető arccal elébük menni és életre ébreszteni őket... *És ez nem kis dolog! — egy embert életre ébreszteni.*

„Tessék mosolyogni!” Ez van kiírva öles plakátokon Amerikában minden utcasarokra, ami fekkívás akar lenni a gondkorszak emberéhez, hogy ne veszítse el a lélek kenetét, az öröm olaját. Hiszén a nevetés olyan, mint a harangszó, — aki mosolyog, az mindig a jobbik énjét tárja a másik felé, ezért tud bezörgetni a legelzártabb szív kapuján is ...

Francesco, Assisi nagy Szentje, mikor hallotta, hogy az egyik fráter roskadozva a mázsanehez zsák alatt, hangos énekszóval tér haza kéregető-útjáról, nagy örömeben felugrott, eléje szaladt és szó nélkül megcsókolta a fráter vállait, amelyek énekszóval hordozták a zsák nehéz terhét.

Én azt ajánlom tehát: ahelyett, hogy folyton csak a magunk szerencsétlen sorsán töprengenénk, nézzük a másokét is. „Nézz föl az égre! — mondja egy híres író — ott van az Isten, nézz le a földre! ott lesz egyszer a koporsód, ... és nézz körül embertársaid között és ezreket fogsz találni, akiknek rosszabb sorsuk van, mint teneked!”... Az Úristen azért engedi itt sétálni közöttünk a koldusokat, a lerongyolt éhezőket, a féllábúakat, a világtalan verkliseket, az idegsokkos katonákat, a csontvázarcúak egész szomorú körmenetét, hogy belássuk: mi még igen szerencsés emberek vagyunk!...

Ne mondd azért, hogy te vagy a világ legszerencsétlenebbje! Úgye van két kezed, amit nem adnál ide tízezer dollárért sem, úgye van két szemed, amit nem szúratnál ki a világ minden kincséért sem-!... Szegény vagy-e tehát te, akinek két keze, két szeme, akinek olyan kincseid vannak, amit nem adnál a világ minden kincséért sem cse-

rébe-... Ne mondd azt se, hogy elhagyott vagy, hogy egyesegyedül állsz a világon! Létezésed kapujában ott állt két csodás lény, akikről még királyi koronával fejünkön is csak alázattal lehet beszélni — az édesapád és édesanyád... Voltak tanítóid, voltak barátaid, volt aki megértett... És volt valaki, aki egyszemélyben Apa és Anya, barát és segítő maradt akkor is, ha mindenki elhagyott — aki legláthatatlanabbul, de leghatalmasabban segített —, *ez a csendestárs: az Isten!*

Azt gondolod, hogy aki a fület alkotta, az maga nem hall-... aki a szemet alkotta, az maga nem lát-... aki az emberszívet megöntötte, annak magának nincsen szíve-... Kedves testvérem! hidd el: nincs egyetlen csontocska se benned, ami ne az ő Kezét hirdetné. Azért gondoldj arra, hogy minden verejték és minden könny, a hangtalanul elviselt fájdalomnak minden könnycseppje az ő tenyerébe hull és egyszer mint gyémánt ott fog ragyogni abban a koronában, melynek aranyát a szenvedéseiből öntötték meg ...

Tagadhatatlan, hogy vannak, akik valósággal kéjelegnek az élet sötétenlátásában... Ezek az emberek mindent fekete fátyolon át néznek, a rózsán is csak a tüskét látják, a sas szárnyain is csak porszemet keresnek! Ezek nem tudják meglátni az élet napsütéses partjait, ezek mindig csak a kétségekről beszélnek, melyek az embert egyre mélyebbre temetik...

Beethoven pesszimizmusában eljutott odáig, hogy azt mondotta: „*Egy fát jobban szeretek, mint egy embert...*” Egy híres író pedig ezt irattá fel sírkövére: „Hogy ne kelljen embereket látnom, a föld alatt vettem ki magamnak lakást... Vándor! ne időzz síromnál!... Átkozz!... szidj!... taposs rám, ahogy tetszik... csak arra kérlek, menj el! menj el! ...

Az bizonyos, hogy nincs közöttünk egyetlenegy se, aki azt mondhatná, *hogy itt a földön, ebben a földi életben megtalált mindent, amit szíve kere-*

sett. A könnyek nem apadtak ki ma sem és nem is fognak kiapadni soha. A szenvedésben mindnyáj an testvérek vagyunk, a különbség csak annyi, hogy egyik a száján hordozza a szenvedést, másik a szívében...

De az is bizonyos, hogy amint nincs emberi élet nagy fájdalmak nélkül, úgy nincs emberi élet nagy örömök nélkül sem.

Vannak az életben zavartalan örömök, a bekének és boldogságnak olyan túlradó pillanatai, amikor ízelítőt kapunk a mennyország örömoceanjából. A mennyországot éreztük minden igazi jócselekedetünk után, amiben nem volt féreg, s a szívünk halkán kimondotta: *Isten! — ezt neked cselekedtem!*... Ezt éreztük, amikor egy békülésre felénk nyújtott kezet el tudtunk fogadni, s a lelkünk azt súgta, hogy odafönn az angyalok összemosolyogtak. Ezt éreztük, mikor évtizedes verejték árán felépült a „családi ház”-unk s mi először léptük át a napraforgós kicsi kert ajtaját... amikor egy apró embermadárka első lépését tette kitért karunk felé... amikor a leányunk ott állt menyasszonyi fehérben a boldogság tündéri oltára előtt... amikor a fiúnknak mellére tűzték a szignum laudiszt... amikor viszontláttuk hosszú évek után az öreg édesanyánkat, aki nem tudott meghalni, mielőtt még egyszer meg ne ölelt volna minket... *Aki tagadja, hogy van mennyország: az nézzen bele a saját szívébe, s gondoljon arra a pillanatra, amikor először hajolt a bölcső fölé s onnan egy kicsi madárszív először csicseregte: „Mama!... papa!”...*

Mélyen tisztelt hallgatóim! Van egy paradicsom itt a földön, amelynek útjait mi valamennyien bekalandoztuk egykoron: a gyermekévek boldog paradicsoma ... O, áldottak a mezők, amelyen végignyargaltunk lovacsázva, a rétek, ahol labdázunk... a hegyek, amelynek tetején sárkányt eregettünk ... a por, amelyben golyóztunk... a patak sodra, amely malmunkat hajtotta, papírcsónak-

jainkat vitte... Sajnos, az ember rendszeren csak akkor ismeri fel ennek a paradicsomnak a varázsát, mikor lement már fölötte a Nap és megnőtttek az élet árnyai... Mi Édenkeresők: a Múlt paradicsomát rendszeren csak romjaiban ismerjük fel, az Ifjúság Édenkertje is akkor lép eléünk tündöklő sugárözönnel, mikor az Élet óráján a mutató az esti órákat mutatja ...

Ekkor reszketnek fel az emlékezés aranykódén át a múlt álmoképei: a boldog játékok és kedves társak, akik már rég a föld alatt alusznak... Az az ócska karosszék, amelynek kopott bőrtámláján oly édes volt Robinzont olvasni... Régi dalok muzsikálnak ilyenkor bennünk, amiket nem dalol már senki... felreszket a régi havas karácsonyesték gyertyafénye, amelynek lángjai csonkig égtek, s amiket az édesanyai kéz nem gyújt meg többé... Igen! ez volt a gyermekkor édes paradicsomkertje: elmúlt, elsüllyedt, mint egy rózsákai beborított sziget...

A nyomor könnyel és gyásszal folyj a körül a világot, s annak kódében annyi fény elalszik, hogy az emberek észre sem veszik, hogy van még egy paradicsom itt a földön, amelyben egy sugár tündököl az első Paradicsom fényéből... Az egymásért és egymásnak élő család — akik, mikor gyűrűt cseréltek: szívet és sorsot cseréltek, akik vállt a vállhoz vetve hordozzák a keresztet — egy darab az elveszett Paradicsom tündéri kertjéből. *A boldog házasság egész biztosan a legnagyobb jó, amit ember elérhet itt a földön.* Az Édenkert másik darabja az igazi barátság: mikor két ember megérti egymást... ó, vigyázzon, őrizze meg az, akinek ebből része jutott...

A nyomor, a gond, a küzdelem roppant folyamában vannak, nem merem mondani paradicsomok, de kis szigetek: a békének és boldogságnak olyan kis szigetei, amik emlékeztetnek a Paradicsom tündérkertjére... Emberi jóság, szeretet, a segítő jószándék teremtette meg ezeket a boldog-

ságszigeteket... Arra a fehérfüggönyös szobára gondolok, ahol egy öreg édesanya ül és varr éjfélig... arra a megszokott drága arcra gondolok, amit megpillantunk, mikor szemünket kinyitjuk, szeretünk, mihelyt karunkat ki tudjuk tární, erre a gyöngédségkehelyre, amiből sohase fogy ki számunkra a részvét, a mosoly, a sóhaj...

Arra a kórházi ágyra gondolok, amelynek szenvedéseit egy Kéz gyöngédsége *tette* elbirhatóvá: egy kéz, amely oly fehér és puha, mintha csak fájdalom enyhítésére teremtette volna Isten.

Azokra a virágos házakra gondolok, amelyekben az utca sarából — ahol a Nyomor kezét fog a Bűnnel — kiemelték egy árva gyermeket és nap-sugaras otthonnal ölelték körül... Azokra az embersorsokra gondolok, amelyek roncsokká törnének, ha segítő kezek testi és lelki kenyérrel nem tartanák őket a víz színe fölött s nem ajándékoznák meg az újrakezdés, a felegyenesedés bátorságával.

Azok, akik kéjelegnek az élet sötétenlátásában, gondoljanak vissza az édesanyai szempárra, amely őket oly sokáig elkísérte... a gyermekjátékukra: arra a falovacskára, amelyből később egy simogató jócselekedetük fakadt... a könyvekre, amelyek új célok felé feszítették lelkük vitorláit... a jóbarátokra, akiknek biztató szava mentette meg őket az összeroskadástól...

Minap olvastam valahol, hogy Berlin egyik legforgalmasabb utcáján az autóbusz elütött egy rongyos kis proletárgyereket. Mielőtt az eltaposott piciny madárszív az utca aszfaltjáról felröppent volna örök fészkebe, az Isten ölébe, haldokolva megszólalt: „Mondják meg a tanítónéninek, hogy tiszteltetem!”... Egy úr, aki hallotta ezeket a szavakat, utánajárt a dolognak, hogy megtudja: ki lehet az a tanítónő, aki felé ez az utolsó dobbanó szívecske oly hálás üzenettel fordult... Sok szaladgálás után kinyomozta, hogy az egy külvárosi iskola tanítónője, aki azonban nem emlékezett rá,

hogy valami különösebb jót művelt volna ezzel a növendékével... Legfeljebb egy almával, egy cirógatással és egyszer egy kócból csinált huszárral ajándékozta meg az árva kisfiút... Lássák, hölgyeim és uraim! *egy rongyos babából, egy törött játékszerből, egy simogatásból a fénynek olyan tengere áradhat egy egész emberi életre, hogy be tudja ragyogni még azt a sötétséget is, amely a halál órájában hull le reánk!...*

Szólnom kell végül arról a paradicsomról, amit a magas öntudattal végzett kötelességek nyújtanak az embernek. *Higyjék el: nem a beteljesedett vágyakban, a megvalósult álmokban, hanem a hűségesen betöltött kötelességekben van adva az élet paradicsoma.*

Ezt hallom kizengeni a falusi kovácsműhely víg kalapácsütéseiben, — a dalt, a jól végzett munka boldogságának dalát. Az eke vágta barázdák a szántóvető, a kenyér Művészének ekéje nyomán: szememben egy nagy és szép költemény sora, amely a boldog öntudattal végzett munka paradicsomáról beszél...

Mezőkön és domboldalakon állunk. Vájjon a természet nagy-nagy szépsége nem egy megmaradt darabjaié magának az elvesztett Édenkertnek. Nem az Isten Arca mosolyog-e fel egy csillagok-kai telehintett május este szépségében... egyetlen hóvirág kelyhében nem lép-e vajjon elénk teljes fönységében a mi Atyánk, ki mennyekben vagyón... A virágok szeretnek minket, szeret a fa és szeret a bársonyzöld fű, amely szőnyegként fekszik lábaid elé... szeret a tenger, mely fénylővé teszi gondolataidat. *Amíg fejünk felett csillagok ragyognak és van zöld lomb a fán — szép az élet.*

Igen, kedves hallgatóim! Ha a föld maga nem is válhatik többé paradicsommá, ha megvan bennünk az örülnitudás művészete: meg fogjuk az életben találni azokat a stációkat, ahol új erőre kaphatunk, hogy felemeljük és továbbhordozzuk keresztjeinket.

Tanuljuk meg tehát ünnepelni az élet apró perceit, tanuljuk meg a nagy átlényegülést: *szeretiet csinálni a fájdalomból, hiszen szenvedni kell, hogy jókká lehessünk... sokat szenvedni, hogy még jobbá lehessünk.*

Gondoljunk arra, hogy akármennyire tele van is az élet borús felhőkkel, — mögöttük mégis csak *ott* ragyog az Isten örökké kék égboltja. Gondoljunk arra, hogy semmi se sikerül oly jól az életben, mint ahogy reméljük, *de semmi se oly nehéz, oly sötét és reménytelen, — mint ahogy félünk tőle. Az akadályok arra valók, hogy legyőzzük őket és senki se pusztulhat el, aki felismeri, hogy ő maga mit ér.* Ne feledjük, hogy az igazi boldogság forrása bennünk vagyon, éppen azért semmiféle hatalom se képes arra, hogy nyomorulttá tegye azt, aki igazán tudja akarni, hogy az élete sikerüljön...

Ne feledjük, hogy minden fájdalom keserősége elbírhatóvá lesz abban a pillanatban, mihelyt belátjuk, hogy minden szenvedés végcélja — *a lelkünk továbbnevelése ...* Ne feledjük, hogy akármilyen történik is az életben, az ember fölénye diadal-maskodhatik és bebizonyíthatjuk, hogy lelkünk mélyén — az Élet minden szörnyűsége dacára is — mi vagyunk a Sors urai...

Ne feledjük, hogyha megfeszítjük minden erőnket, ha fölvértezzük magunkat a hősiesség páncéljával a Sors csapásai ellen és tovább dolgozunk a régi hűséggel — a siker visszapártol hozzánk. Végül ne feledjük, hogy az élet hamuesőt szór az emlékekre, a jókra is, a fájdalmasakra is — és a legfájdalmasabb dolgokat is egyre mélyebbre temeti...

Az élet nehéz, olajfahegyi óráiban nézzünk tehát fel a csillagokba, mint a napkeleti Háromkirályok... és ott fogjuk találni a mi betlehemi csillagunkat is, amely szívünkbe zengi:

„Ember! nem szabad ... nem szabad ... nem szabad leroskadni soha!”

A RÉSZVÉT MŰVÉSZETE.

Nemrégiben olvastam, hogy Párizsban meggyilkolva találtak egy embert, aki a Faubourg St. Honoré egy magányos házában: egyedül, elhagyottan élt... Elvitázhatlan nyomok mutattak arra, hogy a gyilkos, aki irtózatos erejű fejszecsapat sokkal végzett áldozatával, mielőtt szörnyű tettének színhelyét elhagyta volna — *a szobában levő kis kanárimadarat — megetette ...*

A vizsgálat során mindez részletesen beigazolódtott... Mikor a tettet a vizsgálóbíró megkérdezte: mi vitte arra, hogy véres munkája után a kis madár sorsáról gondoskodjon, a gyilkos zokogva azt felelte, *hogy nem bírta volna elviselni, hogy ez a kicsi madárszív elpusztuljon.*

Lássák, mélyen tisztelt hallgatóim! — minden ember szívében, még egy gyilkos szívében is van egy kicsi kert... Egy rózsákkal befuttatott, ez zárt, titkos kicsi kert, amelyben a szánalom, a jószág, a részvét virágai nyílnak.

Mélyen tisztelt hölgyeim és uraim! Bevallom őszintén, hogy diákkoromban egyszer én is csaknem gyilkosságra vetemedtem.

Megpróbáltam ugyanis egy nyulat lelőni...

A nyúl oly közel volt, hogy ez sikerült is volna, ha a kis nyomorult, ahelyett, hogy elszalad — *meg nem fordul ... és rám nem néz...* A nyúl megállt — és rámnézett: egy csodálkozó, kedves, világosbarna szempár.

A mérleg egyik serpenyőjén ebben a pillanatban ott állt a pompás nyúlgerinc gombóccal... az első vadászkaland izgalmas dicsősége ... a vadász szent joga, és mindez követelte, sürgetve kívánta, hogy a gyámoltalan jószágot, tőlem pár lépésnyire, áldozzam fel... Egyetlen hang könyörgött csak a

szegény, ostoba, tehetetlen jószágért — és az egyetlen hang erősebb volt mindennél.

Ekkor éreztem először, hogy van bennünk egy szerény, halk hang, amit csak mi hallunk... Egy a karfáénál is halkabb hang, amivel szemben hiába tesszük mérlegre a győző jogát, az erős erőt ségét, ez a hang — a szenvedőkért, az alulmaradtakért, a legyőzöttekért beszél.

Igen — mélyen tisztelt hallgatóim! —, vannak az emberi szívnek olyan érvei, amiket az ész nem ismer, meg nem ért, s amelyek mégis erősebbek az ész minden szavánál...

Példa az életből... Este van... kopognak az ajtódon. Egy betörökülsejű, rosszarcú, sportsapkás alak áll előtted és néhány fillérért könyörgött áll előtted megroskadva, feltúrt gallérral, eltaposott tornacipőben... A haja vadul és elszántan a szemébe lóg ... De te energikus ember vagy, aki röviden szoktál végezni az ilyen csavargókkal, akik úgyis elisszák az összekoldult garast... Tehát: fel is út! — le is út!...

Látszólag igazad van!... De ekkor egy hang, ami nagyon mélyről jön, elkezd beszélni hozzád és ezeket mondja:

Gondolj arra, hogy megtaposhatta az élet ezt a testvéredet, míg idáig jutott!-... Gondolj arra: mi lesz az ő szívetlen szívéből, ha mindenki elutasít ja- ... Gondolj arra, hogy az ész minden korholása dacára is valami simogatóan meleg érzés fog a szívedben felfakadni, ha lelkedbe nyúlsz, hogy onnan kivégy egy garast... egy darab kenyeret, vagy egy tányér meleg levest...

Gondolj arra, hogy egy tányér levestel újra emberfényt tudsz gyújtani azon a sötét arcon és abban a sötét szívben, amelyben már rég lezuhant az egész világ... Gondolj arra: hátha a te fiad kopogtatna idegen ajtókon és elzavarnák meghallgatlanul-!... És ha nem a te fiad-... hát ez a fiú nem szintén egy édesanyának és egy édesapának a gyermeke- ... Gondolj arra, hogy ezt az elkalló-

dott csavargót is a féltő ölelésnek anyai szerelmével ölelték át egykoron s egy apa hangtalan áldással őt is megáldotta... Gondolj arra, hogy egy anyai szív valahol a távolban megéri azt a tányér levest és te életedben fogsz találni utadon egy rózsát, amit az ő áldása küldött...

Így beszél bennünk a szív titkos mélységében egy csöndes, szerény, halk hang ...

Van-e közöttünk csak egyetlen egy is, aki abban a néhány ünnepi percben, amit Lelkünknek szentelünk, ne hallotta volna ezt a hangot... aki ne látta volna, legalább néhány pillanatra, az Isten arcát, az Isten szemeit megvillanni a lelke sötétjében- ... aki ne érzett volna valami gyöngéd borzongást, azt a tétova, de izgató feszültséget, hogy *tenni kellene valami szépet, nagyot, testvérit, legs alább egyszer az életben-!*

Mélyen tisztelt hallgatóim!

E szívfutam, e mély benső ölelés, e mindnyájunkban élő vágy, hogy *Lélek legyünk egy Lélek' kel szemben: a Részvét.*

Ehhez az érzéshez rendesen csak akkor jut el az ember, amikor már megjárta a maga meredek és magányos Golgotáját, akkor tud testvért látni a másokban, mikor szemeit tisztára mosták — *a könnyek és zokogás.* (Hiszen csak figyeljük meg, milyen jókedvűek a vakok és milyen finomszívűek egymás között a szegények.)

Az bizonyos, hogy boldog napjainkban, az öröm napfénye alatt: szemünk átsiklik a szenvedőkön, minden megindulás nélkül tudunk elmenni a legvérzőbb sebek mellett, azok mellett a könnyek mellett, amelyek a földre hullanak, de az égre fecskendeznek ... *Egész magától értetődőnek tartjuk, hogy egyik testvérünknek három autója van — a másik testvérünknek egyetlen cipője sincsen ...* Csak mikor már a mi kenyérünk is sós lett a könnyeinktől, ha már mi is megjártuk azt a csöndes ösvényt, ami a Kálváriára vezet, ha átestünk a második születésen, a könnyek keresztvizén,

akkor tudjuk megérteni: *hogy mindaz, amit mi élőlények itt a földön teszünk és gondolunk, távolról/ sem olyan fontos, mint amit szenvedünk!*

A részvét művésze előtt az egész világ tulajdonképpen nem más, mint *egy nagy Getsemani kert*. A *Getsemani kert* egy darabja az az eldugott falu, amelynek sarában és ködében annyi fény elalszik, ahol az embert senki se érti meg... A *Getsemani kert* az a kórházi ágy, amelyen valaki felsóhajt: „nem bírom tovább!”... *Getsemani kert* lehet az a márványtól ragyogó palota, amelyben a csillárok fényözőne sem olthatja el egy boldogtalan asszony szívében az árnyakat... *Getsemani kertje* lehet valakinek az a besüppedt sírhant a temetőben, amelynek dombja alatt egy koporsó fekszik, amibe befektették a szívének egy darabját is... *Getsemani kert* lehet az a kicsi hónaposszoba, amelynek vaságyán az Élet korbácsütéseitől megostorozva, mi is kimondjuk a nagy keresztfai szavakat: „Istenem, Istenem!... mért hagytál el engem?”

„*Óh, az emberek nem is tudják, hogy a Getsemani kert milyen nagy... és mennyien jártak benne!... Hogy mindnyájan jártunk benne.*” (K. Jérôme.)

Igen, mikor már sokáig éltünk együtt az emberekkel, mikor a kicsi örömekből nagy örömök lettek, a nagy szenvedésekből kis szenvedések, mikor megjelenik arcunkon az a szelíd mosoly, ami könnynek is beillene: *akkor látjuk csak, hogy az életben nincsenek győzők és legyőzöttek, hanem mi valamennyien szenvedők vagyunk*. Akkor látjuk csak, hogy *minden ember élete: egy hatkötetes regény*.

A részvét művészete éppen ott kezdődik, mikor meg tudjuk látni, hogy *a külsőnk alatt csodálatosan egyformák vagyunk*... Lelkünk legmélyén mindnyájunknak tulajdonképpen csak két kérdés rejtőzik s e kettő körül forog az életünk: mi boldogítja és mi búsítja a szívet- Két dolog — mondja Bonsels — minden időközön keresztül ugyanaz ma-

radt az emberekben: *a nevetésük és a sírásuk*. Évezredek múltak el, de mosolyunknál ma is átsuhan arcunkon az a titokzatos fény, ami nem e világról való s a fájdalom ma is ugyanolyan kerek, tiszta csöppeket sajtol a szemünkbe — *se nagyobbakat, se kisebbeket* — mint évezredekkel ezelőtt...

Ó, mélyen tiszteit hallgatóim! *az életünk nagysága ma is oly kevésből áll: kicsiny örömből, kicsi mosolyokból — és nagy könnyekből...* Csak az a baj, hogy az emberek nem látják meg a szegényes, apró örömeiket és végtelen nagy bánatokat, amelyek közt az emberek átéli életüket. Pedig csak szét kellene néznünk a magunk körében, csak végig kellene mennünk nyitott szemmel az utcán, hogy szembetaláljuk magunkat a kis életek nagy szenvedéseivel.

Nézz tehát körül a, magad kis világában és fogsz találni testvért, akinek képében maga az Isten lép eléd és kérdi: „Szeretsz-e engem?” ...

Itt van az a szegény, törekeny asszony, akit anyádnak hívsz, az örökké dolgozó kezeivel, lelkének sok-sok elsúrolt, elmosogatott, elpazarolt, semmivé lett muzsikájával... Ha a részvét művésze vagy: szentnek fogod látni a ráncot a homlokán és le fogsz borulni a porba az előtt a két fáradt, öreg, mosogatásban elrongyolt kéz előtt, amit megszentelt a szenvedés és önfeláldozás... *Ott van a feleséged!* — Ó, ki ismerné fel a korán öreggé lett asszonyban az egykor viruló, bájos, koszorús, boldog nászfényben sugárzó menyasszonyt!... De te a részvét művésze vagy, aki tudod, hogy ennek a hervadtarcú asszonynak szépségét a viruló gyermekei rabolták el és az édesanya régi szépsége, mint láthatatlan menyasszonykoszorú, ott pihen a lánya szökén felvillanó hajának selymében.

Vagy kimész az utcára... Itt hoznak szemközt veled egy rabot, szuronyok között, megvasalt kezekkel... Az emberek megfordulnak és gyilkos kíváncsisággal, száj tátva bámulják a szerencsét-

lent... De te a részvét művésze vagy és ki tudod olvasni a halk és mégis oly forró könyörgést a két szeméből: „Ne bámuljatok rám!... Engedjeteek elvonulni ezen az úton, amely a megalázás cserepeivel és tuskéivel van amúgy is teleszórva”...

Azután itt vonulnak el előtted szomorú körmenetben, akik *az életükkel szenvednek és nem a szájukkal...* Jönnek fáradt munkások: verejtékes ingben, kormosán, testben és lélekben feketén ... Ha te a részvét művésze vagy: a mésszel befröccs költ arcukon is meg tudod látni a megadás, a sorsfelettség golgotás vonásait... Ó, ezek a csendes, gondokba mélyedt munkások, akik hónuk alatt egy kis csomaggal a sötétedő utcákon hazafelé sietnek... Ó, ezek a türelmes, minden fillért megbecsülő munkásasszonyok, akiknek árnyéka rávetődik a lebocsátott függönyökre, amint a varrógép fölé hajolnak... *mennyire érdemesek, hogy megöleljük őket!...*

Itt jön szembe veled egy kis varrólány, a maga nőies becsvágyának szerény pompájában, egy józan, csinos, virágos kis blúzban, ami annyi vágyat és annyi sebet takar. Ha te a részvét művésze vagy: el tudod olvasni e kis szív fölött az egyetlen jobb ruháján *az emberi szótár legszomorúbb szavát — lemondani!*

Az utca porában gyerekek golyóznak... Mai gyerekek: durvák, rosszak, hangosak. De te a részvét művésze vagy s így tudod, hogy ez a rossz gyerek a lövészárokból hazakerült reumás, ideg-sokkos, ezer sebből vérző édesapától és az élelmi-szerboltok előtti ácsorgásban felőrölt édesanyjától született... Tudod róla, hogy a szénszünetes iskolában növekedett és többet nevelt rajta a grund, a plakát, az utca, a mozi, mint a szülői ház és iskola. *Hogy fényes gyerekszeme alighogy megnyílt a világ látására, máris megtelt könnyel...* Korán megtanulta azt a szomorú szót: „nincs”. S mikor te arra gondolsz, hogy ez a rossz gyerek apa nélkül nőtt fel, hogy gyerekoszobáját szétlőtték a grá-

nátok, hogy elrabolták tőle az élet legszentebb éveit, szeretni fogod nemcsak a magad jól nevelt, ápolt, széltől is óvott gyermekét, *hanem szeretni fogsz minden gyermeket*, mennél kócosabb, mennél rongyosabb, annál féltőbb öleléssel.

Egy másik kép az életből: Bekopogtat hozzád az a bizonyos kellemetlen vendég, aki mindig a legrosszabbkor jön s akit különben is az egész család ki nem állhat... Ha nem. vagy a részvét művésze, belőled is kitör a harag: Rettenetes! már megint itt van!... Hát ezt az alakot már sohasem fogom lerázhatni a nyakamról. Mi közöm nekem az ő sok bajához- ...

De ha megtanulod a részvét művészetét, más-kép beszélsz. Ó Istenem! — gondolod magadban — milyen szomorú sors is lehet kellemetlen embernek lenni, akinek senki se örül ha jön. Mit éreznék én, ha nekem fordítanak hátat az emberek ... ha szöknének előlem- ... legjobb esetben erőltetett mosollyal nyitnának ajtót- ... Ha ilyet tapasztalnák: nem válnék én is kellemetlenné, keserűvé? ... De hát mi lehet az oka, hogy ilyen tüskéből font emberré lett ez az ember- ... Talán napfénytelen volt gyermekkorában az otthona? ... Talán az igazságtalanság kövei hullottak rá s ezért ölt meg minden szeretetet magában? ... Talán semmi se sikerült neki, amihez hozzáfogott az életben- Talán egy nehéz keresztfát, egy összetört élet roncsait hordozza szívében? ... Ó Istenem! ki tudja, hányesztendő szenvedés van eltemetve arcának egy-egy sötét vonása mögött? ...

A részvét művésze az — mondja Foerster —: aki ilyenkor úgy érzi, *hogy neki kell valamit jóvá tenni abból, amit az élet elmulasztott e kellemetlen vendéggel szemben*, azért nem sérti őt hideg szóval, hanem letérdel szívéhez, letérdel életének ama sok-sok összetépett, eltaposott virága mellé és juttat egy kis fénynyalábot azokból a fényekből, amit tőle az élet meg nem tagadott...

Így látja meg a részvét művésze, hogy minden emberi bűn mögött egy emberi tragédia lappang, hogy minden ember lelke egy mélységes tengerszem, hogy egy-egy aranszemecskét minden lélekben lehet találni. *A világon tehát csak azért vannak elesettek, szegények, kicsinyek, szenvedők, szomorúak, hogy legyen, akihez odavihessük a szÜvünk felét, a lelkünk melegét...*

A részvét művésze úgy hajol az emberi szivek és sebek fölé, mint az az édesanya, akit múltkor láttam, amint benéztem egy ablakon... A szobában, ahova benéztem, egy gyerek feküdt egy ócska ágyban, az ágy szélén ott ült az anyja és kezében gyertyalánggal nézte, kimondhatatlan gyöngédséggel nézte, hogyan alszik a kisfiú, hogyan járnak ki és be fújtatva bordái? A fiú csapzott hajú, szeplős fiúcska volt, nem volt széparcú gyerek, *de én az anya arcán láttam, hogy ő nem tudja, vajjon a gyereke szép-e vagy csúnya?...* Ő úgy szereti, ahogy kapta... Neki csak az a fontos, hogy álma víg-e vagy szomorú ... boldog lesz-e vagy boldogtalan? ... hogy be van-e takarva? ... És mikor ezt az anyai arcot láttam, arra gondoltam: *nem nézhetnének-e mi is egy anya szemével a világot? Nem az volna-e a részvét legművészebb foka, ha egy édesanyai szempár gyöngédségének Röntgensugarával tudnánk átvilágítani az életet, az embereket — a jókat is, a szerencsétleneket is...*

Mélyen t. hallgatóim! Nekünk nevelnünk kellene magunkat a jóságra — ami nem gyöngeség —, *meg kellene tanulnunk látni, hogy megtanuljunk szeretni.* Sajnos, minket az iskolában görög nyelvre tanítanak. Kérdem: nem volna-e helyesebb, ha a lélekápolás, a részvét, a gyöngédség művészetét tanítanák rendes tantárgy gyanánt? *Nem az volna manapság a legfontosabb nevelői feladat, hogy az embereket ismét felebarátokká neveljük? Ha arra tanítanánk már kiskorában a gyermeket, hogy ne üsse le botjával a virágokat, mert később embereket fog megütni... hogy ne vigye el fészkeből a*

madárfiókákat, mert később nem fog egy anyaszív vergődésével sem törődni-!...

Igen, meg kellene tanítanunk ezt a generációt, hogy hintsen mennél több napfényt maga körül ebben a hideg és szeretetlen világban és ne okozzon hiábavaló szenvedést még egy féregnek sem, *hiszen mit tudjuk azt mi, hogy mekkora egy madárszív keserve, akinek a fészkeből a fiókáit eb vittük?* Meg kellene tanítanunk arra, hogy minden jócselekedet, egyetlen pohár víz, amit jó szívevei adunk: *magának az Istennek adott ajándék...* Meg kellene tanítanunk, hogy gyűjtse magának a letörölt könnyek kincseit és ne engedje berozsdásodni a szíve lakatját, hiszen ha valamikor, úgy manapság nincsen szüksége a társadalomnak kiszáradtszívű emberekre ...

Meg kellene tanítanunk arra, hogy manapság a legnagyobb dolog jónak maradni, hogy ebben a hideg és kegyetlen világban az a legnagyobb diadal, ha egy tövisekkel borított, viharokkal körülzúgott emberút végén mégis csak azt mondhatom: *A szívem — szív maradt...*

Igen kedves hallgatóim! Mi sok mindent tanulunk az iskolában: bölcsészetet és csillagászatot, matematikát és szociológiát, történelmet és nyelveket, de egy tudományt elfelejtünk megtanulni. Meg kellene tanulnunk olvasni a szemekből és arcokból, meg kellene tanulnunk kiolvasni az elsírt könnyeket és néma zokogásokat, meg kellene látnunk a töviskoszorút és vaskoronát, amit annyi ember hordoz fején, fájdalmasan és láthatatlanul.

Hány emberrel találkozunk naponta — mondja Klug —, *akinek a szeme könyörgi azt, amit a szája elmondani nem tud.* Ó, hány szem könyörgi: adj, testvér, egy vigasztaló szót, adj egy biztos tekintetet, hogy le ne roskadjak... Hány szenvedés hurcolja a maga keresztyét itt előttünk, amelynél oda kellene lépnünk és mondani: „Szólj hozzám, ... tárd fel szenvedéseidet, titkos álmaidat... *beszélj a könnyeidről!*

Hiszen az irgalmasságot nem mindig a kéznek keli végeznie, *végezheti azt a finom szív is; sőt* nagyon fontos, hogy az irgalom cselekedeteit igaz és jói nevelt, részvéttel átítatott szív végezze. Meg kell tanulni adni nyájas arccal és nyájas szóval, ami elveszi az alamizsna fulánkját és barátainkká teszi a szegényeket. Nem szabad elfelejtenünk, hogy mennél megalázottabb és megtaposottabb valaki, annál inkább van a szívéhez vezető út a keserűség éles töviseivel kirakva. *Minden fillérhez tehát, amit leejtesz a szegények tenyerébe, — ejts le egy láthatatlan virágszálat is.* A koldusok azért szeretik, ha gyermekek adnak nekik: mert azok mosolyogva, boldogan, valami szent tékozlás örömeivel tudnak adni, ami kihúzza a szívből a megalázás tuskóját.

Az irgalomnak azok a cselekedetei, amelyekhez nem járul a részvét, amikor csak azért teszünk jót, hogy nevünk ott díszeljen a jótevők névsorában, a díszalbumokban, az újságok jótékony-sági rovatában, — hasonlítanak a karácsonyfa meg-aranyozott dióihoz, amelyek belül üresek... S hány ilyen üres jócselekedet van itt a világon, amit nem az Istennek adunk, hanem a saját személyünk bálványának, kívülről csillogó jócselekedetek, amelyeket ha odafönt, ragyogó magasságokban fölbont tanak az angyalok, félredobnak s azt mondják: értéktelen, nincs benne szív!

Sajnos, a ma emberéből éppen ez hiányzik: a részvét művészete. *Az emberek nem tudják, vagy nem tudják még eléggé, mit jelent az: szeretni.* A mi egész életünknek a szerencsétlensége az, hogy *lelkünköt elválasztva élünk és nem merünk a bennünk lakó Isten szerint cselekedni.* Nem tudjuk, hogy a világon egyetlen dolog van, amiért érdemes élni: a jóság, ha ennek lángja kialszik, nem lesz többé értelme, hogy emberek éljenek a földön... *Mindenki annyit élt, amennyit szeretett* — mondja Tolsztoj. Aki szeretetet nem adott, semmit se adott, aki szeretetet nem teremtett —

semmit se teremtett. Lehetek annak felhőkarcolói, járhatott Mercedes autón, ha nem tette maga körül szebbé az életet, írassa rá a sírkövére: „Hiába éltem!”... *Míg aki szeretett, ha nem is volt boldog sohasem — nem élt hiába!*

Mélyen tisztelt hallgatóim! Ennek a lelki jégkorszaknak, amiben élünk, a legnagyobb tragédiája: a szeretet haldoklása, a gyöngédség pusztulása, az ember embertartalmának és jóságtartalmának lassú sorvadása.

A gépkorszak embere úszó városokkal megy át az óceánon, repülőgépről veti be a földet, maga mögött hagyja a fecske röpülését, jeget állít elő az egyenlítő alatt és dinamókkal gyártja a villamokat, — de a szeretetet a lelke legelrejtettebb zugába igyekszik összezsugorítani és szégyenné gúnyolja azt a parányi lángocskát, amely szívében még pislákolva ég.

Pedig higyjék el, *a szív, amely bezárul: az — fáj.* A ma embere hiába hirdeti az önosztódás helyett az önzés evangéliumát, hogy „*segíts magas don, mindig csak magadon... és ne törődj azzal, mennyi könnyébe kerül az a másiknak*”... fázik és szenved a tulajdon lelke fagya és üressége miatt, hiszen *a lélek lélekre, a szív szívre szomjas,* — mindenkiben, a legkeményebb jégpáncél mögött is, ott él a vágy: *hogyan szeressen — és hogy őt szétressék.*

Mélyen tisztelt hölgyeim és uraim! Mereskovszkynál, a nagy orosz írónál olvasható egy gyönyörű Buddha-legenda, amelynek hőse: *Sakja Muni*... A legenda szerint ez a világtól elvonult, bensejében elsötétülő szent fakír ott ült a pusztában, némán, egyedül, lassan-lassan elkövesedve.

Karja lecsontosodott, teste levézult és kiszáradt, úgyhogy a fecskék őt szobornak nézték, az ölébe fészket raktak és minden tavasszal visszatértek hozzá ...

De *egyszer elröpültek — és nem jöttek többé vissza a fecskék.* És ekkor Sakja Muni, a fakír, a

szoboreMBER — aki lemondott már mindenről a világon, aki nem akart se gondolkozni, se érezni többé, aki minden lángot és minden fényt eloltott, minden vágyat letaposott a szívében —, mikor látta, hogy a fecskék nem röpülnek többé vissza hozzá, — szeméből kibuggyant két meleg, emberi vízcsepp...

Nekem úgy tetszik, hogy a modern ember egész lelkiségével egy ilyen *Sakja Muni*. A gépkorszak embere, aki nem érzi többé testvérének a másikat, akinek a lelke és izma árúvá vált, aki azt hiszi, hogy a boldogság egyenlő az *Arannyal, aki a Lelke árán is csak Pénzt akar szerezni... Pénzt, amit jobban szeret a Szeretetnél* — a maga daltalan, eb gépiesedett életével, megkövesült szívével, bensejének kihűlt horizontjával úgy hat rám, mint a Buddha-legenda hőse ... De egy bizonyos!... Mikor a szívéhez, e gyökeréig kiszáradt fához, nem fognak többé visszarepülni a részvét és gyöngédség fecskéi: az ő lelkének kútjából is ki fog buggyanni az a szent, meleg, emberi víz, amelynek könny a neve, amelyből egyetlen csepp elég, hogy a kőszobrot ismét emberré váltsa ...

AZ OTTHON.

Az állatnak barlangja, a madárnak fészke van, ahova pihenni tér ... Az Isten, aki a szívet alkotta, maga is tudja, hogy az ember nem maradhat egyes dül vívódásaival, belső küzdelmeivel, — mert a leggazdagabb szív is kimerül, ha a vigasztalást folyton csak önmagából meríti.

Még a könnyek is ketten vannak... még a könnyek is van testvére, az ember sem lehet egyedül, mert a legdúsabb lelkű ember se elég önmagának.

És mert a szív, minden emberi szív úgy van megöntve, hogy gyógyíthatlanul, elpusztíthatlanul vágyódik gyöngédség és szeretet után: Isten gondolata, hogy amint a madárnak fészke, úgy az embernek otthona legyen.

A családi otthon az égben szerzett út arra, hogy az emberből kitermelődjék mindaz a jóság, ami benne van.

Kedves testvéreim!

Egyedül félemler a férfi. Ha az élet fényező bősége, ha munka és siker veszik is körül: eljön a belső elsötétedésnek az az órája, amikor valami kozmikus fájdalmat érez lelkének másik fele után, amikor felmozdul szívében a jégzajlás és életét üresnek, árvának, céltalannak érzi.

Igazán egész emberré csak a családban lesz a férfi, ott kapja meg a legmagasztosabb feladatot: a felelősséggel járó, építő és életalakító munkát, ott koronázzák meg az asszonyt a legnagyobb méltósággal: *a Hitves és az Anya koronájával...*

Otthon?!...

Hol van „az a besötétedett lelkű ember a világon, aki a családi kör enyhe és szent melegénél: ne érezné tisztábbnak, jobbnak, nemesebbnek magát?

Mikor az a férfiember, összeroskadva a hétközi napok kereszthordozása alatt: átlépi a lámpafényes szoba küszöbét, úgy érzi, mintha kicserélték volna, egyszerre kibontakozik a becsvágy, a hiúság, az önzés, a kicsinyes érdekek és keserves harcok karjaiból — és újra megtanul együtt örvendezni az örvendezőkkel, együtt mosolyogni a mosolyt szórókkal, ellágyulni a gyermekarc édes varázsától, az utolsó varázstól, ami az elveszett paradicsomból megmaradt.

A mai ember élete a maga meghajszoltságában nagyon is hasonlít a cirkuszló életéhez. Kell tehát lenni egy talpalatnyi helynek, ahol egy darab mennyország van: ahol tudom, hogy értem remegnek, ahol tárt karokkal, meleg öleléssel, forró csókokkal várnak, — hiszen a munka bénító és lelket kövesítő robottá silányodik és nincs benne semmi öröm, ha fáradtságunk gyümölcsét nem rakhatjuk oda valakinek az ölébe: akit szeretünk.

Kedves testvéreim! Emerson figyelni meg, hogy milyen csodás törvénye van a szeretetnek. Amíg az Észnek a törvénye az, hogy mennél nagyobb horizontokat fogjon át a világból, addig a Szívnek a törvénye, hogy mennél kevesebbet, sőt csak egyetlenegyét öleljen át...

A szerelem a legkönyörtelenebb, leggazdagabb, legzsarnokibb szenvedély a világon — és szerelemmel szeretni: csak egyet, egyetlenegyét lehet...

Akinek a szíve egy négyemeletes palota, amely sok albérlőnek kiadó: az a szív nem is tud igazán szeretni.

Az Isten rendelése, a Szív törvénye az, hogy az ember szeretnitudásának egész gazdagságával ragaszkodják az otthonához... *Hiszen nincs szebb, megnyugtatóbb, elragadóbb látvány, mint az ősz; széhangolt, egymásnak élő család.*

Kedves testvéreim!

Nem tudom, olvastátok-e „Arden Enoch” történetét, erről az elsodort tengerészről szóló megdöbbentő költeményről, akinek hajóját egyízben dara-

bokra törte a vihar, öt magát egy lakatlan szigetre vetette, hol éveket tölt egyedül...

Odahaza a hitvese várja ... várja ... De az évek telnek, s az a jólelkű munkás, aki a baj óráiban otthon az asszony oldala mellett állott: egyre több helyet kap a szívében ...

Tíz év múlt el már, s mivel az Élet erősebb a Halálnál — az asszony megesküszik a férfival...

Pedig Arden Enochot egy évtized után egy szép napon mégis hazahozza egy, a szigetre tévedt hajó.

Éppen karácsonyeste érkezik haza ...

Remegő szívvel megy a kis halászkunyhó felé, amelyből messzire világít a karácsonyfa kitündöklő fénye... Arden Enoch benéz a behavazott ablakon, s látja, amint a karácsonyfa alatt ott állnak egymást átölelve: a férj és feleség... ott áll immár emberré emberesedett fia és egy új testvérke, aki ujjongó örömmel repesi körül a tündéri fát.

Arden Enoch szíve majdnem leszakad. Először meg akarja kocogtatni az ablakot... de aztán leborul a földre, megcsókolja a küszöböt és elmegy... elmegy egyetlen szó nélkül, a búcsúzás egyetlen szava nélkül azoknak az életéből, akiknek boldogsága több az övéénél...

Kedves testvéreim!

Az otthon az, ami az elkövesedett ember szívét is megnyitja, az embert visszaadja önmagának ... visszaadja az asszonynak az urát... a férjnek az asszonyát... Az otthon leoldja a munkás kezéről a láthatatlan bilincseket, amellyel oda van láncolva a munkapadhoz ... lekeféli rólunk a hétköznapi porát... az otthon megállítja karjainkban a munkanap sajkását, pihenésre szólítja fejünkben a gondolatok írógépét, azt a fáradt agyat... otthon újra megcirógathatja az ember gyermekeit, akiket elzárt tőle egy hosszú nap robotja ...

Itt nem hivatalnok a hivatalnok többé, itt nem tábornok a tábornok... itt a királynak sem „felség” a címe többé, hanem — „Apám”...

Ami az otthon a legmélyebb és legszentebb örö-
mök lelőhelyévé teszi: az a gyerek!...

Gyönyörűen mondja Gárdonyi: „Akinek nya-
kát még sohse ölelte át kis gyermeki kéz, akinek
soha nem mondotta gyermeki ajk: *Apám!*... aki
soha nem remegett a halál árnyékában a gyermek
megmaradásáért, aki soha nem borult lelkében
Isten elé a gyermek megmaradásáért hálából
az olyan ember töredéket kapott az érzések vilá-
gából. Földi élete akármilyen luxusvonaton haladt
is — alagúton haladt...”

A csalékony emberi öröme között — mondja
Papini — talán az egyetlen öröm, ami nem csal:
karunkban tartani egy rózsásarcú gyermeket, ott
érezni férfias, széltől és naptól edzett testünk mel-
lett egy új, puha és bontakozó testet és érezni,
hogy ez a Test a miénk; vizsgálni a Léleknek meg-
születését, kivirágzását ebben a Testben; egyetlen
apjává lenni ennek az egyetlen teremtménynek,
ennek a virágnak, amely már-már kinyílik a világ
fényességére ... Felismerni magunkat benne, vi-
szontlátni tekintetünket az ő ámuló szemeiben,
újra hallani hangunkat az ő friss szájában, újra
gyermekké válni e gyermek által, kisebbé, jobbá,
tisztábbá válni; elfeledni az éveket, amelyek csend-
ben közelebb visznek a sírhoz, elfeledni férfivol-
tunk kevélységét, a bölcsesség gögjét, az arc ran-
cait, az élet csalódását és szennyét; újra derültekké
válni e derű mellett, jókká e jóság mellett: egy-
szóval Apjává lenni a mi gyermekünknek, aki nap-
ról napra növekszik a mi ágyunkban, otthonunk-
ban, feleségünk karjaiban: ez egész bizonyosan a
legmagasabb emberi gyönyörűség, amely megada-
tott az olyan embernek, akinek Lélek lakik a por-
hüvelyében.

A bölcső tehát a családi otthon oltára... Nem
beszélni, csak sírni lehetne akkor, mikor az em-
ber azt látja, hogy manapság olyan emberek, akik
még egy ócska lomot sem hajítanak a szemébe,
eldobják maguktól a legtündéribb kincset: a gyer-

mekeiket. Vannak anyák, akik a saját ölükből farnak koporsót, legfeljebb az elsőnek kegyelmeznek meg, akit azután nem egyszer visszavesz az Úr, s akkor a szülők ott állnak mint lombtalan, mint gyümölcstelen fa ... Ó, nincs olyan fekete koporsó, ami feketébb lenne annál a *fehér* koporsónál, amelyekben egy ilyen egyetlen virágszál hervad el egyéb virágok között. Hány esetet tudok, hogy ilyen „egyetlenke” koporsójánál a szülők egymást átkozták, hogy üres lett rájuk nézve a világ!... Egyetlen lobbanás és a mécs kialhat, a szülők otthona ott marad lélekölő sötétségben és ők ott sírnak külön-külön, ahol senki se látja őket.

Mélyen tisztelt hallgatóim! A mai modern Rákhelek, akik kerülnek az anyaságot, amely élvezeteiket megzavarhatná, gondoljanak arra, hogy eljön az óra, amikor kimondhatatlan vágyakozás nosztalgiáját fogják végigszenvedni az életük folytatódásának hiánya miatt. Gondoljanak arra, hogy annak a tehetetlen kis lénynek a ragaszkodása, a megható gügyögése az otthon legfénylőbb öröme. Gondoljanak arra, hogy akármilyen nehéz is ma az élet, a neveltetés — az otthon boldogságának a koronája mégis csak ott van a gyerekszemek angyali tükrében. Az otthon legmélyebb boldogsága az, mikor az első verset csicsergi az apró embermadárka az apa nevenapján ... mikor a gyerek először fut szüleihez a tiszta jeles bizonyítvánnyal... ez köszönt be az érettségiző fiúnk szmokingjával... ez köszönt be a fehér menyasszonykoszorúval, mikor újjászületik az édesanya boldogsága, akinek akkor már ezüstszálak csillognak a hajában.

Az bizonyos, hogy annak a kis gögicsélő ajaknak, ennek a turbékoló embergalambnak olyan rábeszélőképesége van, hogy nincs az a szónok, aki úgy rá tudna valamire venni minket, mint ő — hisz az ő édes tudatlansága elbájolóbb, mint minden tudás.

Az bizonyos, hogy azok az események, amik otthon történnek, legyen bár az olyan jelentéktelen is, mint például: „jól ég-e a tűz a kályhában” végeredményben igazabbul és jobban érdekeinek minket, mint akármilyen tudományos probléma.

Az otthon boldogsága az egyedül igazán mély, embert megújító boldogság, amely mellett fölöslegessé válik és háttérbe szorul minden más szórakozás: színház, koncert, kártya, vagy politika.

Gyönyört — Emerson szerint — találhatunk az élet más rózsalugasában is, de igazán tiszta és szent örömet, amely felemel, megújít és megáld — csak a családi fészek boldogsága adhat... Igen, vannak az életben zavartalan örömök, szent örömök, a békének és boldogságnak olyan túlaradó pillanatai, amikor ízelítőt kapunk a mennyország boldogságából, s ezeket a pillanatokot az otthon nyújtja.

Mikor letérdelünk az anya előtt, akitől a saját-magunk áldott folytatása született, amikor a karácsonyfa gyertyáinak fényét ott látjuk a boldog gyermekszemekben tükröződni... amikor nagylányunkat először gardírozzuk hősín selyemruhában a bálba... Ó, aki ezek közül csak egyet is átélt, az tudja, hogy van a földi életnek néhanapján mennyországi fénye is, nemcsak pokoli sötétsége...

De mivel éppen a házi szentély tüze a legszenzibb — kell vigyáznunk a lángjára. Hiszen a legszebb, legboldogabb, legideálisabb házasság is, amire az emberek hivatkozni szoktak, mint mintaházasságra, *se volt más, mint hangtalan hősiességgel viselt kereszthordozások története*. A családi otthon ugyanis naponkint való minden boldogságígérete és örömteljesedése mellett, amit nyújt: megkívánja a lemondást, az ének lefokozását, belátást és felelősségvállalást.

Ó, ha az emberek hittel lépnének az oltár elé — mondja Klug —, nagyon sok ajk nem merésznélne

Isten nevét segítségül hívni olyan szeretet bizonyítására, amelyet szívében sose érzett.

Fájdalom, miért alszik el oly sok otthonnak a tüze, amelynek lángját pedig holtomiglan-holtodiglan gyújtottak?

Miért szaporodnak a lebontott oltárok, a felbontott, örömtelen, elhibázott házasságok-

A tényleges helyzet az, hogy a házasságok története a XX. században a – házasságpusztulások története lett, a mi századunké a szomorú dicsőség, hogy a többi közt a válópörökben is világrekordot teremtett...

Kétségtelen, hogy a családi otthonok bomlásának első okai: szociális okok. Ma, a garasoskodás démoni gondjával vívott csaták korában, ezer és ezer otthon él lassú haldoklásban. A roppant gyárak, irodák, a megélhetés ezer gondja mind kiszívták az otthon legszentebb üvegburája alól a családot. Az üzletek, hivatalok, áruházak reggelente elnyelik az apákat és anyákat, akik számára hovatovább lehetetlenné válik, hogy apák és anyák legyenek.

Az embereket, akik az örök egyesülés gondolatával léptek az oltárhoz, reggeltől estig eltérő munkabeosztásuk tartja távol egymástól. Az aszszony megszűnt gazdasszony lenni, aki a családi tűzhely és éléskamra közt élte le életét. Először a férfinak kellett kimennie az élet zivatarába, nemsokára követte a felesége és követték a gyerekek is. Ma már oda jutott az otthon bomlása, hogy a gazdagoknál általános a panasz, hogy az apának az üzlet miatt, az anyának a mondain élet, a hideg és kegyetlen zsúrvilág miatt nincsen otthona.

De így van ez a társadalom másik pólusán, a munkásosztálynál is, ahol az apa az egyik gyárba jár, az anya a másikba.

A szétszórt családi otthon drámáját megrázóan festi egy francia költő verse, amelyben az apa arról panaszkodik, hogy neki *halott gyermekei* vannak, mert hajnalban, amikor a gyárba megy: *még*

alszanak... este pedig, mikor hazajön: *már* alszanak...

Este azután, ha hazajönnek az agyonfáradt szülők: az anyának vasalnia és varnia kell éjfélig, az apát a családi lámpa enyhe büvköréből elcsábítja a mozi, a sport, a klub, a kártya, a kugli, a kaszinó, a csapszék — az otthonon kívüli szórakozásnak ezer fajtája, ami még egy század előtt ismeretlen volt...

Igaza van tehát Gorkijnak, amikor azt mondja, hogy a családi otthon éjjeli menedékhelyé és abrakolóteknővé züllött le korunkban.

Ehhez járul, hogy a nagyvárosok kőszaharájában, az albérleti szobák aranykorában felette elszaporodtak az otthontalan otthonok. A városokban a lakás drága, rossz és túlzásfolt, a városi embernek a ruhaigénye sokkal nagyobb, mint a lakásigénye.

A kőszekrényekben zsúfoltan élők egyszobakonyhás lakása teljesen nélkülözi a családi csendes birodalom, a meleg fészekké hangolt otthon illúzióját és varázsát. Budapest éppen azért a kávéházak városa, mert az emberek tömegeinek nincsen igazi otthonuk ... Az emberek inkább be^ ülnek abba a füstös, felmelegített gőzbe, inkább a kávéház műmárványszta mellett és egyéb kasszírozott szépségei között töltik a délutánjukat — mint abban a bizonyos „modern” lakásban, ahol a keskeny, sötét előszobából négy különböző ajtó nyílik, mint a börtönökben, és ahol abból a sajtoszekerényből, amit spájznak csúfolnak, sárgarépszag árad a lakás minden zugába.

Mindenki ismeri ama borzalmas, lichthófos, ganggal körülépített kőkaszárnnyakat és egyéb lakásgépeket, ahol egyik szomszéd belenézhet a másik gyomrába. Hogy a mi városi embereinknek mennyire nincsen otthonkultúrájuk, arra jellemző az a tipikus eset, amikor részletfizetésre nagynehezen berendeznek egy szép ebédlőt, amiben természetesen csak akkor ebédelnek, ha vendég

van, különben pedig a konyhában ... Már pedig az a lakás, amelyben nincs egy kényelmes, dédelgető karosszék, egy hangulatos sarok, egy kedves, meghitt szöglet: az csak *hotelszoba* — de nem *otthon!*

Még sötétebb a rémkép a perifériák nyomortanyáin, ahol nem egyszer a szoba egész bútorzata egy törött szék, egy szalmazsák és egy — palin-kásüveg. Ezekben az otthonokban nőnek fel azok a gyerekek, akik először penészvirágok, később börtönvirágok, vagy a lápnak virágai. Itt születik a civakodás és zabolátlan szájaskodás, — érthető, hogy az ilyen lakásokban élők szemében pokolnak tetszik az otthon — és mennyországnak az utca.

Azonban, hogy sok otthon nem otthon, — az nemcsak gazdasági okokon múlik, de azon is, hogy az otthon nincs lelkileg megalapozva többé.

A kultúra fejlődése az együttélés művészetét egyre komplikáltabb folyamattá tette. A modern ember lelke egy ezerszögű prizma, amelynek egy másik lélekprizmával való egybeillesztéséhez egy egész élet kitartó igyekezete szükséges. A kultúra lelki hatásai között a letragikusabb, hogy mindenkit egyre zártabb, egyre magányosabb *En* vesz körül.

Két élet egymásba hatolása, a közös *lényé vaslás*, tehát egyre nehezebb.

Pedig az bizonyos, hogy az igazi otthon önzéssel fel nem építhető. Az otthon boldogságának a törvénye, hogy ott mindenkinek inkább kell gondolnia a *másikra, mint önmagára*, — s *úgy kell a maga életét élnie, hogy a másikat is megszépítse.* Sajnos, a mai lelki jégkorszakban túlsók az, aki kapni akar és kevés, aki adni. Beleszövődött — mondja Kayserling — az emberek lelkébe a szeretetnek az az utilitáris fogalmazása — mivelhogy szeretlek, *te* alkalmazkodjál énhozzám. A házasa felek önmagát akarásából származnak azok a sebek, amik először csak kis horzsolások, de lassan

begenyessednek, a házasfelek először idegesek lesznek, azután *idegenek*, először nem értik meg többé egymás szavát, azután nem értik meg egymás szívét, végül a két összeláncolt ember, ahelyett, hogy összenőne, — elnyomorítja egymást...

Igy válik a házasság mennyország helyett: két lélek sírboltjává...

A harmadik oka az otthonok pusztulásának, magának a házasságnak belső válsága. A házasság leszállt régi eszményi magasságából: *szentség* volt és *kaland* lett!

A régi szentségi házasság helyébe a Lindey-féle próba jellegű „pajtásházasság” lépett, ezeket a házasságokat nem mindhalálig kötik, hanem — „mindválásig”. Lippert mondja: „Annyi időre kötjük a házasságot, míg el nem megy a kedvünk tőle...” Úgy fogunk élni, mint a hópelyhek, amelyek összecsapódnak és szétolvadnak, mikor megjön az új tavasz ...

Hogy milyen érzéssel lépheti át az ilyen házasságnái a menyasszony otthonának küszöbét, mikor attól kell tartania, hogy egy végzetes napon elbocsátják abból a házból, amelyben ifjúságának és szépségének minden rózsáját feláldozta, — arról számtalan asszonyi könny beszélhetne.

Igen, kedves testvéreim, korunkban számtalan családnál abban áll az otthonalapítás, hogy mérleget vesznek és összemérnek két zsák pénzt és ezt elnevezik házasságnak.

Hogy a szívek és lelkek egyesüljenek, arra senki se gondol. A házasság sok helyütt nem a szívek, hanem a zsebek cseréje. Egyetlen jelszó: jó parti! fényes parti mindenáron!...

Piacra viszik a szeretetet, elárverezik az emberi szívét, már pedig semmiféle bünt nem büntet annyira az Isten, mint azt, amelyet az ember a saját szíve ellen követ el. Hány nőt ismerek, aki keserv vesén megbánta, amiért áruba bocsátotta a szívét. Mert hiába! a szerelem a férfi életében csak epizód, de a nőnek ez az egész élettörténete ... A nő

— mondja Goethe — eszével érez és szívével gondolkodik. A nő csupa szívből van megöntve: neki minden öröme van egy mosolya, minden fájdalomra egy könnye, minden nyomor számára vigasztalása, minden szerencsétlenségre egy sóhaja, minden hiba számára egy mentsége, minden csüggedésben egy reménye. A szívet tehát eladni — igazi szentségtörés.

Hisz mit ér a külsőkben fényes családi otthon belső öröm nélkül- *Mit ér a fény a falon, a garnitúrán, a csillárokon, ha bent a szívben nyomor van és sötétség?* Úgy van velük az ember, mint a Szahara eltévedt utasa, aki a homokban egy nagy zsákot talált... Mohó vággyal kap utána: talán lesz benne egy falat kenyér. De mikor felnyitja, látja, hogy tele van ékszerekkel, gyémánttal, kincsekkel... Sírva dobja el őket: hiszen *csak* Gyémánt és nem *Kenyér*.

Kedves Testvéreim!

A sok fájdalom közül, ami egy élet alatt végigfáj az emberen: egy sincs, ami oly jeges kínnal markolná össze az ember szívét, mint az egyedülvalóság fájdalma. Borzasztó, mázsanehez súly az a szívre: érezni, hogy magam vagyok millió és millió ember között, hogy senki sincs, akinek elmondhatnám áttépett szívemet, vagy a boldogság végtelen érzéseit... Miután az ember tragikus magányosságát és egyedülvalóságát egyedül az otthon képes a minimumra csökkenteni, ahol vár valaki, akinek odanyújthatom a sikerem felét, az örömöm felét — igyekezzünk megszerezni az otthon boldogságát, ha még nem volna meg. A harmincadik éven túl az ember szívében már valami keserű kavargás támad, mikor esténként hazamegy s otthon hideg szoba és üres karszék várja és éreznie kell, hogy az élete senki számára se egyetlen és drága.

Az ember örök sorsa az, hogy egy szép napon elfogja a nyilvános élet csömöre és be akar vonulni az otthon csöndes birodalmába.

Mélyen tisztelt hallgatóim! Ha valamikor, úgy ebben a gondkorszakban, amely megölte az örömet, kell vigyáznunk annak a négy falnak a boldogságára, amit otthonnak nevezünk. Vigyázzunk az otthonunkra, a boldogság e tündéri szigetére, óvjuk azt a világ harcaitól, lármájától, csábító veszedelmeitől, mert a legszebb sziget is elsüllyedhet és bezátonyozhatja az iszap. Legyen az otthonunk gyöngyházkagylója annak a kevés öröme, ami ebben a hideg és kegyetlen világban megmaradt... legyen oltár: hol két szív, két váll, két ember sor s áll egymás mellé, hol a férfi erős karja simává teheti a nő leggöröngyösebb életútját — és ahol az asszony szerelme édessé teheti a legkeservebb próbára tett férfi küzdelmeit is... legyen az élet viharában az otthon négy fala a boldogságnak ama kikötője és rózsás szigete, amelyen az emberek boldogan élhetnek... míg meg nem haltak...

Ez a pár szó a mesék vége!...

Mert különös!... *csak a szenvedésnek van torsiénete, a boldogságnak nincsen története.* És éppen az otthon boldogsága az a nagyon halkan zengő hegedűszó, az a gyöngéden felzengő muzsika, amely széppé, nagygyá, érdemessé tudja aláfesteni az élet egyszerű dalát...

ÉDESANYÁNK KÉPE.

(A Rádióban 1930 december 8-án elhangzott beszéd.)

Az Úr, aki tűz és láng között tízparancsolatot mennydörgött az égő Sinai ormokról minden idők emberiségének a lelkébe: a tíz közül csak egyetlen-egyhez csatolt jutalmat és boldogságos ígéretet, ahhoz a parancshoz, amelyet az Ő keze felírt minden szülő homlokára s amely így szól: Tiszteid Apádat és Anyádat!

„Mert gonosz legyen a neve annak, ki elhagyja anyját a szükségben — így szól az írás — és átkozott az Istentől, aki megkeseríti őt. Másutt egy híres írónál olvasom: „A fiú, ha mindjárt százesztendő is: köteles porig alázkodni apja előtt, és ha ezer évig is hordozná tenyerén az anyját, akkor se tudná meghálálni, hogy szülte őt...”

Gyönyörűen mondja Edmondo D'Amicis: „Még abban az akasztófán lógó cégéres gazemberben is van valami nemes és szent, aki anyját szereti, de a legmagasabbrajutott is hitvány, aki anyjának fájdalmat okoz.

Mélyen tisztelt hallgatóim! Az emberi szív úgy van megöntve, hogy annak falára rá van festve egy szentkép: az édesanyánk képe.. Az életben sokféle köteléket szét lehet tépni, de azt az aranynál fénylőbb és pókhálónál finomabb szálát, ami az embert ehhez a képhez fűzi, elszakítani nem lehet. Minden arcot el lehet feledni, de azt a megszokott drága arcot, amelyet elsőnek pillantunk meg, mihelyt kinyitjuk szemünk, amelyet először szeretünk, mihelyt karunkat ki tudjuk tární, ezt elfeledni nem lehet.

Anyám! Ez az a nagy szó, amely mindvégig ott tündököl, ameddig tart a szív élete. Minden emberi nyelven az első és legszentebb, legédesebb név ez: „Édesanyám” ...

Van valami megragadó tanulság abban — mondja egy nagy író —, hogy mikor maga az Isten jött le a földre: nem villámok és mennydörgés között, nem egy hegytető fényszóró sugárkévében, nem lángoló tűzoszlop fényénél, hanem egy édesanya karján jelent meg a világon.

A legköltőibb gondolatok egyike röppent fel ama gyermeki ajakról, mely megkérdezte: „Mikor keresztet vetünk az Apa és Fiú nevében, miért nem vesszük be a szentháromságba az Anya nevét is?”

Mélyen tisztelt hallgatóim! Ahogy egyetlen Nap van odafönt az égen, úgy idelent a földön is csak egyetlen édesanyánk vagy. Ebben a hideg és sötét világban, amelyben megszűnt a szívek kozmikus vonzása, ahol az emberek már nem is emberek többé, hanem két lábon mozgó jég-hegyek, akik zúgó fejjel rohannak el egymás mellett, ahol a csillagok az űrben nincsenek mézszzebbre egymástól, mint ugyanazon bérház lakói, ebben a lelki jégkorszakban az *anyai* csók az utolsó és egyetlen forrás, amelyből a szeretet fluiduma kiárad a világba.

Mi teszi az anyát oly naggyá- oly egyetlenné, drágává, senkivel sem pótolhatóvá-

Talán az apa nem tud szeretni- ... igen tud Ő is szeretni, — de ez a szeretet *kisebb* is — *más* is, mint az édesanyáé (Péhm). Az anyai szeretet az egyetlen igazi szeretet. Ebben a szeretetben nincs semmi a testvéri szeretet lappangó hűvösségéből, a baráti szeretet önzéséből, a hitvesi szeretet érzéki színeiből, — az anyai szeretet az egyetlen a világon, amely a szeretet nevét megérdemli.

Az apa is belenéz reggelenkint a bölcsőbe, talán, hogy egy egész hosszú nap minden küzdelméhez onnan erőt merítsen, — de az anya egész élete nem más, mint egy önfeledt virrasztás, a bölcsőtől kezdve — addig a másik fekete bölcsőig, amelyet már nem csipkefátyollal, hanem földdel takarnak be.

Tudom, hogy vannak gondatlan anyák is, vannak anyák, akik egy gondos nevelő nő színvonalaig sem érnek fel, vannak anyák, akik 20 pengőért, 10 pengőért eladják gyermekeiket, vannak anyák, akiknek keze vértől csepeg, akik összekötözik az Isten teremtő kezét, akik nem félnek ujjat húzni a Mindenhatóval, amikor letörnek egy-egy virágos galyat az Élet fájáról.

A mennyei angyalok között is voltak bukott Luciferek! De gondoljunk vissza saját gyermeki korunkra; lássuk feltündökölni azt a jóságtól drága arcot, amely esténként a mi ágyunk fölé hajolt, — lesve: hogy be vagyunk-e takarva?

Minden anyai arcon, amely a bölcső fölé hajol, van valami mennyei, valami túlvilági fény... Gondoljunk vissza az éjjelekre, amiket ágyunk szélén ülve, anyánk átvirrasztott, gondoljunk a millió és millió édesanyára, aki esténként *gyermeke fölé hajol*: s akkor az anyai arc úgy felkoszorúódik a belső fényektől, annyira eltűnik belőle minden, ami földi, hogy annak a Máriás fénykörnek, ennek a glóriásan szent fénynek egy sugara ráhull azokra az anyákra is, akiknek szívében kisebb láng jutott az anyai szív melegéből.

Mélyen tisztelt hallgatóim!

Minél tékozlóbb fiú valaki, minél mélyebbre jutott az élet meredekéin, minél Lázárabb az élet lakomáján: a szíve fenekén annál inkább megindul a csöndes jégzajlás, a gyöngédségnek ama kelyhe után, amit anyai szívnek nevezünk. Minél megtaposottabb valaki, annál inkább telik meg a lelke hazasíró vággyal, néma, befelészirt zokogással azután a gyöngéd térd után, amelyre oly jó volt a fejünket lehajtani. *Hisz minden anyai kebel egy oltár, minden anyai Kezei simogatásra és a fájás enyhítésére teremtett az Isten.*

Igen, kedves hallgatóim! — mikor fiatalok vagyunk, olyan, de olyan nagynak látjuk a világot, azt hisszük, telistele van barátokkal, akiknek nincs előbbrevaló dolguk, minthogy bennünket karjai-

kon hordozzanak. Minden múltó nappal keserves leckét kapunk azután az élettől, mígnem végül megtanuljuk, hogy a kerek világból tulajdonképpen csak az otthon négy fala igazán a miénk, s a sok barát közül csak egyetlen barát az igazi barátunk, az a fáradt, fehérhajú öregasszony, aki mindig a hátát fájdtítja, s akit úgy hívunk: *Anyám...*

Igen, az élet jeges sodra szokott megtanítani minket, hogy az Anyai Arc volt az a Nap, amely beragyogta gyermekéveink boldog világát, az ő szeretete adta az *élet* legszebb ünnepét, s mi az élet tuskés vándorútján addig voltunk boldogok, amíg e mennybéli drága szempár elkísért.

Évek telnek, évek múlnak, a bölcső elárvul, egy madárral üresebb lesz a fészek, az anyák számára elérkezik a könnyek korszaka.

Valósággal szimbólum az, hogy Jézus kereszti jét egy Anya találta meg, s tette vele gazdagabbá a világot, mert az anyák számára, az utána következő Mater Dolorosák számára kellett föltálmnia, hiszen ők járják a legnehezebb keresztutat.

Az anya azért kapta onnan fölülről a végtelen, soha ki nem apadó szeretet adományát, a szíve azért egy Illés-féle olajoskorsó; mert neki *minden* szenvedést ki kell bírnia, túl kell élnie, neki, ha vörösre sírt szemekkel is, de nem szabad kidőlnie a bölcső vagy betegágy mellől, nem szabad kidőlnie az ifjúkor bűnbeeséseivel vívott harcban, sem a gondokkal vívott egyéb csatákban.

Ó Anya! Te még az akasztófa alatt is a fiadat átkaroló szeretet maradsz, neked minden mosolyra van egy mosolyod, minden sóhajra van egy sóhajod, minden botlásra egy bocsánatod. Te egész életedben egyetlen igazságtalanságot vagy képes elkövetni, mikor elmész hat szál deszka közé aludni és itthagysz minket egyedül a világon...

Itt vannak a gondok! Egy apa nem igen tud az anyai szeretet hőfokáig felmelegedni, de egy anya tud apa is lenni, ha kell. Tud kenyérkeresővé

lenni, harcossá, keményöklüvé, éjjelt nappallá tevővé — a gyermekeiért. Naponta szembejönnek velem fiatal munkásasszonyok, szemükben se mosolygás, se fény — pedig csak 30 évesek. Hajnal-tájt jönnek és én tudom róluk, hogy otthon már dagasztva áll a kenyérnek való tészta és napfelkelte előtt megfőzték az egész családnak való ebédet. Ó, a mai élet azért szörnyűséges, mert az anyáktól emberfölöttit követel, hogy anyák lehessenek. Mélyen tisztelt hallgatóim! Büchner kimutatja, hogy a mai nők *kétszáz* pályát foglaltak el és hozzá minőket! Az órás szakma például nem vesz fel nőmunkást, de a szemétfeldolgozó-telepéken elsősorban nőket alkalmaznak. „Nőies munka” a nyilvános illemhelyek alkalmazottja lenni, ellenben a parkok őrizetével kizárólag férfiakat bíznak meg. „Nőies munka” a tégl- és maiterhordás, de a földalatti villamosállomáson csak férfi gyakorolhatja azt a súlyos munkát, hogy a jegyeket átlyuggassa... Nőies munka házról-házra járni, mint mosónő, élni hónapokon át a nagymosások szokásos káposztafőzetjén — de a cukorkaműhelyekben csak a teremtés koronája keverheti a szirupot.

Mélyen tisztelt hölgyeim és uraim! Ha végignézek a sápadt asszonyok sorfalán, akiket reggelenként elnyel az áruháza, a büffé, az iroda, a gyár, sokszor elgondolom, hogy erre a napszámbevitt hősiességre bizonyára nem az a két pengő képesíti ezeket a munkásasszonyokat, hanem egyedül az a százszor szent érzés, amely a tisztviselő-anyát esténként leülteti a gimnazista fia mellé la-tint tanulni, amiből egy szót sem ért.

Hisz mire nem képes egy anyai szív?!

Nem tudom, olvasták-e önök Foerster önéletrajzát, amelyben meghatott elfogódottsággal írja: minő fájdalmas szúrást érzett szívében, amikor visszagondolt gyerekkori osztálytársára, arra a szegény Müller Karcsira, aki az egész osztály gúnyjának céltáblájává lett ezer foltoktól tarka

nadrágja miatt... Ez a nadrág — írja Foerster — szinte fantasztikus volt a foltoktól és mikor már mindenki azt hitte, hogy már nem javítható, megjelent rajta egy újabb folt! Majd megpukkadtunk ezen neveltünkben — folytatja Foerster —, de hogy szégyenlem most e kacagást! Milyen ostoba és meggondolatlan dolog volt! Mi csak a tarka foltokat láttuk, de amiről ezek a foltok beszéltek, abból semmit se értettünk.

Nem tudtuk, nem láttuk a végtelen anyai szeretetet, sem az átvirrasztott éjszakákat, sem a könnyéket, amiket az édesanya ontott, hogy az egész fáradtságos foltozás csak olyasvalamit eredményez, amiért a fiúk az ő Karcsiját kinevetik az iskolában.

Pedig hány ezerszer értékesebb volt ez a nadrág, mint a legszebb és legdivatosabb angol nadrág, hiszen az anyai szeretet volt beleszőve és nem szebb és előkelőbb ez, mintha arannyal volna áttörve? A régi mesterek festményeiért százezreket fizetnek, nos hát ilyen mestermű volt a Müller Karcsi foltozott nadrágja is — és sokat adnék érte, ha ma valahol megvehetném. Fölakasztanám a táblára, mint a térképet és mutatópálcával mutatnám nektek az anyai szeretet találékonyságát és azt a rengeteg fejtörést, ami ebbe a szegényes jószágba bele volt öltögetve... Ezt a legelső párizsi szabó se tudná utánozni, az is fölkiáltana: „Ekkora türelme még egy gépnek sincs, nemhogy egy szabónak, ilyen türelme csak egy anyai kéznek van!...”

Azután ott van a hálátlanság véres túskekoszorúja, amit annyi édesanya hordoz láthatatlanul a fején. Ó Istenem! hány anya sírja domborodik az élet országútján, amely előtt fiúk és lányok térdelnek, a mellüket verik s mondják: „Ó, csak még egy óráig maradtál volna közöttünk, mennyi mindenért kellett volna bocsánatot kérnünk tőled!”

Hallottam ugyan fiúról, aki a börtönudvaron leterdelve apja előtt, megcsókolta bilincsekbevert, megvasalt, de számára mindenkor áldott kezét...

Hallottam leányról, aki a békeévekben Bécsben 100 forintért tövig levágatta koszorús, térdig érő aranyhaját, hogy anyján segítsen... de micsoda ritkaság az ilyesmi!

Mert amilyen mindennapi történet az életben Andersen meséje az anyáról, aki elindult gyermeke jövőjét megtudni s az útját elzáró fagyos túskebokrot addig melengette szívére, amíg az kivirágzott, úgy fordítva: ma kevés Simor János akad a gyermekek között, aki Primás korában is ott őrizte ágya felett apjának szerszámaait és trónjáról leszállva, még hermelines bíborában is megcsókolta feketekendős egyszerű anyjának kezét.

A Napot is csak akkor szokták megbecsülni az emberek, ha már lement — anyjukat is akkor, amikor a kihűlt ölelő két kar elmegy penészedni a gyökerek alá.

Hány anya van, aki naphosszat egy jó szót nem hall, sőt füle hallatára szidják, ha előregszik, úgy bánnak vele, mint egy útbanálló, törött karszéssel, még a betevő falatot is sajnálják tőle... az ablakban virító muskátli több szeretetet kap, mint az ő szegény, öreg, kihűlő szíve...

Legfeljebb egy parádés koporsóval és szép seelyem szemfedővel nem takarékoskodnának, ha őt mielőbb földbe tehetnék ...

Szeretném az ilyen fiataloktól egyszer megkérdezni: „Hát azért kövezte ki a tulajdon szívével gyermekkorod útjait az édesanyád, hogy most te légy a keresztje-”

Igaza van Klugnak, aki azt mondja, hogy ilyen apáknak és anyáknak sírkövére nem azt kell kivésni: „Meghalt”, hanem ezt: „Megölték!”

Különösen a hang zabolátlansága jött manapság divatba. Sokszor csak akkora a gyerek, mint egy kuglibáb és máris felesel, mikor pedig felcsepereedik, az édesanya minden szavára olyan sötét képet vág, mint egy vén ordas. Gyakran hallani kamaszok szájából: „Nem leszek én amolyan anyámasszony katonája” — mintha bizony több

valami volna cigarettát fújó, sétapálcás, hányaveti hősködőnek lenni, mint egy szerető, melegszívű édesanya hűségés katonájának.

Hiszen amilyen modorban az ember édesanyjával beszél, abban benne van egész jelleme. Tudom, hogy vannak fáradt és ideges anyák is, de az édesanyával, még ha ingerült is, *hárfahangon kell beszélni*, hiszen az érettünk való gondoskodás tette fáradttá és idegessé. Igen, kedves Testvéreim, ez az asszony, aki életét a konyha és a kamra közt éli le, még ha ideges is, megérdemli, *hogy letérdeljünk előtte, letérdeljünk életének a gondok által eltaposott virágai előtt...*

Minden édesanyával, a legegyszerűbb édesanyát val is úgy kell bánni, mint egy királynővel. Aki a nők e legszentebbikével nem tud szépen beszélni, aki nem tud előtte szeretettel meghajolni — az bármily nyájaskodó is az idegennel, nem érdemli meg szeretetünket... Aki azzal a láthatatlan szárnyú angyallal, akit édesnek keresztelünk el, csak idegeskedni tud, aki — ha mindjárt koronát is hord a fején — nem tudja megcsókolni, mint egy ereklyét, azt a *ráncot*, amit az érette való gondoskodás vésett az édesanya homlokára — az legjobban teszi, ha megoperáltatja magát, mert annak bordái között nem szív van, hanem valami pudvás retek.

Sajnos, a legtöbb ember vak és érzéketlen és a szegény fáradt, szakácsnékinézésű öreg édesanya feje fölött, mert a súrolások és mosogatások robotja, az örökös gond: mit főzzünk ma ebédre- elkoptatta: nem tudja meglátni a dicsfényt, a Máriás fénykört, a glóriát.

Van végül az édesanyai szívnek még egy harmadik fájdalma: amikor az anya lélekben elveszti gyermekét.

Ó, ki tudná megmondani, hány mázsa a súlya annak a könnynek, amit az édesanya sír abban a másik szobában, hogy senki se lássa, amikor először tudja meg, hogy rossz útra tért a fia, elkalló-

dott a lánya? De ha egy anya a földi életért sokat tehet, a gyermeke örök életéért még többet tehet...

Lehet, hogy a szó ereje már nem hat le a szívig, van azonban minden édesanyának két hatalmas fegyvere: *a Könnyek és az Imádság!*

Kilenc teljes esztendeig hullottak Mónikának édesanyai könnyei Ágoston jéggé fagyott szívére, amíg az Isten meghallgatta azokat... De mégis meghallgatta, *hiszen nincsenek meg nem hallgatott édesanyai imák!*

Azért is van szükség a mi korunkban, amelyben aranykorát éli a bűn, sok-sok igazi Anyára, de nem bubifrizurás démonokra, hanem könnyező Mónikákra. Olyanokra, akik hosszú évek nagy kereszthordozásai között sem roskadnak le, hanem erejük egyre nő a megpróbáltatásokkal.

Mert nem szabad elfelejteni, hogy egyetlen anya sem imádkozik hiába a fiáért.

Az ifjúság eltévedhet egy időre, mint ahogy el is téved, hiszen nincsen fiatalkor nagy emberi örvények nélkül, de ha az Anya imádkozik, az az imája, amelyet tékozló fiáért küld a fellegeken túlra — soha nem jött még sírva vissza az Isten trónjától.

Az a szent *tűz*, amelyet az ő keze gyújtott a bölcsőben, nem fog egészen kihamvadni soha, egyszer majd csak elkezd odabenn a szív fenekén dobolni a kisbíró és visszahozza a tékozló fiút...

Mélyen tisztelt hallgatóim! Schiller, a költő, az édesanya ölét szent szigetnek nevezi, ahová a legnagyobb vándorutat megtett hajós is megjön egyszer...

Azért te — ha mindenki elhagyna is, ha mindenki követ dobna is rád, ha életed tele volna legszebb reményeid hajótörött roncsaival, ha a viláigon már sehol se volna számodra hely és megbocsátás — menj abba a házba, ahol édesanyád lakik és a fehérfüggönyös ablakok mögött téged vár...

És mikor visszatérsz a nagy útról, a tékozló fiúk útjáról — ne feledd, hogy édesanyád szeme mélyebbre lát, mint mindenki más szeme — ő nem is látja azt a széltől, portól, sártól elváltozott arcot, ő csak azt látja, ami mögötte van: azt az ezerszer hangos szóval és hangtalan áldással megáldott régi gyermekarcot, ő meg fog tanulni hinni benned, bízni benned — és Ő újra kitarja feléd ölelő karját akkor is, ha mindenki más a világon be is zárja a szívét.

Mert az anya számára parancs a szeretet, törvény az ölelés, mert minden anyai szívet *Veronika*-kendőnek teremtett az Isten.

A CSALÁDI ÉLET MŰVÉSZETE.

(Rádióelőadás.)

A családi élet művészetéről, a házaseset boldogságának vagy boldogtalanságának okairól szeretnék én ma egyetmást önöknek elmondani. Vig lakodalomban, fényes menyegzőben ugyan ma sincs hiány, de boldog házasesetben, koporsóig tartó hűségben annál inkább. A mai modern házasságoknál a nászvirágból egykettőre lesz: gyászvirág. Egyre szaporodnak az örömtelen, boldogtalan, elhibázott házasságok ...

Mélyen tisztelt hallgatóim! „Minden felbontott házasság — egy lebontott oltár”, mondja világhírű regényében Paul Bourget, a nagy francia író. Sajnos, a világtörténelemben még a római hányatlás korában sem találkozunk annyi lebontott oltárral, annyi felbomlott házassággal, mint napjainkban. A mi századunk többek közt a válóperekben is világrekordot teremtett. Szellemesen nevezte egy angol író a mai bíróságokat, amelyek házassági ügyekben döntenek: „válópörmalmok” nak. A házasságtörés címén indított perek ma oly gyakoriak, mint annak idején az ablaktörési perek.

Kedves hallgatóim! *Lacordaire* mondja valahol: „Egy órahosszat szeretni — állatias dolog, egy évig szeretni — emberi dolog, egy egész életem át szeretni — angyali dolog, egy egész életem át csak e g y e t szeretni — az isteni dolog. Vagyis az oltár előtt nem elég annyit mondani: „Szeretlek”! — hanem hozzá kell tenni: „Téged egyedül és örökre!...” És ez így van rendjén.

Mert a szeretet vagy örök, vagy egyáltalában nem szeretet. Gondolják el, mi volna, ha a feleség azt mondaná: „Ma szeretlek, de holnap, ki tudja hogy és miként lesz?! Nem vonná-e vissza a férj a kezét? De milyen érzéssel léphetné át a

menyasszony is férje házának küszöbét, ha attól kellene tartania, hogy egy végzetes napon elbocsátják abból a házból, amelyben ifjúságának minden rózsáját feláldozta, hol a gondok ráncokkal szántották fel sima, koszorús homlokát-

Ezekután lássuk, mi az oka annak, hogy ama bizonyos „örök hűség” nem lát meg még két tavaszt sem, miért alszik el oly sok tűzhely, melynek lángját „holtomiglan — holtodiglan” gyűjtötték, miért akarnak annyian kibújni a házasság „rózsaláncaiból” még olyan emberek is, akik az örök egyesülés gondolatával léptek az oltárhoz, akik nem bízva sem szívük erejében, sem az ígéretekben, még a szerződéseken sem, hanem Isten és minden szentjei nevének bizonyossága mellett mondták ki a nagy szót — Szeretlek!

Kétségtelen, hogy a családok szétzúllásának első nagy szociális alapoka a — nyomor. A mai viszonyok között ezer és ezer család él állandó és lassú haldoklásban. A megélhetés iszonyú nehézsége, a B4ista, a kenyérgond nemcsak a proletárcsaládot, de a középosztály családjait is részben megőrölte, részben útban van, hogy megőrölje. Már pedig az élet a tanú rá, hogy a kenyérgondok, zsírgondok, ruhagondok rendszeren az első szögek a házaseslet boldogságának koporsójában.

Ehhez járul, hogy a házasság összetartó kapcsai nagyon meglazultak az idők folyamán, a mai életberendezkedések rendkívül megritkították a kötelekek számát, amelyek a családot egybefűzik. Az élet közüzemesítése a családi szellem soradását hozza magával, a család létfenntartási funkciója napról-napra jobban összezsugorodik.

A hajdan minden házban nélkülözheti en sütő^ kemence munkáját átvette a pék és a kenyérgyár, a szövőszék és rokka munkáját a textilüzemek, a disznóölés a hentes és nagyvágók kezére jutott, a befőzést elvégzi a konzervgyár, a porolópalcát felváltotta az elektromos porszívó, a gondos asszonyi kefe helyett ott van a tisztító, az ablako-

kat pár perc alatt tükörfényesre varázsolja a vállalat embere, a régi koppantós gyertyákat eloltotta a villanyfény, a tűzrakást fölöslegessé teszi a gáz-rezsó, a kandallót — a légfűtés.

A szappanfőzés, gyertyaöntés, ecetkészítés, harisnyakötés, csipkemunka 30-40 évvel ezelőtt még nagyanyáink munkakörébe tartozott — a mai asszony „hidegvacsorát” talál fel este az urának, a sütést-főzést, a legasszonyibb gondokat is kisajátították: a vendéglők, kifőzések, buffék.

A családi szellem fokozatos elsorvadásához vezet, hogy amíg pár évtizeddel ezelőtt az apa feladata volt a fiút mesterségére, az anyáé: leányát főzni, sütni, varrni tanítani, manapság a fiatalok vándorútra kelnek, a leányok számára ott van a varró- és főzőtanfolyam.

Valamikor otthon tanulta a betűvetést a gyermek, ma az óvodától az egyetemig számtalan iskolafok versenyez a gyermeki agyvelő tudással való kibélelésével. A benne, az utca, a plakát, a kirakat, a mozi, az újság vette át az apa és anya nevelő szerepét.

E külső szociális okokon kívül mélyebb lelki okai is vannak a családi élet bensőség- és hangulatvarázsa foszlásának.

A belső okok legmélyebbike, hogy a házasság leszállt régi eszmei magasságából. Szentség volt és kaland lett.

Fiatalemberek, akiknek, volt „első szerelmük”, volt „valódi szerelmük”, volt „egyetlen szerelmük”, volt „halálos szerelmük”, mikor ápolónőkre van szükségük, vagy a csőd és fegyház küszöbén állanak, gondolnak egyet és megházasodnak.

Igaz, hogy Mantegazza szerint, mielőtt meg-nősül az ember, sokáig gondolkozva kell a tükör előtt, még tovább a pénzesláda előtt ülnie, hiszen a házassághoz nem elég, hogy két szerelmes szív nagyon szeresse egymást, hanem a szerelmet a XX. században valamilyes polgári kényelemmel körítve szeretjük csak igazán elképzelni. De vi-

szont az a másik véglet, amikor a legtöbb férfi a házasságban tisztán ellátási intézményt lát, amelybe úgy kell belépni, mint valami életbiztosító vállalatba.

Sajnos, egyetlen korban sem volt a házasság oly cinikus módon, a nyílt piacon spekuláció tárgya és tisztára pénzüzlet, mint manapság. A házasságnál első és perdöntő kérdés — miye van- Nagyon lehangoló, hogy még keresztények között is szép számmal vannak, akik a családi életet olyan kikötőnek tekintik, ahova az ember viharvert fiatal-ság után roncsolt testtel és roncsolt lélekkel be-evez.

A korszellem rákfenéje, hogy a férfiak már kamaszkorukban megismerkednek a hozomány fogalmával, később minden lelkiismeretfurdalás nélkül lubickolnak az adósságok tengerében, hiszen álmukban ott lebeg előttük a hozomány zsírosbödön je. Nagy hozománnyal elveszik még az ördög öreganyját is, hozomány nélkül füttyülnek magára a milói Vénuszra is. Hogy ez mennyire így van, annak bizonyága az a tény, hogy mikor két templomegere alapít tűzhelyet, vagy egy gazdag fiú elvesz egy szegény leányt, azt szokták mondani, ez szerelmi házasság. Mintha jelezni akarnák, hogy a többi házasság érdekházasság, amelynek alapja nem az erény, hanem az erszény, nem a jóság, hanem a jószág, nem a szív, hanem a telekkönyv, a címer, két aranyzsák összeöntögetése. Én azt tartom, kedves hallgatóim, hogy a vagyon magában jó dolog, de az arany a házasságban csak akkor teremt boldogságot, ha jó lélek hozza.

Mert hogy az ilyen érdekházasságoknál: a feleség nem fele segítség, hanem csak csóktárs, hogy az ilyen házasságok kevés mézeshetekre és nagyon sok meztelen hetekre oszlanak, hogy ezeknél a házasságoknál a férj és feleség, bár egy asztalnál ülnek, egy ágyban alusznak, karonfogva járnak az utcán, de lélekben semmi közük egymás-

hoz, hogy az ilyen házasságban a férj mielőbb a csöndes gibic sorsára jut, hogy itt születnek a házibaráttal spékelt hármass háztartások, ahol végül is a férj nem tud eléggé magas cilindert hordani, hogy a szarvakat a világ elől elrejtse, hogy mindezekből az észházasságokból, rangházasságokból, zsebházasságokból végül is kámforházasságok válnak, azt az élet, különösen a XX. század élete, döntően bizonyítja.

Továbbnyomozva az okokat, amelyek már forrásában elmérgezik a házasságokat: a másik ok az a könnyelműség, amivel a házasságokat kötik.

Ismeretes a mamák férjhez terrorizáló művésze. Jól jegyezzük meg, hogy nemcsak az a kényszerítés, mikor halálos fenyegetéssel vagy az örökségből való kitagadással lépnek fel a szülők, hanem mikor könnyekkel, mézes-mázos beállításokkal, az apai tekintély egész ünnepélyességével ostromolják az ártatlan és tapasztalatlan gyermekleányt. Ó Istenem! hány leány állt már a fényesen kivilágított oltár előtt, akinek a szíve egy félénk kis „nem”-et dobogott, miközben ajka „igent” mondott, mert körülötte mindenki igent kiáltott. Hányszor történik meg, hogy leányok, akik tíz férfiúval komolyan nem beszéltek, akiknek alig volt alkalmuk, hogy a *szemébe* nézzenek a jövődöbelijüknek, hát még a *szívébe* — odaajándékozzák kezüket.

Pedig mielőtt egy nő egy férfinak ajándékozza magát — mondja Mantegazza —, legalább egyszer látnia kellene őt ebéd után, s egyszer, mikor haragszik. Azért aki, mielőtt házasságra lépne, nem kérdezte meg önmagát: „Tudok-e túrni? Tudok-e lemondani? Tudok-e szenvedni? Tudok-e meghajolni? Tudom-e beragyogni fénnel a másik életét?... Van-e erőm éjszakákat átvirrasztani egy bölcső vagy betegágy mellett?... Képes lesz-e koporsó mellett állni és nem összeroskadni?” aki mindezekre nézve nem kérdezte meg önmagát — az máris bal lábbal lépett a házasságba.

Mert valamennyi házasság, még a legboldogabb is, amelyet az emberek mintaházasságnak emlegetnek: örömmel elviselt és súlyos sorsok példaképe volt. Ez természetes is, hiszen még a liliumnak is van árnyéka. A legjobb férj sem Gabriel arkangyal, a legideálisabb asszonynak is vannak gyengeségei. Még a szerelem, a legóriásibb, leg-hatalmasabb szenvedély sem ölheti meg bennünk az emberi gyengeségeket.

Ahogy az élet nagy koptatókövén a leggondosabban megaranyozott tárgy is lekopik, ha használják s előtűnik alatta a sárgaréz, úgy van a házasságnál is. A szerelmes ember, amíg nem hangzik el a boldogító igen, rendesen arany, ha igent mondtak, ezüstté vedlik, a házasság után kibújik belőle a pakfon. Itt kezdődnek a házasság nagy dezillúziói. Hányszor látjuk az életben, hogy a finom gavallér, aki nemrég oly átszellemlült szavakat suttogott, aki mindennap egy harmatos rózsával állított be, alig hogy elmúltak a mézeshetek: dobnak nézi a felesége hátát, s bakonyibb a bakonyi betyárnál. És mikor a sok szép álom szertefoszlik, a fiatalasszonyka, aki keresztet lovagról álmódott, s aki nem tudja, hogy az élet minden, csak nem olyan, mint aminőnek a romantikus írók rajzolják — kezdi csodálni önmagát: Istenem, hogy is tudtam ezt a férfit megszeretni- Igaz viszont, hogy a leányoknál is akad elégszer, hogy míg hajadon, meghúzza magát, mint a gyöngyvirág, mintha nyelve se volna; ha szól, oly édesen szól, mintha minden szavát előbb mézbe mártaná... De aztán alig teszi fel a fejkötőt, megjön a nyelve is, sőt úgy megered, hogy a szelétől malmot lehetne hajtani.

Kedves hallgatóim! Most áttérek a házaselet boldogtalanságának harmadik forrására, amely az emberi hiúságösztonokban bírja gyökerét.

Tudvalevő, hogy a nők cselekedeteinek intenzív és állandó motorja: a hódításnak szinte Ön-

tudatlan, de örök vágya. Már bakfiskorukban minden gondolatuk: hogyan járjanak, hogyan üljenek, szemüket miként forgassák és ha egy férfi elhalad mellettük, biztos, hogy első gondolatuk — ugyan mit gondolt rólam- Még ha a templomba megy is: egy cseppet se haragszik, ha a férfiak őt, meg a kalapját nézik oltárkép helyett.

Egy amerikai statisztikus kiszámította, hogy egy 30 éves asszony átlag 7000 órát tölt a tükör előtt, egy másik ambiciózus statisztikus pedig kimutatta, hogy annak a púdernek az árából, amit az amerikai hölgyek egy esztendő alatt elfogyasztanak, 37.000 házat lehetne felépíteni.

Pedig — kedves hallgatóim! — a szép arc nincsen tölgyfából, nincsen vassal megpántolva. *A rózsák elhervadnak a kertben — és elhervadnak az emberarcon.* Én azt tapasztaltam, hogy a szépasszony feleséget a hízelgésekkel és bókokkal valósággal elrontják, *a szegény leánynak a feltűnő szépségből inkább kára van, mint haszna.* A színpadon előny, de a hétköznapi élet színpadán csak hátrány és veszedelem.

E hiúságösztönök aztán a divat járvány ok hóbortjaiban ülik a maguk orgiáit. Hiszen melyik asszonynak nem fordult meg fejében a gondolat: csak legyek én egyszer asszony, majd megmutatn, mi az igazi elegancia!

Azt persze sokan elfelejtik, hogy a házasságban *nem egy* toilette-kérdés van, hanem kettő, mert a férj öltözködése majdnem annyit kell, hogy jelentsen, mint a feleségé. Ha görög bölcs volnék, azt mondanám: „Mutasd meg nekem az uradat és én megmondom milyen asszony vagy!... Ha valamelyik asszony el akarja érni, hogy rossz és szívtelen teremtsenek mondják az asszonytársai, az öltözködjön csak minél elegánsabban és ne gondozza a férjét. A csinos feleség — mondja egy híres író —, akinek hanyagul öltözött ura van: a sivár házaselet biztos felkiáltójele.

Ezzel a kérdéssel szorosan összefügg a takarékos-ság és háziasság kérdése.

A közmondás szerint nincs olyan hatökrös szekér, ami annyit tudjon behordani a kapun, mint amennyit egy rossz gazdasszony a *kötényében* kihordani ne tudna. A takarékos asszony próbája a főzés. Sok asszony van, aki tud főzni, még több asszony van, aki *csak azt hiszi magáról*, hogy tud főzni. Pedig a jó konyha kérdése oly fontos fejezete a házasság boldogságának, hogy törvényt kellene hozni: amelyik lány nem tud főzni, az ne mehessen férjhez.

Ami a háziasságot illeti, manapság, amikor a szerény, csöndes kislánynak „liba” a neve, amikor a feleségek nem hitvesek, hanem „szépségkirálynők” akarnak lenni, amikor hölgyeink inkább találhatók a volán mellett, mint a bölcső ringatásánál, a házias leánytípusnak nevetségesen alacsony árfolyama van a házasság börzéjén.

Pedig feleség annyit jelent, mint fele segítség. A mai házasságoknak egyik pillére a munka, még pedig a kölcsönös munka, hiszen az Isten azért adott az asszonynak is két kezét, hogy ő is megfogja a dolognak ráeső végét.

A középkorban a háziasszony nem kaphatott szebb ajándékot, mint rokkát és varrótűt, még sírkövére is ollót véstek jelkép gyanánt; a mai asszonyok élnek-halnak a drága selymekért, de nem fáradnak az árukért, nem szeretik a varrógépet, de annál inkább a divatlapot. Ismertem sok asszonyt, aki menyecskekoráig gyors volt, pedáns volt, csinos volt, mikor asszonnyá lett ellustult, a kávéját az ágyban itta, egész délelőtt zongorázott, de se magával, se házatájával nem törődött. Szabadjon ezekután a családi élet boldogsága vagy boldogtalanságának negyedik főforrására rámutatnom, s ez az a piros húsdarab, amit emberi nyelvnek nevezünk.

Mélyen tisztelt hallgatóim! Vannak asszonyok, akik olyan idegesek, hogy még a szúnyog is fel-

paprikázza őket, akik a rózsaszirmot is tuskének nézik, akinek láttára minden katolikus pap szíve mélyén köszönetet mond egyházának, hogy meg van mentve ilyen életédesítő cukoróptléktől.

Ami a tigrisnek a karma — mondja Stolz Albán —, az elefántnak az ormánya, bivalynak a nyaka, a méhnek a fullánkja: az ilyen asszonynak a nyelve. Vannak asszonyok, akik belebetegszenek, ha nem pörölhetnek.

Van, kedves hallgatóim, az olaszoknak egy közmondásuk: „Ha az asszonynak olyan gyors volna a lába, mint a nyelve, a villám tüznél főzhetné meg a vacsorát”... Az ilyen nyelvess asszonyok gyöngéd pihe helyett csalánnal és tuskével bélelik ki a családi fészket.

1891-ben egy vagyonos iparos halt meg Párizsban. Végrendeletében 12.000 frankot hagyott egy ismerős özvegyasszonyra. A levél, amelyet a végrendelethez csatolt, így hangzott: „Fogadja asszonyom ezen csekélységet hálaképpen azért a szíveségért, hogy 30 évvel ezelőtt kikoszarozott, mikor a kezét megkértem. Az ön kedvességének köszönhettem, hogy életéveim csöndes békességben perregtek le”.

Azonban ne csak az asszonyokról beszéljünk. Vannak férjek is, akik túltesznek Torquemada Tamáson, akik mert ételüket és házukat megosztják egy kedves teremtéssel, azt hiszik, szöges korbácsá válhat a nyelvük, akik a névmások közül csak az „én”-t, „enyém”, „nekem” szavakat ismerik, akik a világ előtt uralkodnak magukon, azonban otthon a feleséggel szemben, akinek „hallgass!” a neve, mindent megengednek maguknak. Amit a férfiak önfeláldozásnak neveznek, az nem egyszer hitvány megalázás. A szegény családok szegény lányai ne hordozzanak mindig lelkükben töviseket, hogy hajukban érintetlenül hervadt el a mirtuskoszorú s nekik veszniök kellett, mint a virágnak ...

ég ezer szerencse, hogy a nő alap jelleme: a szenvednitudás. Hisz a japán nőnek még imádkoznia sem szabad a templomban, a hindu nőkhöz pedig így szól a törvény: „A nőnek kötelessége, hogy legyezze férjét és simogassa, míg el nem alszik, közben a lélekzetét is fojtsa vissza”...

Az bizonyos, hogy a legszebb kelengye, amit a nő a családba hozhat: *a türelem*.

A házi békének titka ez: „Az asszonynak legyen jó foga, mert sokat kell megrágnia, jó gyomra, mert sokat kell megemésztienie, széles háta, mert nagy keresztet kell hordoznia”. Mikor Szent Chantalhoz jött egy asszony, akinek nagyon mérges nyelvű férje volt és tanácsát kérte, mitévő legyen urával szemben, ezt a tanácsot kapta: „Menj ide a legközelebbi forráshoz, meríts a korszódból vizet és vidd magaddal. És ha az urad pörölni kezd, akkor végy be a szádba és addig le ne nyeld, míg el nem hallgat”... Különösen azt tartom fontosnak, hogyha szenved is az asszony, sohse panasolja baját másoknak és ne hirdesse férje hibáit...

Még egy utolsó sírásóról akarok szólni a házasságban s ez a *féltékenység*.

Napjaink rekordot teremtettek a féltékenységi dráma terén is. Igaz, hogy aki szeret, az félt is, azonban más a féltés és más a féltékenység. A féltékenység egy lelki tengeribetegség, amely megmérgezi, füsttel tölti meg az egész házaseletet, s az embert, aki szeret — egy örökké felfegyverzett csendőrré változtatja.

„A féltékeny ember — mondja egy híres író — állandóan tört forgat a saját maga szívében, kételkedik, kutat és szenved szüntelenül, vájkál a múltban, vájkál a jelenben, vájkál a zsebekben... az enyelgésben csak hazugságot lát, a csókban csak közönyt érez, a szerelemben mindig a képmutatástól retteg, a féltékeny férj minden percben azt hiszi, hogy elárulják, minden férfire, aki feleségéhez közeledik, úgy tekint, mint egy be-

törőre, elfogja őt a végső boldogtalanság, amit egy morzsányi remény még mérgezőbbé tesz.” A féltékenység — mondotta egy görög bölcs — a legelsőbbrangú ostobaságok egyike. Mert vagy *van* ok rá s akkor úgyszólván hiábavaló minden beszéd, vagy *nincs* ok rá, s akkor mi szükség, hogy egymás életét keserítsük-

Ez az érzés az, ami a házasságot közel hozza a vértanúsághoz, így válik lassan a házasság két lélek sírboltjává!...

Kedves hallgatóim! A férfi dicséretével kezdtem, a nő dicséretével fejezem be előadásomat.

A férfitől a társadalom százféle erényt követel, amik mind nehezek. A férfinak oda kell tartania mellét a halálhozó golyónak, ha orvos, oda kell lépnie a ragályos beteghez, ha ügyvéd, süketnek keli lennie az ellenfél lepézelő beszédével szemben, a nő azonban lehet félnék mint egy galamb, megbocsátjuk neki, ha nem tudja kívülről az Iliászt, csak egyet kívánunk tőle: a hűséget, egy hősiességet: a hűség hősiességét.

Az ilyen hűséges asszony az, akiről a szentírás mint „mulier fortis”-ról beszél, aki mikor gyűrűt cserél, szívet és sorsot cserél, s aki ettől a pillanattól kezdve hősibb szerepre vállalkozik, mint egy katona, hősibbre, mint egy vértanú.

A feleség üdeséget, szépsége hamvát ugyanis nem a megrázó nagy gondok és csapások ássák alá, amelyek senkit se kímélnek meg, hanem az apró, napról-napra ismétlődő csontot és velőt emésztő házigondok.

Millió és millió derék családanya főzi és súrolja el életkedvét, rózsarcának gödröcskéit a házigondok szolgálatában, míg végre ráncosképű, száraz, a derekát örökké fájdtató öregasszony lesz belőle. „Az örökké új kérdés: *mit főzzünk ma ebédre* - az a folyton hulló vízcsepp, amely lassan, de halálosan felemészti a testet és a lelket. A tűzhely mellett, amit a költők megénekelnek, a valóságban a kiadások és bevételek szomorú mérlege ké-

szül, nyomasztó elmefuttatások, amik ezzel a sóhajtással zárulnak: mennyire megdrágult megint a világ!...

Azon a lángoló oltáron, amelyen a levesesfazék rotyog, áldozódik fel az ifjúság, a szépség, a vidámság, és az öreg, gondoktól felőrölt szakácsnékinézésű asszonyban ki ismerné fel az egykor viruló, bájos, koszorús, boldog nászfényben sugárzó menyasszonyt? Énnekem mindig összeszorul a szívem, mikor a mamák mutogatják fiatalkori képeiket és mondják: „Ilyen voltam én valamikor!”...

A férjek gondoljanak arra, hogy gyermekei kedves koszorújától övezett hervadtarcú édesanyának bájait a viruló gyermekek rabolták el, hogy az édesanya régi szépsége mint láthatatlan menyasszonykoszorú ott pihen a lánya szökén felcsillanó hajának selymében.

Gondoljanak erre és öleljék meg szépségükben elhervadt feleségüket.

Már a régiek is szentnek tartották a családi tűzhelyet és amellet állították fel oltáraikat. Tartsuk mi is szentnek azt a lángot, amelynél az Anya és az Asszony mint a kötelességteljesítés néma vértanuja lassú halállal hal meg, hogy házát kellemesse, asztalát vonzóvá, gyerekeit széppé és boldogokká tegye.

Az asszony és anya egész sorsát láttam tömören kőbe vésve azon a sírkövön, amelyen e két szó állott:

Szenvedett — és szeretett!

A MAI NEVELÉS BŰNEI.

(Rádióbeszéd.)

Mikor Róma fényűző asszonyai egymással vetélkedtek csillogó ékszereikkel és megkérdezték Kornéliát, a Gracchusok anyját, hogy neki milyen ékszerei vannak, a híres római nagyasszony rámutatott gyönyörű két fiára, mondván: „Íme az én ékszereim!”

Valóban a gyermekek a csillogó gyémántok, az igazi ékszerek, amik az anyát díszíthetik.

Sajnos, manapság mindenféle pályára, amit magunk választunk, vagy amire az élet jeges sodra kényszerít, idejében előkészítenek bennünket, de van egy mesterség, amire senkise tanít meg minket: gyermekeink apjává és anyjává lenni. Könyvtárakat lehetne összeírni a mai nevelés bűneiről. Szülők bűneiről, akiknek szemében a gyermek egy bábú, vagy bálvány, vagy játékszer. Szülők bűneiről, akiknek háza csupa szalon, de nincs benne egyetlen gyerekszoba. Családi otthonok bűneiről, ahol a Biblia helyét elfoglalta a Színházi Élet és mozirevű, ahol a leánylélek kialakításában fontosabb szerep jut az etonfrizurát csináló borbélynak vagy táncmesternek, mint az édesanyának.

Beszélhetnénk anyák bűneiről, akiknek legfeljebb egy gyermekük van és azzal az eggyel sem törődnek.

Már pedig a gyermek lelke egy töretlen márványdarab, amelyből Sátánarc és Angyalarc egyaránt faragható... A bölcső: egy illatos álomban, édes napsütésben forrongó föld, amelybe ha búzát vet a szülő — búzát arat, ha konkolyt vet — konkolyt arat, ha semmit se vet bele: elgazosodik.

A nevelők legelső bűne. hogv nem ismerik a

gyermekben embert keresnek és a gyermek szellemi folyamatait a felnőttek szellemi folyamataival mérik. Ezek a nevelők azt a gyermeket tartják jó gyerekeknek, aki nekik a legkevesebb kényelmetlenséget okozza.

Már pedig a gyermek másvalaki, mint mi vagyunk, ő nem egy kicsinyített felnőtt, hanem egy *külön világ*.

A gyermekben éppen akkor születik meg az első bizalmatlanság, amikor a felnőttek éreztetik vele, hogy ők bölcsebbek, mint ő, s megmosolyogják azt, ami neki nagy, szent és komoly. Pedig a természet parancsa az, hogy mielőtt az ember emberré lenne, először gyerek legyen. Négyévesnek lenni éppoly nagy és szent dolog, mint negyvenévesnek lenni.

A gyermeknevelés első kelléke: jó emberré szelídülni, elfeledni felnőtt voltunk kevélységét, a bölcsesség gögjét, lelkünk keserves komplikáltságát; a gyermeket nevelni tulajdonképpen azzal kezdődik, hogy megtanulunk újra játszani. A gyermek lényege a játék, ez számára az élet célja, értelme és eszménye, azért, aki a gyermeket megfosztja játékaitól: egy egész életre szóló boldogságtól fosztja meg őt. *Mennél hosszabb, mennél napfényesebb, mennél játékosabb valakinek a gyermekkor, annál gazdagabb lelkű ember válik belőle.*

Azért mondja már Demokritos: „Ha a gyerek szívének száz kapuja volna, mint Théba városának, engedjétek be az örömet mind a száz kapun, hogy a gyermekkor virágoskertjéből mennél többet vigyen magával a férfikor rögös szántóföldjére. Teremts tehát gyermekednek ragyogó, vidám, erőből duzzadó ifjúságot — és olyan lesz élete. Megtanítod félni — a nálánál erősebbtől való rabszolgafélelem lesz egész életében sorsa! Vered a gyermeket? — a világ is verni fogja! Nem becsülöd benne az embert — felnőtt korában sem lesz része becsülésben.”

Ha valamikor, úgy most, a háború után meg kellene valósítanunk Ellen Key tervét, hogy minden gyerekszoba egy kertre nyíljon, hogy mennél több jöjjön be a mennybolt kékjéből, a rétek zöldjéből, a nap aranyesőjéből, mert semmi se nevel több életművészetre, mint a napfényes ház, amelyben sohasem tagadták meg a gyermektől a nevetest és jókedvet.

A nevelés másik nagy hibája a szülők részéről való *jó példa hiánya*. Minden nevelőnek első kötelessége: nem ártani. Azért — mondja egy híres nevelő — ha az Úristen mennyei angyalokat adott volna kosztba, akkor se kellene jobban ügyelnie minden szóra a szülőnek gyermeke előtt. A gyermek mindent megfigyel, előtte minden csoda. Lát-szólag a képeskönyvbe merülve ül, ugyanakkor azonban éber figyelemmel hegyezi fülét arra, amit beszélnek és nagyszerűen meghallja, amit előtte el akarnak rejteni. „Ő szülők — kiált fel Klug — milyen süket a ti fületek és milyen éles a ti gyermekeitek hallása. Ti nem gondoltok arra, hogy amikor gyerekeitek betemeti fejecskéjét a puha váncosokba, s ti könnyelműen azt mondjátok, hogy aluszik már... ő azokon a vigyázatlanul kiejtett szavakon tépelődik, amiket sohasem lett volna szabad meghallania.”

A szülők egyetlen jó példája, amely még haló porában is neveli a gyermeket, *többet ér, mint száz prédikáció*.

Mármost, hogyne válnék kacérrá a lányka, aki napjában tízszer is ott lepi anyját a tükör előtt-*Ott, ahol a gyermek fegyelmezetlenségét, feleselést, pörpatvart lát és hall maga körül, hogyan les het tőle pont az ellenkezőjét követelni*- Igaza van Claparédnek: *ha a szülőket magukat jól nevelték volna, már jólnevelt gyermekeket hoznának ők maguk is a világra*. Egyébként, ha van valami a világon, amit a gyermekeknek soha, de sohasem volna szabad meghallaniok, az a szülők veszeke-dése.

A nevelés művészetének másik hiánya, hogy ignorálja a szoktatást; már pedig az igazi nevelői munka nem annyira oktatásból, mint inkább szoktatásból áll. Nincs semmi, amit a gyermek szervebben gyűlölné, mint az örökös moralizálás. De aki megszokta, hogy a kalapját száz esetben a fogásra akassza és ruháját este összehajtogatva tegye a székre, az, ha holtfáradtan is kerül haza: rendesen fogja a ruháját levetni. Aki megszokta, hogy a kabátján minden porszemet lekeféljen — mondja Foerster —, az bele fog szeretni a lelki tisztaságba is, aki viszont megszokja a pecséteket az öltönyén, az ilyen foltokkal a lelkén is nyugodtan fog élni tudni.

Hiányzik mai nevelési rendszerünkben a jónevelésnek harmadik kelléke: az okos és szent szigor. Gyöngédséggel kell nevelni, de nem gyöngeséggel. Egyformán árt a vasfegyelem és a puha kényeztetés. A túlsók és a túlkevés szeretet.

Korunkban általános a panasz, hogy a szülők nevelői tehetetlensége napról-napra növekszik. A mai fiatalságot, amely kihívó, kíméletlen és makacs, amelynek szívében nem szentkép többé az apa és anya arca, valóban megszegényítheti az a félvad arab fiú, aki, midőn anyja sátrába lép, leveti saruját, jelezve, hogy még a föld is szentebb, ahova anyja lép. De hogy manapság arcpirító jelenetek játszódnak le, botrányos feleselések hangzanak el 8-10 éves gyerekek és szülőik között, azért nemcsak a gyermekeket érheti gáncs, de elsősorban a szülőt, aki ezt a mosdatlan kamaszhangot, ezt a tüskés modortalanságot lenyeli. *Hogy a mai gyermekek fejére nőnek szüleiknek, hogy nem annyira a kitett gyermekek, mint a kitaszított szülők korát éljük, annak oka, hogy hiányzik az apa régi erős keze, az apa zord büntető szétretete.*

Az anyát még szeretik valahogy a maguk módján, de nem vagyunk messze attól a társadalomtői, amelyben apai tekintély nem lesz többé.

Hol vannak a régi szép idők, amikor a fiúk, ha apjuk szólt — ültükből felálltak? Az „édesapám”-ból „Vatter” lett vagy „öregem” — az „édesanyám”-ból „Mutter”, „mamesz” stb.

Korkép a jelenből. Rendőrbíró előtt áll egy pöttyönyi csavargó, akinek katonapaja a háborúban elesett — Milyen asszony a te anyád? — faggatja a bíró. — Amilyennek egy rendes anyának lennie kell! — hangzik az önérzetes válasz. — És te nem félsz tőle?... — A kisfiú lekicsinylőleg felel: A mamától? hiszen az csak egy asszony!...

Mindennek a visszás tünetnek alapoka, hogy a mai családi életben meglazult a fegyelem, megcsökkent a tiszteletadásra és engedelmességre való nevelés, amit pedig nem lehet elég korán kezdeni. Ha a szülők az engedelmességre nevelést akkorra akarják halasztani, amikor a gyermek esze belátássá érik — ha a Jancsikából: János lett —, akkor jóéjszakát mondhatnak a nevelésnek.

Épnyígy nem tanulták meg a mai szülők a *parant csolás és büntetés művészetét* sem. Az még nem parancsolás, hogy a gyermek fejére záporra hull a gáncs, mert le is hull róla, mint a zápor. Hiába szórja a szülő a gyermek fejére a szidások zuhanyát: leperog róla, mint hattyú tolláról a víz. Az igazi parancsolás nem zivatar, ellenkezőleg: néma hatás. Egy szó legyen több, mint száz szó, a lélek elektromos ereje, az akarat lefékezett energiája érződjen ki belőle.

A jó büntetésnek alapelve Pestalozzi szerint: Ne azért büntess, mert vétkezett, hanem, hogy ne vétkezzen.

Egyik nagy hiba, ami pedig sok családnál előfordul, hogy az anya minden verés után pártját fogja gyermekének és titokban kényezteti, amikor büntetés alatt van. *Pedig nagyon fontos volna, hogy a büntetés gyógyító erejét le ne rontsa az okatlan gyöngédség.* A szülők sok esetben következtelenek a büntetésnél, pedig az ideges, kapkodó, önfegyelmetlen ember a legrosszabb nevelő.

Sok helyütt tapasztalhatjuk, hogy mikor az apa jókedvében van, a gyermeknek minden szabad, máskor, mikor bal lábbal kelt fel, a legkisebb csínytevésért is bot jár és büntetés. Másutt a gyermeket olyannal fenyegetik, amit úgyse tesznek meg, ismét máskor a szülő a büntetést mindjárt a legnagyobb fokban alkalmazza. Vannak szülők, akik a legkisebb botlásért is hajmeresztő villámokkal, agyonveréssel fenyegetik meg a gyermeket, aki azonban okosabb náluk, *nagyon jól tudja, hogy úgysem lesz az egészből semmi*. Nem okos nevelés az sem — mondja Tóth —, amikor a makrancos gyermeknek a szülők játékot, babát, mackót, tortát ígérnek, csakhogy szófogadásra bírják; ez nem engedelmesség — ez gseftelés, ez üzlet!

Ami a testi fenyíték kérdését illeti, nagyon megnyüht e tekintetben az idők szelleme. Mintha a gyakorlati pedagógiában is diadalmaskodna a foersteri iskola elve, hogy az apa nem állatszeli-dítő, se nem rendőr, hanem pap. A szívükkel, ezzel a nagyszerű hangszerrel kell bánni tudni — mondja a nagy német nevelő —, nem pedig a bottal. Egy keserű pilula lehet orvosság, de nem lehet mindennapi kenyér. Kell néha a mennydörgés és villámlás, de a legfontosabb mégis csak a — napsütés! Az apa, aki nem tud mással nevelni, mint pofonnal, az ismerje be, hogy nevelői művészete csődbe jutott.

Ma azonban, a zűrzavarok és lazulások korában, amikor a fiatalságnál kezd minden horgony és kötél szakadni, mégsem szabadna feledni a Biblia szavát, melyben írva van: „Aki a vesszőt kíméli, a gyermekét gyűlöli.” Olyan kiváló nevelő, mint Don Bosco, a fészület mögött ott őrizte a somfavesszőt. Az egyik híres pedagógus arra nevelte a fiát, hogy miután kikapott, odamenjen apjához és megcsókolja a kezét. „Megvertelek — szokta volt mondani —, mert ha nem vertelek volna meg, az Isten engem vert volna meg, mint rossz szülőt.”

Az bizonyos, hogy vannak gyermekek, akiket nem kell és nem szabad megütni. Nem szabad feledni, hogy a külsőleg bottal szelídített gyermekben belül gyakran forradalmár lakik, nem szabad feledni, hogy ahol a szép szó, a játék megvonása és a nevelés egyéb eszköze segít, ott a botnak semmi helye nincsen; de viszont, hogy egy, a maga helyén és a maga idejében okosan alkalmazott nyakleves nem téveszti el a hatását: azt az élet és a gyakorlat kellően igazolja.

Mármost kérdezzük: mire nevelje a szülő gyermekét, mi legyen a nevelés művészetének végső célkitűzése? Röviden felelek: *élni!* Igen, *élni tudni*, ez legyen az a mesterség, amire meg kell tanítanunk a gyermekeinket.

Az élet manapság izzó, erős, nagy verseny képét mutatja, ezért végtelenül fontos az egyéniségre, önállóságra, akaratra való nevelés. Amiért az emberek manapság nem tudnak boldogulni, annak nem az ész, hanem az akarat hiányában van az oka.

A mai gyermeknek meg kell tanulnia, rá kell őt nevelni az apróbb erőfeszítéseken keresztül arra az *életbátorságra*, amely nem ismer hajótörést, amely egyetlen szál roncsra a talpa alatt még mindig remélni tudja, hogy fellobogózva fog befutni egykor az élet kikötőjébe.

A nevelésnek egyik főbenjáró vétke, amikor a gyermek mindent megkap, amit szeme-szája megkíván; pedig az élet nem terített asztal, nem mézes dió, és saját vágyunk ellen csak akkor fogunk tudni győzedelmeskedni, ha folytonos gyakorlattal megtanultuk a pillanat ingere elleni harcot. Sokhelyütt láttam már, hogy *a gyermek annyi játékot kapott, hogy a végén örülni se tudott többé.*

A gyereket nem elég szeretni — mondja egy híres nevelő —, hanem *okosan kell őt szeretni.* Azok a bizonyos csókokkal mosdatott, agyonkényeztetett gyerekek már nem is gyerekek többé, hanem *házi bálványok.* Ők parancsolnak — és két vak

ember térdepel előttük. A kis macskák — mondja Foerster — csak kilenc napig vakok, de vannak szülők, akiknek egész életen át nem nyílik meg a szemük, ha gyerekükről van szó. Ó, hiszen melyik anya az, aki ne becsülné túl a saját gyermekét? *A szeretet és még a szeretetnél is nagyobb hiúság az, ami megakadályozza a szülőket, hogy olyanoknak lássák a gyermeküket, amilyen.*

Itt említem meg korunk másik nagy hibáját — a túlzott tehetséglázat. Még nincs kint a zápfoga a gyermeknek és máris kisütik róla, hogy táncfenomén, tízéves korában tehetségvizsgálatnak vetik alá, húszéves korában már „bajnok”. A mai ember jelszava ugyanis: „Nem boldog akarok lenni, hanem — nagy!” Ezért a szülők általában azt tekintik a legnagyobb sértésnek, ha valaki azt meri mondani a gyermekükről, hogy — nem tehetséges. Ha valaki azt mondja gyermekükről, hogy lusta és rossz kölyök, abba bele tudnak nyugodni, csak tegye hozzá: „pedig van esze a gyerekeknek”. Óvjuk ettől a divatos tehetségláztól a szülőket, hiszen a legtöbb csodagyerek nem válik még csak tehetséges emberré sem, s az üres gyerekkori diadalokért nagy árat kell fizetni, mikor az a bizonyos megtapsolt kis majmocska később nem tud beletörődni az élet nagy szűrkeségébe. Hát persze, minden szülőnek az az álma, hogy a gyereküknél valósuljon meg mindaz, amit a sors az ő életükből megtagadott.

Ezért az anyák a fiacskájuk után mindent szépen elrendeznek, — pedig az élet egészen más, az élet nem rendez el semmit. Volt egy anya, aki reggelente zenélő órával ébresztette a kisfiát... Pedig hát az élet nem zenélő órával, hanem kemény gondok vekkerjével költögeti az embert.

Sok anya elfelejti, *hogy aki az élet kis és nagy keresztjének hordozására van nevelve — az van jól nevelve.* Sokan a nevelők közül elfelejtik, hogy az élet viharkorbácsolta tengere a parafaövbe dugott bábukat összetöri és csak a bátor szabad-

úszóknak kegyelmez. Hogy a mai élet csak edzett, bátor szíveket tűr meg s az ember annyit ér, amennyit bízni tud önmagában. Ezekből a blazírt, üvegházban nevelt, majomszeretettel elrontott mamakedvencekből lesznek azok a hosszú nadrágba bujtatott pólyásbabalelkek, akikből, ha felnőnek, német közmondás szerint, nem lesz más, mint „ein fein befrackter, weich verpakter, aber nicht ganz intakter Charakter”.

Sajnos, nemcsak a szülői, de az iskolai nevelésnek is nagy bűne, hogy messze van az élettől. A tényleges helyzet az, hogy mikor az ember az iskolapadokból kikerül, csaknem mindig más ember, mint amire az életnek szüksége volna. Raoul Tanney a mai iskolákat gyermekbörtönöknek nevezi, amelyek a fejlődő gyermektől azt kívánják, hogy öt órán át üljön karbatett kezekkel, a tanuló memóriájától emberfelettit követelnek, megtöltik agyvelejét azzal: ki volt Tarquinius Superbus, ugyanakkor nem tudja, milyen egy eleven pacsírtá-

Az akarat és tetterőre való nevelés elhanyagolása mellett, a mai nevelés ignorálja az *erkölcsit ségre* való hangsúlyozottabb nevelést. *Pedig mit ér a legokosabb és legügyesebb ember is, mit ér, ha három diploma van is a zsebében és négy nyelven perfekt beszél, ha csak zseniális kalandor vagy szélhámos válik belőle. A mai társadalomnak először is gerinces jellemekre van szüksége és csak azután okos emberekre.* Csakhogy ne feledjük: *semmi se könnyebb, mint erkölcsösséget prédikálni és semmi se nehezebb, mint erkölcsösségre nevelni.* Olyan időket élünk, amelyben a külső burok fontosabb, mint a szív, a kesztyű fontosabb, mint a kéz, a jól vasalt nadrág fontosabb, mint a jellem, a szappan és párföm fontosabb, mint a lélek. Ezért az erkölcsi nevelést nem lehet elég korán kezdeni.

A mai nevelés elfelejti arra a nagy morális princípiumra nevelni a gyereket, hogy *ne tegyen rossz-*

szat senkinek. Nem pusztítjuk már kiskorában kellőképp az antiszociális érzések tuskéit. Megengedjük, hogy a gyermek leüsse botjával a virágokat, amin pedig a lelke durvul és később embereket fog megütni. Elnézzük, hogy kirabolja fészkeiből a madárfiókákat, — később éppúgy nem fog az anyaszív vergődésével sem törődni. Megengedjük, hogy különbséget tegyen szegény és gazdag pajtásai között, pedig az ő szemében csak jó és rossz pajtások létezhetnének. Nem neveljük rá, hogy tudja a gyerek odaadni a süteménye felét, tudja kölcsönadni a játékait; nem intjük meg, ha könnyeket hullat, amikor kisebb testvére véletlenül nagyobb tortát kapott.

Pedig rá kellene nevelnünk a gyerekeket az élet ama *apró hőstetteire*, amiért nem osztogatnak vaskeresztek. Kezdődik a csata a kozmás leve-sen, amit meg kell ennie, folytatódik az ebédlő-asztal nevű lövészárokban, hol a legkitűnőbb falatnál kell abbahagynia az ebédet, végződik egy rop-pant érdekes Verne-regénynél, amit a legizgalma-sabb oldalnál kell becsapnia. A cipőfűzés hasonló-képen kitűnő eszköz a türelem és kitartás szelle-mének meghódítására. „Mutasd meg nekem, ho-gyan bánsz a cipőddel — mondja Foerster — és én megmondom, mi lesz belőled...”

Van gyermek — mondja ugyanó — aki nem tud elmenni az uzsonnaasztal mellett anélkül, hogy meg ne dézsmálja. Már pedig ha egy ragadozó oroszlánt, amely nem tudja, mi az önuralom, meg lehet tanítani arra, hogy szájába vegye az ember fejét és le ne harapja, akkor egy embert is meg kell tudni nevelni arra, hogy ne faljon fel mindent, amit lát. Sokan nem is képzelik, micsoda hősi erő szükséges ahhoz, az ajtót gyöngéden betenni, amikor dühében kedve volna az embernek bombasze-rűen bevágni, vagy elvinni egy diáknak a cekkert édesanyja után a piacra, mikor történetesen szembejön vele az egész iskola.

Éppily fontos volna az erkölcsi nevelés szempontjából, hogy a szülő és nevelő ne tűrje a *hazugság szépítőszereit*. Sok nevelő elnézi, hogy a gyerek saját hőstetteinek elbeszélésénél hasonló legyen a Fliegende Blätter hurkatöltő gépeihez, amikbe főtt beteszik a malacot — és szalámi jön ki belőle. Sok szülőnél kívánatos volna, ha az első lopást és első hazugságot nagyobb dolognak tartana és példásabb szigorral büntetné. Ismeretes annak az akasztófavirágnak az esete, aki a vérpad lépcsőjén átkozta meg szüleit, amiért az első lopott filléرنél meg nem verték.

A kenyérgondok sajnálatosan meggyöngítették napjainkban a szülők ellenőrző munkáját. A szülő nem ér rá razziát tartani gyermeke zsebében, nincs ideje utánajárni, ha idegen jószág van benne — honnan való? Vagy nem ér rá elszámoltatni vele a reá bízott pénzt, vagy kis zsebpénzét. Gyöngén ellenőrzik pajtásait, nem ügyelnek elég gondosan arra, kivel tart barátságot, meddig maradt kinn, hol, merre jár? Pedig *a felnőtt kor elkallódása majd mindig a gyermekkori csavargásra vezethető vissza*. Az utca az élet piaca, hol minden eladó és minden kapható — a léha utcai csatángolástól manapság kétszeres éberséggel kellene óvunk a gyereket. Kiváltképp a 14-18 éves korban, a tiltott gyümölcsök korában, amikor a fiúgyermek különösen hajlik a rosszra — válik lanyhává a szülők ellenőrző tevékenysége.

Ez a korszak a „*néma bűn*” korszaka, a nagy lávaömlés korszaka, amikor a gyermek olyan vihar forgószelébe jut, mint se előtte, se utána soha. Arcáról eltűnik az a rózsás, tiszta angyalfény, járása lomha lesz, beszéde zavart. íme, a természet maga figyelmezteti az apát és anyát: Légy résen!

Sajnos, hogy mekkora árok tátong köztünk és gyermekeink között, az legszembetűnőbbben a kamaszkorban tűnik elő. A pubertás kora kétségtelesen a legmegrendítőbb forradalmi kor az emberi életben. A gyerek már nem gyerek többé, de nem

is felnőtt. A gyerekszoba játékaik már nem érdeklik, de a felnőttkor paradicsomkertjét lángpallosú arkangyalok tartják zárva előtte. A gyermekifjú kilép a játékszobából és szinte egyik órától a másikra kerül szembe az Élet, Halál, Szerelem misztériumaival. Miután senki sincs mellette, úgy érzi, hogy mindaz, ami a lelkében végbemegy, rejtegetni való bűn lenne. Sajnos, az ifjúság úgy van nevelve, hogy egyszerűen nem mer a felebbvalóhoz fordulni ezekkel a nagy kérdésekkel, s azért az élet legóriásibb problémáit inkább magához hasonló éretlen társaival egymásközt intézi el. Szüleihez szintén nem mer fordulni, mert a legtöbb apa éppen a serdülő korban nem tud sehogysem fia barátjává válni. A szülők legtöbbször továbbra is a gyerekszoba törvényeit akarják ráerőszakolni a 14-16 éves gyerekekre, feltétlen engedelmességet követelnek s ezzel lelkileg akaratlanul is eltaszítják maguktól serdülő gyermeküket. Így történik azután, ha valami ösztöntragédia bekövetkezik: a szülők rendesen az utolsók, akik megtudják, amiről nekik kellett volna leelőször tudomással birtokosok. Ekkor aztán az apa az anyát, az anya az apát okolja, hogy nem törődött a gyermekükkel. Pedig mind a kettőjük hibás, amiért nem ismerték fel a serdüléses korban az egyetlen helyes és lehetséges utat, a baráti viszony megteremtését. A legtöbb szülő magára hagyja e kor nagy belső forradalmával a gyermeket, a szeme nincs e válságokkal szemben nyitva, a szíve nincsen tárva, pedig e korszak fontossága oly nagy, hogy ezen áll vagy dől a későbbi férfikor.

Mikor a gólyamesék kora lejárt: fiúknál az apa, leányoknál az anya kötelessége volna megfogni férfitársává, asszonytársává fejlődő gyermekének kezét és félrehívni egy szent és komoly beszélgetésre, bármennyire is fázik ettől sok szülő.

Apák és anyák szeretnék áthárítani e terhet az iskolára, pedig az iskola ezen a téren nem sokat tehet. Eltekintve, hogy az állat és növényvilágból

vett hasonlatokkal ezen a téren senkit se megóvni, se visszaretteneni nem lehet, az ilyen tömegoktatások az utca és proletártanyák gyermekeinek, az egymástól kitanult diákoknak semmi újat nem mondanának, amit ők sokkal alaposabban ne ismernének — valóban még ártatlan gyermekeknél pedig azzal a veszéllyel járhatna, hogy éppen a nevelők volnának azok, akik a gyermeket az ártatlan kor szent tudatlansági álmából felébresztemék. (Klug.)

Végezetül fel kell rónunk az *érzéskultúra* és vaklásos nevelés terén jelentkező hiányokat. Már a gyermekkorban elfelejtik kitermelni a kímélet, a gyöngédség, a segítő szeretet ösztöneit. Ha a cseléd bejön a tálcával és leejt egy kanalat, megelégszünk azzal, hogy a gyerek azt mondja: puff! — ahelyett, hogy felugorna és felvenné. Elnézzük, hogy a fiúgyermek nem segíti fel nővérkéjének a kabátját és nem áll föl a villamoson, hogy egy idősebb hölgynek átadja a helyét. A mai gyermek a bikaviadallá vadult tömegsportok légkörében nő fel, pedig e légkör a durvaság legbiztosabb fejlesztője. Általában a mai túlhajtott sport a maga rekordhajszájával, a bajnokká lenni akarás túlfűtött légkörével, csonttöréseivel és vesezúdásai-
val többet árt, mint használ az ifjúságnak.

A mai fiatalságnál amúgy is a tudás helyébe a rekordok üres becsvágya lépett, izmaikat a leküük rovására sokszorozzák meg, hiszen a láb és kar bravúrjait nem követik a szív és ész bravúrjai. Tréningekkel, meccsekkel, túrákkal, góldruk-
kolással életük legértékesebb fele telik úgy el, hogy teljesen haszontalan hőstettekét visznek végbe.

A mai gyermek, aki tízórai pénzén sportújságot vásárol, fütyül a tehetségre, lenézi a zseniális tást, csak egy valami előtt borul le — *ez a rekord*. *Vágyai netovábbja a motorbicikli, szórakozása a mozi és a tribun, ideálja a boxbajnok*. Azt, hogy ki az a Turai, azt mindegyikük tudja, de hogy ki találta fel a telefont, rádiót, a tengeralattjárót, ki-

csoda Edison, Marconi, az már nem érdekli. Sajnos, *a mai szülők sem azzal dicsekszenek, hogy fiuk tiszta jeles bizonyítványt hozott haza, hanem hogy milyen érmet nyert az „ifibajnokságban”.*

Teljesen egészségtelen korszellem az, mikor a tapasztalatlan gyerekifjú 19-20 éves korában bajnok lesz, akit kineveznek „sportzeninek”, arcképét hozzák az újságok, megírják róla, hogy maga borotválkozik-e, milyen nyakkendőt hord, mindent abból az alkalomból, hogy az ellenfél kapusa rosszul találta kifogni lövését. Húszéves és orra nem érez más illatot, mint tömjént, füle nem hall más zenét, mint tapsot.

A színjáték vége: a bajnok, akit saját személyének fontosságérzete túlhevített, a kimerülésnek nap-nap után való megújulása elkoptatott: egy szép napon arra ébred, hogy Ikaros-szárnyai letörttek, nem bírja tartani saját rekordját; babérjai, arcképe, személye egyaránt a lomtárba kerülnek.

Miután manapság a tanulóifjúság meg van fertőzve azzal a felfogással, hogy sportsikerek mellett nem fontos a tanulás, hiszen dicsőséget hoz az iskolára és ezért úgyis átereszti: — a nevelés munkájával foglalkozóknak kötelességük az ifjúság túltengő sportfanatizmusát lecsapolni, helyes keretek közé visszabillenteni, abból a túlzásból kinevelni a fiúkat, amely a sportot öncélnak tekinti és a gladiátortípusban ünnepli a férfi eszményét.

Legvégül szabadjon a nevelés koronájáról, a *vallásos nevelésről* szólni.

Az bizonyos, hogyha az embernek hite nem volna, manapság nagyon hamar eljutna ahhoz az órához, amikor nem kívánna tovább élni. Hit nélkül, Isten nélkül a szenvedéseket se megérteni, se a kereszteket hordozni nem lehet. A vallásos nevelés elhibázottsága éppen az, hogy *ahelyett, hogy nőne bennünk az Isten, egyre kisebb és kisebb lesz.* Tulajdonképpen az volna az ideális vallásos nevelés, amely meg tudná őrizni a gyermekkor hamvas és mély Istenhitét, azét az Istenét, aki

nagy volt, mint egy Apa szemünkben és jóságos volt, mint egy Édesanya.

Sajnos, sok szülő azt hiszi, hogy az a pár hittanóra elégséges, hogy gyermeke vallásos maradjon. Másutt az a baj, hogy az anya vallásos, ő hisz és imádkozik. Az anya tanítja a gyermekét arra, amit az apa tagad és lemosolyog. így születnek azok a mai gyerekek, akik azt hiszik, hogy Istennek két hite van: egyik az anyák és gyerekek — egy másik az apák és felnőttek számára. így születik az a városi gyerek, aki megkérdezte anyjától: „Mondd csak mama, mikor leszek én is olyan nagy, hogy nekem se kelljen imádkoznom, mint a papának”...

Pedig a szülők tudhatnák, hogy a hit teszi tűrővé az apát és erőssé az anyát, hogy minden szenvedést kibírjanak, hogy le ne roskadjanak a betegágy mellett, hogy ki ne dőljenek az ifjúkor bűnbeseivel vívott harcban, hogy erejük együtt nőjön a gondokkal és megpróbáltatásokkal.

Mikor Néró megszületett: Róma leghíresebb jósnője megjövendölte, hogy fia császár lesz, de anyját meg fogja ölni. És mit felelt erre az örök Anya — Hadd öljön meg! Csak legyen császár! Minden anya ilyen ...

Sajnos, nem minden fiú olyan, mint annak a fegyházlakó apának a fia, aki midőn meglátta megvasaltkezű apját a börtönudvaron, odament hozzá, letérdelt előtte és megcsókolta annak bilincsbevert, bűnös, de számára mindenkor szent kezét...

Neveljenek tehát a szülők gyermekükből a társadalomnak művelt, munkás, lelkes tagot... Istennek: az ő országa örökösét, maguknak pedig olyan fiút és leányt, akinek szívében, mint oltáron: az Apa és az Anya képe — fénykörrel, sugárral legyen övezve, mint az angyaloké és szenteké...

Az utolsó tanács, amit minden apának és anyának adhatok: Ne vetközzön le egy szülő se, amíg le nem fekszik — és ne engedje ki a gyeplőt a holta napjáig ...

TAKARÉKOSSÁG MŰVÉSZETE.

(Rádióbeszéd.)

Egy nagyon aktuális, nagyon időszerű és modern erényről kívánok ma önöknek beszélni — s ez a takarékoság erénye.

Bár én tudom, hogy a fényűzésből ezren és ezren élnek, tudom, hogy a *luxus egy nagy metence, amelynek vize ezer és ezer malmői mozgat* és távol áll tőlem, hogy az egész világból egy nagy kolostort akarjak faragni, mégis amikor az ember egyik oldalon anyákat lát, akiknek melle elapadt a nyomortól, a másik oldalon olyan fényűzést, ami a régi Rómáéra emlékeztet: kénytelen az ember gondolkodóba esni a takarékoság helyes és kötelező volta felől.

Mélyen tisztelt hallgatóim!

A takarékoság azon a napon született, amikor Ádám és Éva mögött becsukódtak az Édenkert kapui és ők szembetalálták magukat a Holnap gondjaival. Az elveszett Paradicsom óta ugyanis nemcsak a „mádról, de a „holnapiról is gondoskodnia kell az embernek. Aki csak a mai napnak él és nem néz előre: az sohasem fog boldogulni.

Dolgozhatik valaki izomszakadtáig, felfeszítheti magát a munka keresztjére, ha nehéz küzdelmek eredményét, azokat a verejtékből öntött garasokat ki engedi siklani az ujjai között — sohasem fog tudni felvergődni.

Vannak emberek, akik a tékozláshoz értenek, mások lótvá-futva keresik a pénzt, értenek hozzá a föld és bőr alól is *előteremteni, de megtartani, gyarapítani, beosztani, növelni nem képesek*. Ezek olyan kétlábon mozgó hordók — mondja Smiles — akikbe akármennyit öntsenek is: továbbömlik a nyitvafelejtett csapon ...

Egy angol közmondás szerint: a Pénz az ember tükre. Csakugyan az embereket a Pénzhez való

viszonyukon keresztül lehet legigazibb oldalukról megismerni. Ezek a kis fémkarikák, amiket mindenki hajszol, amiket az emberek jobban szeretnek a szeretetnél: tükröcskék, amelyek megmutatják az ember igazi arcát. *A legjobb barátság is csak a zsebig szokott tartani*, a kártyások zöld asztalánál, vagy egy örökösödési osztozkodásnál: az emberek mindig megmutatják igazi arcukat és *lehull róluk az — álarc.*

Ha görög bölcs volnék, azt mondanám: „Mondd meg nekem, hogyan osztod be elsején a pénzedet és én megmondom ki vagy!” Mert Tiers szerint nem a jövedelem nagysága, hanem annak beosztása és felhasználása ismerteti meg velünk az emberben rejlő igazi embert. Carnegie, a világ egyik leggazdagabb embere egy tucat patkányfogóval kezdte, 12 megtakarított dollárral folytatta és annyi dollárral fejezte be pályafutását, hogy statisztikusok számítása szerint vagyónának százdolláros címleteivel be lehetne kárpitozni az Atlanti-óceánt. Dufour viszont tizenkétszer volt milliárdos, ugyanannyiszor koldus is: mert örökségét mindannyiszor elverte és végül is a szegényházban halt meg.

Hogy mennyire lenyúlik a pénz a jellem gyökereibe, arra állítsunk csak szembe két munkást, akik ugyanabban a gyárban, ugyanannál a munkapadnál, ugyanazon órabér mellett dolgoznak. Az egyiknek van egy kis háza, előtte nyájas, napraforgós kert... tekintete: bízó és bátor... az otthona csupa virág és ragyogás!... A másik, aki ugyanannyit keres: vasárnaponként a teste hosszúvai méregeti az utca szélességét, szobájának egész bútorzata egy szalmazsák és egy pálinkásüveg, gyerekei kócosak, a házatája csupa mocsok.

Az egyik ember talpig ember, a másikon nincs egyetlen tollacska az angyalok tollából

Nem kell ahhoz beteggé duzzadt máj felismerni, hogy a megrögzött könnyelműség tekinthető a társadalmi osztályok nyomorának alapjául. Az

emberek legtöbbje nem él, hanem visszaél a pénzzel. Ha jó idők járnak — vétkesen szórják... ma dőzsölnek, holnap koplálnak. Egész sereg háztartásban figyelhetjük meg manapság, hogy elseje után mindjárt harmincegyediké következik... *elseje körül folyik a dínomdánom, tizedike körül szánomtbánom* ... a hó vége felé jön a krumplicsuspájz egész skálája.

Jól mondja egy spanyol közmondás: a pazarlás a bőségnél reggelezik, a szükségnél ebédel és a szégyennél vacsorázik. Ugyanezt tapasztalhatjuk a munkásosztály sok tagjánál is. A tékozló dőzsölés a bérkiosztás napján, az örökös részegeskedés vasárnap, a munkától való irtózás „kékhétfőn”; mindezekre a jelenségekre a „könnyelműség” jelzője túlságosan hízelgő elnevezés.

Nem igaz barátja az a munkásának, aki mindig csak arról szaval, hogy a munkások a társadalom támaszai és elhallgatja, hogy helyzetével költelességek is járnak együtt.

A tényleges helyzet az, hogy még sok jókeresetű munkás sem *rakott félre a rekordórabérek idején semmit*, keresetét hétről-hétre elszórta, innen van, hogy most, amikor megakadt a munka, a tőke válságba jutott, a gazdasági vérkeringés akadozik, mindjárt a nyakukba szakadt a koldustarisznya és kezükbe a koldusbot. A munkásának is kevesebb volna a könnye, ha többnek volna közöttük takarékkönyve.

Maxvell angol munkásvezér maga is elismeri, hogy kevés munkabér idején több folyt be a munkáspénztárukba, mint béremelés idején, amikor mindenki könnyelműségre csábul.

Kedves hallgatóim! Nekünk mindig csak társadalmi reformokról szavalnak, pedig a reformokat önmagunkon kellene kezdeni. Jól mondja Smiles: „Mi folyton csak arról panaszkodunk, hogy milyen nagyok az adók, hogy mekkora közterhek alatt roskadozunk, pedig nem az állami és egyenes

adók a mi legnagyobb ellenségeink, ami minket igazán megadóztat: azok a mi bűneink.”

Sok embernek egyetlen igazán nagy ellensége van: önönmaga. Itt van az a betegség, amikor az emberek nem tudnak ellenállni a pillanatnyi varázs ingerének.

Sokan vannak, akik a golyózaporban, ott, ahol szól az ezred zenekara és vaskeresztekét osztogatnak: a bátorság és hősiesség csodáit képesek művelni, de mikor a körúton fejbekólintja az illetőt egy fényreklám: „itt nyakkendő mélyen leszállított áron kapható”, már nincs benne a hősiesség, hogy be ne menjen és meg ne vegye.

A takarékosági ösztönre egyik legveszedelmesebb bacillusnak *vásárlási betegség a neve.* Sokakat szédít el, hogy egyet-mást „potom árért” vehetnek. Nem tudnak elmenni egyetlen kirakat mellett sem, ahol valamit „mélyen leszállított” áron kínálnak. Az egyik összeszed alkalmi kiárúsítási áron egy vég krep de chinét, pedig inkább lábosokra volna szüksége, a másiknak partiamban nyakába varrnak 12 üvegzungoralábat, amikor otthon nincs pénz, hogy a füstölgő kályhát rendbehozzák.

Másokat a hitel csábít könnyelmű vásárlásokba. Ez mostanában, amikor a szőnyegtől a koporsóig minden részletre kapható, oly általános járvánnyá szélesedett, hogy alig van ember, aki bele ne esett volna. A részletfizetés a legnagyobb csalétek', a legfinomabb horog a kereskedők részéről, akik ezzel éppen a legkönnyelműbb embereket kapják hálójukba ... Ismerem a részletüzletek vészedéimét, azért ha rajtam múlna, mindegyikre kiíratnám a Miatyánk nagy-nagy emberismeretre valló szavát:

... és ne vigy minket Uram a kísértésbe!...

A takarékoság erényének másik halálos ellensége, amit joggal magyar betegségnek lehet nevezni, *hogy a legtöbb ember többet költ, mint amennyit keres.*

Mélyen tisztelt hallgatóim! Bizonyára ismerik Szigligetinek a darabját: „Fenn az ernyő nincsen kas!”.. Nos, ezt a darabot nemcsak a színpad deszkáin, de az életben is igen sokszor eljátszák... *A modern életnek az egyik legdivatosabb műsor-darabja... Talán seholse akkora betegség ez, mint minálunk, hogy az emberek többnek akarnak látszani, mint amik.* Valamikor az erdélyi fejedelem volt „nagyságos”, ma pedig a viceházmester is az. Nálunk mindenki „főnök úr”, mindenki „vezérigazgató úr”, mindenki a maga osztályánál egy fokkal feljebbállónak akar látszani, akár teheti, akár nem. A parasztlegény ma úgy öltözködik, mint egy iparoslegény, az iparoslegény vasárnap puplinget hord, changeant harisnyát és trencskókabátot, a bankfiú úgy öltözködik, mintha ő volna a vezérigazgató, a miniszteri titkár úr pedig egyenesen konkurenciát csinál a walesi hercegnek.

Hölgyeim és Uraim! Mondják, hol és miben látunk ma igényekről való lemondást- Az ötfogásos ebédek leépítéséhez, *miután hölgyeinknek a karcsúság a hiszekegyjük,* talán már eljutottunk, de annál kevésbé jutottunk el a szanáláshoz a puplinok, selymek és szövetek terén, amik menél drágábbak, annál átlátszóbbak.

Ha körülnézünk a hiúság kerekein guruló társadalmunkban: azt látjuk, hogy a milliomos utánozza a milliárdost, a fixfizetésű hivatalnok a milliomost. Manapság is, amikor égigsikoltó nyomorról panaszkodunk: többezer pengős szőrmebundák, százpengős kígyóbőrcipők a mértföldkövei a divatbálványozásnak. Se lent, se fent nem látjuk, hogy az emberek elfogadták volna az új idők által parancsolt új mértéket.

Itt sétálnak közöttünk kigyűrűzött, felékszerezett, drága prémekkel feldíszített korzópávák, akikről tudom, hogy zálogcédulákkal van kibéelve retiküljük. Bankfiúk tiptopp eleganciával, zsebükben arany cigarettatárcával, akik otthon tíz

deka töpörtyút vacsorálnak ... Hány szegény lány van, akinek keresetéből grenadinblúzra is alig telne, s íme, részletre vásárolt kék rókaprémben páváskodik... *Hány ember öltözködik úgy, mintha mögötte egy többemeletes bérpalota állna, pedig otthon az ágya szélén ülve a házbér démoni gondjaival viaskodik.*

Tudom, hogy az a szegény irodista kisasszony, aki reggelente ondolálva, pompás selyemharisnyában, szőlőlészínű selyemkosztümben érkezik a hivatalba: otthon a hidegvacsorák és felmelegített káposztáslevesek kosztján él, de inkább koplal, csakhogy mikor kilép az utcára, senkise sejtse, hogy egy gyár garasokkal fizetett irodakisasszonya. *Ehezik, de pompázik.*

Igen, bevonult az irodákba, burokbba, hivatalokba a flanc és olyan közszellemet diktál, hogy a szegény lányok is, ha nem akarnak társnőik mögött maradni, kénytelenek beugrani az erejük kön felülálló, társadalmi helyzetükkel aránytalan fényűzésbe. De nemcsak a fővárosban van így, a kisvárosi tisztviselőné is Breitschwanzbundára költi az ura fizetését és a gazdatisztné a legeldugottabb faluban is piperemajmot nevel a lányából.

Volt idő, még nem is olyan régen, midőn a ruhában való fényűzést törvények szabályozták. így még egy századdal előbb Zürichben egy leányzótki fehér selyemcipőben ment a templomba — megbüntették. A mai kor szimbóluma a testszínű harisnya, amit a grófkisasszonytól a házmestermuskátliig mindenki hord.

Hogy sok lány azonban pártában marad, annak éppen az az oka, hogy egy kisfizetéses hivatalnok nem mer elvenni egy ilyen pippes pávát, akinek a bundájára csak egyévi fizetéséből tellene. A sok magátkelletésnek a vége az, hogy a modern leány ruhásszekrényében sokféle ruha lóg: van ott téli és nyári ruha, sport- és báli ruha, otthoni és szalónruha, tánc- és fürdőruha, csak egyfajta ruha hiányzik: a „menyasszonyi”.

Gyakran halljuk a panaszt, hogy a mai emberek lélekzete is sóhajtássá lett az élet nehéz küzdelmeitől, de vajjon nem mi magunk vagyunk az okai, hogy mértéken felül megszapordtak a gondok tüskéi a homlokunk körül? Vajjon a luxus és pazarlás is nem egyik oka a családi élet egyensúlyzavarának? A vagyonosabb házasságoknál az anya nem anya akar lenni, hanem a lehető legdrágább fényűzési cikk, — nem csoda, hogy egyre kevesebben kérnek belőle. A régi asszony mint anya volt ideál, aki a házasságba mint kelengyét hozta magával az önfeláldozást, *a régi nőknek nem az volt az egyetlen gondolatuk, hogy a fon májukból ki ne menjenek, hanem hogy áldozatos hitvesek legyenek.* A mi anyáink a rokka mellett nőttek fel és nem töltöttek 7000 órát a tükör előtt, mint egy amerikai statisztikus kimutatta.

Amióta a világháború után elkezdte működését a világ legerkölcstelenebb gépe: a *bankóprés*, amelyből a papírpillangók milliárdjai röppentek szét és kápráztatták el a tömegek fantáziáját: mindenki tele van sóvárgással a fénybe, a luxus régióiba, ahol azonban a rövid tündöklésnek rendszeren egy egész élet összeomlása az ára.

Az a túlfeszített fitogtatás, az a többnek látszani akarás a mi társadalmunk rákfenéje; ez hozza magával az irdatlan küzdelmet a pénzért, hozza magával a sikkasztást, a hamis bukást, amin naponta annyian elvéreznek. Hogy a családok a hiúságok mai nagyvásárában milyen árat fizetnek azért, hogy egy rozoga lépcsőfokkal fentebb állani látszanak: arról a törvénytudói közlöny rovatai, az árverések dobpergése eleget beszélnek. Ezért lett mindennapos történet: hatszobás lakásbói — csupaszfalú cellába; autóból — a toloncocsiba; ezért a gyakori loccsanás a hidak alatt. Minap írta az egyik öngyilkos búcsúlevelében: „Úrnak születtem, szegényül élni nem tudok, ha nincs pénz, nem kell az élet sem tovább!”

Mélyen tisztelt hallgatóim! Az ember egyebet se hall, minthogy drága és nehéz világ van! De ne feledjük el: nemcsak az a baj, hogy a pénz kevés, *hanem, hogy az igények túlságosak.* Nem a 28 filléres kenyér a drága, hanem az a sok mindenféle vaj, amit szeretnénk rákenni, már pedig a Miatyánkban az Úr csak a kenyérért tanított imádkozni, nem pedig szendvicsért. *A tényleges helyzet az, hogy ma, a zord időkben, a nehéz napokban olyan dolgokat engednek meg maguknak az emberek, amiről a jó békevilágban apáink még csak álmodni sem merészeltek.* Még nem volt idő, a mikor annyit beszéltek volna az égis sikoltó nyomorról, mint napjainkban: ugyanakkor gombamódra szaporodnak a tánclokálok és kabarék, minden héten más ünnepély, minden héten bankett és az emberek úgy felcicomázzák magukat, mint az öreg oltárt.

Pedig egyszerűen örültség, miért verik adósságba magukat az emberek. Komoly embernek mosolyognia kell, mikor látja, hogy egyesek abban a gyapjúöltönyben páváskodnak, attól hiszik többnek magukat — amit előbb egy birka viselt! Vagy ott van az egyszerű emberek hiú gyászpompaimádata, ami minden, csak nem keresztény erény. *A divat nagyobb úr, mint a halál,* a divat ott uralkodik még a koporsó felett is. Palócországban belebetegszenek, ha nem ég két sor gyertya a koporsó körül és kiszólják a szomszédok, ha nem selyem a szemfedő. Egerben el se megy a legegyszerűbb asszony avatásra másképp, mint hintón. *Ha kenyérre nem jut, de selyemre mindig kell, hogy jusson.* Az adóra nem telik, de báli ruhára kell futnia a legszűkösebb viszonyok között is. Az emberek elfelejtik, hogy egy takaros kartonruha — ami ki van fizetve — többet ér, mint a hitelben vásárolt és ki nem fizetett nehéz selyem. Így azután még be sem takarítja a gazda a vetést: a termése már elúszott és a nagyságos hivatalnok úr zsebeiben

harmadika körül fizetésének már csak a roncsai csörögnek.

Minap lett egy előkelő kereskedőcég üzletvezetője öngyilkos. A lapok közölték kiadási feljegyzéseit. Évi fizetése 8000 pengő volt. Kiadási tétellei között szerepelt: 2000 pengő az asszony toilletjeire, 2400 pengő nyaralásra, egyéb szórakozásra 3000 pengő. Természetesen ilyen beosztás mellett a szükségesre nem volt elégséges a fizetés és lassan az adósságokban gyülemlett fel a kapitálisa.

Apropos, adósság!

Smiles mondja könyvében, hogy *az adósság sokkal nyomasztóbb valami, mint a szegénység.* Akik nagyon könnyen folyamodnak kölcsönhöz, többnyire csak máról-holnapra élnek és kiadásaikban olyan légvárakra építenek, amiknek a valóságban semmi alapjuk nincsen. Az adósok rendszeren azzal áltatják magukat, hogy rövidesen kedvezőbb helyzetbe jutnak, akkor majd tudnak fizetni, pedig mindez csak önámítás.

Az adósság valóságos malomkő az ember nyakán. A ki nem fizetett számlával úgy fekszik le és ébred az ember, mintha a Gellérthegy nyomná a mellét. A zaklatott adós a szokottnál erősebb kopogtatásra már összerezzen, fél a levélhordótól és minden embertől, aki hóna alatt aktatáskát hord: vajjon nem hoz-e idézést vagy óvatolást- Az ilyen adós nem kerülheti el a folytonos megaláztatást. Ismerősei és közte láthatatlan jégfal ereszkedik, barátai, ha meglátják az utcán, átsietnek a másik oldalra, nehogy észre kellessen venniök a zsebükre közveszélyes köszöntést. Lassan elveszti önérzetét, kénytelen zsebrevágni a legvastagabb gombaságokat, kitalálni a legcifrább hazugságokat, hogy haladékot nyerjen. *Először elúszott a pénz, azután elúszott a hitel, a végén elúszott a becsfelet!...*

Tudom, hogy hallgatóim közül sokan azt fogják mondani: örülünk, hogy élünk, nemhogy még félre tudnánk tenni. Nem egészen úgy áll a dolog. *A ta-*

*karékosság nem a nemköltés, hanem a beosztás művészete, s erre a rossz napokban még fokozok több szükségünk van, mint a jó napokban. Mindenki tapasztalhatta magán, hogy mikor az embernek kevés a pénze, akkor ő parancsol a pénzének, — ha sok a pénze: a pénz parancsol neki. Ne feledjük, hogy manapság kevés a takarékos ember, ezért kevés a boldog ember, hiszen minél egyszerűbben tudunk élni, annál inkább vagyunk urai az életnek. Jól mondja a török közmondás: „*Minidarki dúsgazdag, aki beéri azzal, amiye van !* ...*

Tisztelt hallgatóim!

Magában az egyénben van adva saját jólétének, emelkedésének vagy bukásának törvénye. Ezért kell, hogy minden ember saját magának a jóléti minisztere legyen.

A kevés is sok, ha be tudjuk osztani — mondja Smiles — *és a Dárius kincse is kevés, ha csak a tékozláshoz értünk.* A rend és a beosztás azonos a jóléttel, a takarékoság a kiegyensúlyozott élet alapja. A rendezett pénzügyek, a tervszerűség és átgondolás kiadásainkban: *önbecsérzést ad az embernek!* Az akármilyen kicsi tőkével is rendelkező ember bátrabban állja az élet harcait, a szíve nyugodtabban ver és emeltebben hordja a fejét.

Sully mondja emlékirataiban, hogy a szerencséje megalapítását annak köszönhette, *hogy mindig tart fogatot magának előre nem látott bajok idejére egy kis tőkét.*

A rendetlen anyagi viszonyok között élő ember nem tud alkotni, nem tud az örökös pénzzavar miatt nyugodtan gondolkozni, a könnyelmű ember másokon se tud segíteni, nem alamizsnálkodhat — vagyis nem lehet jó ember.

Kedves hallgatóim! A számvetés: életművészet kérdése. Aki egyetlen egyszer is átérezte azt: mit jelent a pontos beosztás az akaratéletre, sőt az ember egész lelki rendjére, azt nem fogja a pillanat ingere erején felüli költekezésre csábítani. *Minden megtakarított fillér hatalmas nyomatékot*

ad az ember öntudatának és kiegyensúlyozottságának. Az óvatos, építő és rendszeres takarékoságnak tehát varázsereje van, aki eljutott odáig, az nem fogja azt elhagyni, mert a nyugodt lelkiismeret felemelő tudatával és biztonságérzésével ajándékozta meg az embert.

Proudhon szavával zárom beszédemet: A vak-szerencse, a sorsjegy, a lóverseny vagy a kártya tehet gazdaggá, — de emberré egyedül a munka és a takarékoság!...

A NYELV A VÁDLOTTAK PADJÁN.

(Rádióbeszéd.)

A következő apró drámát láttam egyszer egy templomajtó előtt leperegni:

Csukott kétfogatú gurult zajtalanul a kivilágított templombelső felé. Az ostornyél kivirágozva fehérrel, a kocsis gomblyukában krizantém, a csillogó ablaküveget fényes lombhullám folyj a körül. A kocsiból kiszállott valaki menyasszonyi fehérben, hószín selyem uszályal, fehér cipősen és gyöngéden felékszerezve. Arca átszínesedett kedvesen, mint valami rózsaszín lampion, szinte ott fénylett rajta a gyertyák káprázata, a templom áhítata: szeme nedvesen csillogott az örömtől és egyszerű boldog kis arca megszépült valami belső fényeségtől.

Egy percre megállt, hogy bevárja az urát; boldogan belékarolt és megindultak.

S ahogy átvonult a kíváncsiak sorfala között a legnagyobb emberi boldogsággal a szívéen: nászfényben az öröm tüzétől, átlangyosodott szemekkel, tündéri fátyoltól behavazva, a fehér, drága, meghatott kis menyasszonynak, aki a rávillanó tekintetektől kigyulladva, úgy érezte, mintha egy almafa virágesőjét permeteznék halkán a szívére, mintha a csillagos szőnyegen egyenesen az égbe menne, előre, valaki félig csendesen, de hogy annál jobban meghallja, azt súgta oda:

— Jaj, de csúnya kis nő!

Csak ennyit!... Pár szó az egész, de elég ahhoz, hogy ettől a pár szótól elfeketüljön a hófehér menyasszonyi ruha, meghanyatoljon a szőke fej; a boldogan koszorús és hogy, aki mondta, elégedetten érezhesse, hogy a másik ott a világos oltárnál nem fog tudni már egész szívével örülni és mosolyogni.

Íme, kedves hallgatóim! Ahhoz, hogy az ember öljön, van rettenetesebb fegyver is, mint a méreg és a tőr! Van seb, amihez nem kell kés, sem vitriol.

Vannak emberek, akik követ nem dobnának embertársaikra, mert a rendőr felírná őket, — de megdobálják olyan szavakkal, amelyek nagyobb sebet tudnak ütni az ember szívén, mint a legéle-
sebb kő a homlokon.

Vannak emberek, akiknek nincsen nyugtuk, amíg mások becsületét nyelvükkel szét nem téphetik, akik, ha egy gyufaszál nem gyújtott, addig gyújtogatnak, amíg a hírneve mégis csak lángba kap és odaég ... Vannak pálmás, puhaszőnyeges szalónok, amelyeknek illatfelhős levegője csak úgy hemzseg a becsületsértésektől és rágalmazásoktól... Vannak zsúrok, amelyek nem is zsúrok, ha a szendvicsek mellé fel nem szervíroznak egynéhány apróra vagdalt emberi becsületet...

A társaságok rágalmazó beszédeire célozva mondotta egy szellemes szent: „Valahányszor emberi társaságba mentem, mindig mint kisebb jöttem onnan vissza.”

Mélyen tisztelt hölgyeim és uraim! Egy híres író szerint a legártalmasabb vipera a világon: a nyelv. Nem hiába tapétázza ki Dante a pokol egyik lmv busát emberi nyelvekkel, tény az, hogy a legmérge-
sebb kígyó egész életében nem okoz annyi szén-
védést és szerencsétlenséget, mint az emberi nyelv egy negyedóra alatt.

Kép az életből:

Ismertem egy szerencsétlent, aki ifjúkorának egy meggondolatlan percében olyan ballépést követett el, amiért súrolnia kellett a börtön falát. A börtön damaszkuszi úttá vált számára, amikor kikerült a fegyházból, volt ereje az életet a romokon is újra kezdeni, lelkileg felegyenesedni. Elköltözött más országba, nekilátott a munkának és becsületes iparkodásával sikerült kiverekednie magát az élet napsütéses oldalára.

Huszonhárom évi megfeszített férfimunka után úgy érezte, hogy immár megváltotta a jogát becsületes emberek között megbecsült emberként élni. Megházasodott, példás családi életet élt, szerepet kapott a város vezetésében, szegény soha nem hagyta el a háza táját kalács és tanács nélkül.

Egy napon azután odavetődött a városba egy régi ismerőse, aki egy emberi élet huszonhárom éves küzdelemmel felépített boldogságpalotáját pár mondattal összezúzta. Csak néhány embernek kellett megtudnia a börtönviseltség történetét és íme, az ismerősei kezdtek felfedezni, hogy a kirakokban gyönyörű holmik vannak, mikor szembe találkoztak vele, még azok is félrefordították fejüket, akiket felemelt és megsegített.

A történet vége: feleségét sírba vitte ez a felfedezés, lányainak visszaküldötték a jegygyűrűt, felnőtt fiainak arcán látnia kellett az elhidegülés és csalódás elsötétítését, amivel az apai homlokra feltekintettek.

Lehet, hogy még ma is ujjal mutogat rá a világ, amely következetesnek mondja magát és 23 éves vezeklés után se tud megbocsátani, hiába mosta le könnyeivel a szennyet lelkéről az elviselt börtönbüntetéssel.

Önök, lehet, azt mondják rá: bűnös volt! Én pedig azt mondom Szent Ambrussal: vértanú. (Idézet.)

És az emberi nyelv gonoszságának hány ilyen vértanúja jár közöttünk: fején a nyelvek által egy egész életre font tüskekoszorúval.

Lássuk — mélyen tisztelt hölgyeim és uraim — sorra a nyelv bűneit. Az emberi nyelv első nagy bűne: a hazugság. Napóleonnak egyik híres államférfia mondotta: Az emberek annyit hazudnak, hogyha minden hamis szavuk egy tégladarabbá válna, fel lehetne velük építeni az égigérő Babel-tornyot.

A mai világ különösképen tele van hazugsággal és ámitással. Az emberek hazudnak és azt mond-

ják, csak tréfa volt az egész. Hazudnak, hogy ki-vágják magukat a hínárból. Hazudnak szokásból és azt mondják, hogy ez — fogás. Hazudnak, mi-kor a vizet kinevezik bornak, a keményítőt tej-felnek, a margarint vajnak, a cikóriát kávénak, amikor a púdert és rúzst kinevezik szépségnek, hazudnak az iskolában és hazudnak a bálterem-ben, amikor a hamis követ kinevezik briliánsnak, hazudnak, mikor kiírják, hogy itt a legjobb és leg-olcsóbb áruk kaphatók s azt mondják: ez csak „reklám”, hazudnak a bölcsőtől a koporsóig s ak-kor ráíratják a sírkövekre: „Itt nyugszik egy Isten-ben boldogult *igaz* ember.” Valamennyi hazugság között a legnagyobbat! (Klug.)

A hazugságnak vannak művészi válfajai és spe-cialistái. Itt vannak például a torzító hangszórók, a nagyítás, a hamis beállítás művészei, akik ezt a parányi igazat, ami van a dologban, úgy felvize-zik, hogy semmi sem marad belőle. Itt vannak a könnyen általánosítók ... Egyből ítélnek meg vala-mennyit. Pedig, ha valaki savanyú almába hara-pott, mondhatja-e, hogy minden alma savanyú-

Itt vannak a hízeltők, akiket Scarron éppen nem valami hízeltőként a vámpír nevű szörnyeteghez hasonlít, amely szárnyaival finoman legyezi áldó-zatát, hogy elkábítsa és annál biztosabban szív-hassa ki véréét.

A hízeltő is úgy jelenik meg, hogy minden szava egy lelki térdhajlás. A szavak legyezőjével közelít hozzád, „már messziről köszön és megállá-pítja, hogy remek színben vagy, mintha tíz évet fiatalodtál volna, amióta nem látott. Gyermekeid-nek cukrot hoz és feleségedhez intézett bókjait is megcukrozza. A süteményt, amivel megkínárod, a világ legkiválóbb süteményének tartja és nem mondatsz oly ostoba élcet, melytől harsogva fel ne kacagjon. Természetesen, ha társaságban vagy-tok, ő az, aki lehangosabban püsszeg, hogy min-denki némuljon el és ő tüntetve és elbűvölten várja ajkadnak szóra nyílását.”

Itt vannak végül a képmutatók, ezek a hólepte szemétdombok, akiknek fajtája ma sem halt ki. Ők ma is felmennek a templomba, ma is tizedet adnak a köménymagból, ma is megszűrrik a szűnyogot, de lenyelik a tevét. És szívük minden emberi botlással szemben hidegebb, mint a kígyó bőre.

Egyszer Aquinói Tamáshoz berontottak barátai, mikor aludt, felköltötték, hogy sietve jöjjön ki s nézze meg: a levegőben ökrök repülnek! A szent szótlánul felöltözött, kiment, ahol persze harsogó nevetés fogadta. Ő azonban nyugodtan így válaszolt: Barátaim! Én inkább elhittem azt, hogy az ökrök repülnek, semmint hogy egy keresztény hazudjon.

Mélyen tisztelt hallgatóim! Nekünk valamenyiünknek kötelességünk hadat üzeni a hazugság minden formája ellen. A hazugság csiráját el kell taposni már a gyermek lelkében: folyton figyelmeztetni kell, hogy a kimondott szó szentség és férfi csak az, akinek legkisebb szavában úgy lehet bízni, mint legsúlyosabb esküjében. Aki gyermekkorában megtanulja a minden körülmények közötti igazmondást, az később se fog lekanyarodni a lelki egyenességnek e nemes útjáról. Különösen vigyázzunk azokra az apró túlzásokra, amik becsúsznak a saját hőstetteink elmondásába, vigyázzunk a kimondott szó szentségére a gyerekek előtt, alantasaink előtt, mert hiába mennydörgünk mi a hazugság ellen, ha példánkkal pedig kitanítjuk őket...

A nyelv második bűnsorozata a mások becsülére ellen irányul, azt tépi ronggyá. Pedig becsület nélkül a szív éppen úgy nem *tud* élni, mint a tüdő levegő nélkül.

A becsületére érzékeny minden ember, még az is, aki elvesztette jogát a hírnevére, feljajdul, ha becsületét bántják. Mindenki kivétel nélkül nagyrabecsüli önmagát, mint ahogy a legdurvább bőr is érzi a hideget és meleget, a szúrást és a

balzsamot. A becsület, mondja Devigny, a hitelvek nagy, modern hajótörésében az egyetlen, amit mindenki megmenteni akar, az utolsó mécsfény ez egy rombadőlt templomban.

A becsületrablás egyik formája a gyalázkodás. Nemcsak az a gyalázkodás, mikor két kofa esipőre tett kezekkel a saját lelkének mosogatódézsáját önti a másikra, elnevezvén egymást mindennek, csak jónak nem. Van a gyalázkodásnak finomabb fajtája is, pl. a gúny.

Egyik legfájdalmasabb valami: sápadtra festeni embertestvérünk arcát a nyilvánosság előtt.

A francia közmondás szerint senkit sem gyilkoltunk meg alaposabban, mint akit nevetségessé tettünk. Minél szellemesebb a gúny, annál fájdalmasabb és gyilkosabb.

Egy francia író bosszúból könyvet adott ki Enghien hercegről, „Enghien herceg dicső tettei⁴” címmel...

A könyv lapjai elejétől végig — üresek voltak.

A gúnyolódok koronázatlan királya, Voltaire, a majomzseni ezt a kritikát írta Papignan Jeremiás fordításáról: „Most már tudom, miért lamentált a szegény Jeremiás próféta annyit... Mert előre tudta, hogy Papignan fogja könyvét lefordítani.” (Spirago.)

Pedig nem lehet melegszívű és művelt ember az, aki nem tud lemondani egy tréfáról, amellyel azonban fájdalmat is okoz. A mások rovására tett csipkelődés, azok az apró, mérgezett gombostűszúrások, napjaink divatos, olcsó szellemeskedése, azok a bántó szófröccsök — már nem egy jó barátot tettek ellenségé!

A nyelv bűneit megkoszorúzza az a bűnös testvérpár, amelynek megszólás és rágalom a neve. Ez a két bűn oly általános, hogyha minden rossz szájra lakatot kellene tenni, a lakatosipar volna a legjobb foglalkozás. A rágalom formái között első helyen szerepel a pletyka. Érdekes, hogyha az emberek maguk nem is szeretik alkalmazni az

erkölcsöt a maguk életére — teljesen elviselhetett lennek tartják az életet, ha mások erkölcstelének.

Foerster szerint az emberek azért pletykáznak annyit, mert mennél több rosszat tudnak mondani mások felől: annál szentebbnek képzelik önmagukat. Pedig az ellenkezője az igaz! Minél többet szaglászunk a mások dolgai után, annál kevésbé térünk önmagunkba. A pletykázok amolyan lelki kéményseprők, akik tisztítani akarnak és azt hiszik, hogy közben ők maguk nem feketék.

A mi nagy hibánk, hogy a nyelvünk folyton pörög anélkül, hogy előbb tanácsot kérne a szívtől. Pedig a természet azért zárta a fogak ketrecébe azt a piros húsdarabot, hogy mi uralkodjunk rajta, nem pedig az rajtunk.

Kép az életből. Egy hangversenyen két ismerős kerül egymás mellé. Az egyik a néhány széksorral előbb levő helyre mutat, ahol két nő ül: „Mondja csak, ki az az undok boszorkány, ott, előttünk?” A másik először kitudakolja, kire gondol s aztán így szól: „Az az én nővérem.” A kérdezősködő elpirul és zavarában ötöl-hatol: „Pardon — mondja —, hiszen nem azt értettem, hanem a mellette ülőt, azt a vastag, idősebb nőt!” A kérdezett válaszol: „A mellette ülő az — anyám!”

Egy másik kép.

Adva van egy fiatal, kedves teremtés: akinek szerencséje akadt és derék férjet kap és a férjjel együtt ellátást is. Nosza, megered a tereferé, pletyka, kisebbités az eladó hajadonok, aggszízek, valamint mamáik részéről, hogy annak szélévei vitorlás malmot lehetne hajtani. Megállapítják a menyasszonyról, hogy még csinosnak is alig mondható... van olyan, mint ő, tucatjával a városban... biztos, hogy boldogtalan lesz az ura, mert éppenséggel nem házias... él-hal a selymekért, de nem fárad az árukért... elég bolond, aki elvette... különben nem titok, miért volt oly sürgős az egybekelés.

A tényleges helyzet az, hogy az emberek épp a készülő házasságok idején köszörülik legélesebbre egymáson a nyelveiket.

Ó, Istenem, hány menyasszonyi mirtuszkoszorú hervadt el már szőke és barna leányfejeken irigy pletykanyelvek kígyósziszegése miatt!

Hiszen a legfeddhetlenebb úrilányról is el lehet sügni-búgni valami kellemetlenséget... Egy kettesben történt séta az egész... Egy ártatlan szál virág ... két látogatásnál több ... A társa« ságban elhúzatta a kedvenc dalát!... Ebből a semmiből tudnak olyan forgószelet kavarni, amely képes összetépni azt a selyemfátylat, amit boldog szívek szőni kezdtek.

Ó, Istenem, hány megtört szívű ember jár közöttünk a rejtett fájdalom sápadtságával arcán. Hány igazi boldogságot robbantottak szét már emberi nyelvek, hányszor lövik egymást agyon az emberek egy könnyelműen kimondott szóért, hányszor lesz egy egész élet keserűségének alapja egy buta pletyka.

Vannak asszonyok, akiknek szíve és agya egy szemetesláda, amibe mindent összehordanak, akiknek a nyelve úgy pörög a pletykára, hogy meg se állna, ha nem kellene ennie. Vannak asszonyok, akik úgy tudnak beszélni, hogy még az ördögöt is rá tudnák venni, hogy szappannal mosakodjék. Egy elzászi közmondás szerint, ha jó cipőt akarsz, asszony nyelvéből varrasd a talpat, sohasem fog elkopni.

Vannak emberek, akik felebarátjaik botlásából mindjárt rabló történetet faragnak. Akik mint ti« zennégykarátos örökigazságot adják tovább azt, amit az unokatestvérük barátja a feleségétől hal« lőtt, akinek a szolgáló mesélte el azt, amit a mosónőtől tudott meg, mikor az ajtórésnél hallgatódzott. Így teszük tönkre az emberek egymás életét, hiszen egyetlen — magában véve meggondolatlan — elszólás derékban törheti egy ember egész életét.

Valamennyien ismerjük azokat a közveszélyes hírharangokat, akiknek kenyere, ebédje, uzsonnája a pletyka, akik valóságos kéjjel teregetik ki a mások szennyését, mindig csak a másokét — és mindig csak a szennyését.

Nincs állás, nincs hivatal, nincs családi szentély, aminek békét hagynának. Kedvenc falatjuk a közélet embere.

Egy híres író a pletykák terjesztőit a társadalom patkányainak nevezi, akik mindent megrágnak és ezzel rongálják a társadalom alapjait: a szeretetet és kölcsönös megértést.

Egyszer a besúgó képében jelennek meg és a jólérsülség selyempapirosába csomagolva adják le, hogy rólam mit mondott a másik! Máskor névtelen levelet írnak, ismét máskor ezerszer eltemített, a feledés gödrébe elásott, rég levezeklett hibákat ásnak ki nyelvük ásójával és hoznak a napfényre.

És minő finom színészmunkával cselekszi ezt a megszóló. Hallja, hogy valaki nagy ostobaságot követett el. Kikérdezi részletesen az esetet, körülszaglóssza, végigszopogatja, mint valami csemegét. Azután magára merevíti a sajnálkozó álcát, elkezd sopánkodni, fejét csóválni, mert az embéri szív finomabb és ravaszabb, mint sejtenénk. „Ejnye, ejnye — mondogatja —, ki hitte volna, olyan jóra való embernek látszott. Nem, ez szinte lehetetlen, talán nem is egészen úgy van a dolog.” Mentegetni próbálja: „A szerencsétlen valószínűleg nyomorában cselekedett így.” Mindezt pedig azért mondja, hogy a másiknak fel kelljen tárnia a legutolsó részletéig a dolgot, miként történt és hogy semmi mentséget ne lehessen felhozni. Mindez a sopánkodás azonban nem igazi fájdalom. Mi a részvét álarcával takarjuk kárörömmünket magunk és mások előtt. A részvét egész kifejezése a mi látszólagos egész szomorúságunk, rejtett dicsekvés és színészkedés, mert mi szere-

tünk önmagunk előtt színészkedni, mint ahogy színészkedünk is. (Mechler.)

Igen mélyen tisztelt hallgatóim, mikor más hibájáról van szó ezer vádló, mikor a saját hibánkról van szó, ezer ügyvéd kezd el szónokolni a lelünk vádlotti padja előtt. A saját hibánkkal szemben vakondok, a másokéval szemben hiúzok vagyunk, hiszen szemünket ilyenkor a legerősebb szemerősítőszer élesíti meg — az irigység.

Mikor embertársainkról van szó, mindig csak az árnyoldalaival hozakodunk elő, már pedig még jócselekedet sincs olyan a világon, amelyet ne lehetne az ördög bengáli fényében megmutatni.

Például egy fiatal leány nagyon egyszerűen jelenik meg a társaságban. Kész az ítélet: „No, ez különb toilettben is megtisztelhetett volna minket.” Ha viszont alaposan ki van öltözve, úgy gondolkoznak felőle: „Nézd, ezt a pippes pávát, úgy kicifrázta magát, mint egy öregoltár.”

Más. Valaki juttatott a szegényeknek. A kritika nem marad el: „Teheti, van miből” — mondja az egyik, „Máskor nem ilyen bőkezű” — jegyzi meg a másik, „Jól tudja, miért teszi” — szól a harmadik, „Na, fiatalabb éveiben éppenséggel nem ilyen mire költötte a pénzét” — így a negyedik, „Ez is el fogja tékozolni mindenét” — így az ötödik, „Most fogja csak magasan hordani az orrát” — így a hatodik. (Idézet.)

Íme, ennyi sötét fénysugár hull a szívek fekete kamráiból egyetlen jócselekedet gyémántjára, nehogy az valahogy az emberek szemében ragyogni tudjon.

Mélyen tisztelt hölgyeim és uraim!

Úgy hiszem, nincsen közöttünk egyetlen egy sem, akinek a lábát az Élet kálváriája fel ne törte volna, akinek meg ne kellett volna szenvednie a maga olajfahegyi óráját, hiszen nincsen emberi élet nagy szenvedések nélkül. Aki rágalmazza vagy megszólja embertestvérét, az azt a via Dolorosát, amelyet mindnyájan sebes lábakkal járunk,

telehinti cserepekkel, az ilyen az irgalmasság olaja helyett paprikát szór az élet sebeibe; az annak a keresztnek a karjára, amit mindnyájan roska-doizva hordunk, ráköt még két mázsanehez követ.

Ne ítéljeteK — szól az Úr —, nehogy megítél-tessetek. Ne feledjüK el, hogy az Isten önmaga-nak tartotta fönn pálcát törni emberek és sorsok felett, azért az Isten felségjogaiba nyúl bele az, ki mások felett szeretet nélkül ítél. Egy arab le-genda szerint a Hold elment egyszer panasza-ra Allahhoz, hogy éjjeli útján nagyon sok bünt lát a földön. Mire Allah így szólt a Holdhoz: „Azért küldtelek, *hogy világíts, nem pedig, hogy bűnök után kutass!*” Mi sem azért élünk itt a földön, hogy minket értsenek meg az emberek, hanem, hogy mi értsünk meg másokat!

Ne feledjüK továbbá, hogy amiképen mi észre-Vesszük a mások hibáit, mások viszont a miénket veszik előszeretettel észre. így támadnak azok a békétlenségek és szerencsétlenségek az emberek között; pedig örökös nyugtalanságban élni rősz-szabb a halálnál.

Ne feledjüK el, hogy itt a földön nincs na-gyobb érték, mint a megbocsátani tudó emberi szív. Az ember is annyiban távolodik el az állat-tói és lép közelebb az önmagában rejlő Istenhez, amennyiben meg tud bocsátani.

Azért azokat, akik a templom kegyes homálya-ban összekulcsolt kezekkel rebegik „Miatyánk!... bocsásd meg a mi vétkeinket”, mikor pedig kijön-nek, még ott a templom tövében kezdik el a finom trics-tracsot, elmondván mindazt a sok pletykát, amit egy hét alatt összeszedtek, szeretném meg-kérdezni: még fel sem száradt ajkadon a Mi-atyánk bocsánatot kérő szava és máris vizsgálod a felebarátod gyenge oldalát- Vádolod úgy, hogy nem is védheti magát, csupán a bűneiről tudsz, törekvéseiről, jószándékairól, erőfeszítéseiről hal-lani sem akarsz, vajjon igazság-e ez? Hátha sze-meit már tisztára mosták a könnyek, lelkét már

fehérre mosta a zokogás, hátha mindezt, amivel te végigharangozod a várost, egyszer s mindenkorra megbocsátották odafönt? Hogy mered a lelke számláját számon kérni, mikor az Isten keze azt már összetépte.

Kedves hallgatóim! Ne ítéljünk, mert minden emberi szív, a legegyszerűbb kis cselédleány szíve is, mélyebb, mint az Atlanti-óceán. Könnyebb megmérni a tenger mélységét a legmélyebb ponton, mint felmérni egyetlen szívnek öbleit.

Az emberi szív olyan mélység, amit csak egy- valaki mérhet fel: az a Kéz, amely a napjában hetvenhét-szer elbukó, de bűnbánó embert hetvenhét-szer újra felemeli. Az a Szív,- amely jobban örül egyetlen megtérőnek, mint kilencvenkilencnek, aki sohasem vétett életében.

Az bizonyos, hogyha minden emberi szíven volna egy kicsi üvegablak, amin keresztül betekinthetnénk a mások szívébe, ha vennénk magunknak annyi fáradságot, hogy testvéreinket jobban megismerjük, ha átvilágítanánk őket szeretettel, ha belenézünk arcuk mélyébe egy édesanya tekintetével, ha vennénk magunknak fáradságot, hogy lehajoljunk szenvedéseikhez, találnánk minden emberben annyi jóra való törekvést, amennyi elégséges lenne ahhoz, hogy őt szeretni tudjuk.

Hiszen el kell ismernünk, hogy minden emberben van hiba, egészen tökéletes embert még nem látott a világ. Az emberek gyöngeségeit meg kellene értenünk, azért ha az emberek megtanulnának igazságosan ítélni embertársuk fölött, sokkal több gyarlóságot találnának az életben, mint bűnt, sokkal több gyöngeséget, mint gonosztságot.

Ne feledjük, hogy még a hibákkal tele ember is Isten arcának egy tükördarabja. Hibáit gyűlölhethetjük, de magát az embert mindig szeretni kell. Az embereket egyetlen dologgal lehet megváltani: szeretni kell tudni őket!

Azért mondja egy híres író: „Ha testvéred cselekedetét menteni nem tudod, mentsd a szándé-

kait; ha szándékai nem menthetők, mentsd élete körülményeit; ha ezzel sem mentheted, — terítsd rá a Szeretet köpenyét.”

Mindent összefogva: mi volna a teendők társadalmi életünk legnagyobb mótélyével, a pletykával, rágalommal, emberszólással és a csúnyaszájúság egyéb bűneivel szemben-

Először is hagyjuk az emberevést a vadaknak! Tartsuk észben a nagy Loyolai szavát: „Aki másnak súlyos bűnét nyilvánosságra hozza, az maga is súlyosan vétkezik; aki folyton mások tökéletlenségéről beszél, az elárulja a saját tökéletlenségét.” De ha valakinek becsületében kárt okoztunk, azt jóvá kell tenni, amennyiben emberileg jóvá tehető. Persze, ez nem könnyű munka. „Egy fehér ruhából feketét csinálni, az nem nehéz dolog, de egy fekete ruhát sohasem lehet egészen hófehérre visszafesteni.” Nagyon fontos, hogy amiket hallunk, ne adjuk tovább. Haljon meg benned, amit hallasz — mondja az írás — és hidd el, nem repeszt meg téged.

Másodszor tegyük fel magunkba, hogy a rágalom-mázó beszédek meg nem hallgatjuk, hiszen nem volna annyi pletykázó száj a világon, ha nem volna ugyanannyi szomjas fül a földön, mely röhön nyeli a pletykát, mint a pezsgőt.

Legyünk rajta, hogy okos fellépéssel megakadályozzuk, hogy másokról rosszat mondjanak. Viktor Hugó szalonjában ott állt egy üres karosszék, rajta az írás: „Itt ül a távollevő!” Figyelmeztetés akart ez lenni, hogy a távollevő harmadikról mindig azzal a megbecsüléssel beszéljünk, mintha jelen volna. Az igaz ember: mindig a távollevő pártjára áll...

Harmadszor: mit tegyünk, ha minket ártatlanul megrágalmaztak, könnyelműen megszólaltak- Először is vigasztalódjunk... Nem mi vagyunk az elsők és egyetlenek, akiket a csapás ér... Ez is egy kereszt a sok más kereszt között, amit hordoznunk kell. Ne feledjük, hogy nem éppen a leg-

éretlenebb gyümölcs az, amit körülcsipkednek a darazsak és ne feledjük Kempis mondását: „Aki nem keresi, hogy az embereknek tessék és nem törődik azok nemtetszésével: az nagy-nagy békésségben él itt a földön.” Az a leghatalmasabb, a legerősebb ember, aki annyi jóságot és a csillapító gondolatoknak olyan mennyiségét halmozza fel lelkében, hogy mindent el tud vonultatni a feje fölött.

Szeressük férfiasan a becsületünket, de ne legyünk gyerekesen érzékenyek, akik a tréfa aranyfüstjét koromnak nézzük, akik nem tudnak sértődés nélkül egy mosolyt elviselni, akik mindjárt egy elcsúszott szóért bírósághoz szaladnak.

Sőt olykor-olykor vizsgáljuk meg magunkat: valóban nincs-e meg bennünk a szóvá tett hiba-Gyönyörű és magasrendű elv a Bossuet püspöké, aki, mikor hírül hozták neki a felőle terjesztett híreket, így felelt: „Ezentúl úgy akarok élni, hogy megváltoztassák az emberek beszédjüket!”

A becsület megszerzésének legelőkelőbb módja, ha magunkat gyökeresen megjavítjuk. Hiszen a becsület a Nagy Zsoltáros szerint olyan, mint a haj: újra kinő. A gonoszok nyelve az olló, ami levágja, de a becsület újra meg újra kinő...

Mindent összefogva: vigyázzunk a nyelvünkre a szeretetlen ítéletmondásoknál, fülünkre a gazdátlan szavaknál, ajkainkra a hamis mosolyoknál, amik semmit se mondanak, de mindent sejtetnek. Ne hordozzuk a szívünket a nyelvünkön, hanem zárjuk nyelvünket a szívünkbe.

Legyünk tiszták beszédben is, ne csak ruhában, hiszen hiába a legillatosabb kölnivíz is, ha a szív bocsát ki lélekcacsaró gondolatokat. Csak nyugodtlelkű ember lehet boldog ember, akinek lelkében nincs iszap, se sár ...

A nyelven uralkodni természetesen csak kemény önlegyőzések és szakadatlan belső harcok árán lehet: ehhez az erőmutatványhoz egy élet tréningje szükséges, de éppen a nyelvünkön ural-

kodni tudás egyike a legszebb emberi hódításainknak...

Végül szeressük a lélekápolás legművészebb eszközeit: a csendet, a hallgatást, ami Szent Ambrus szerint: „Anyja az okos gondolatoknak...”

Gyönyörűen mondja a csend építő hatalmáról Maeterlinck a Szegények Kincsében: „Ha megadatott, hogy leszállj lelkedben az angyalok által lakott mélységekig: az, ami mindenekfölött emlékeztetni fog egy mélyen szeretett lényre, nem a szavak, amelyeket mondott, nem a beszéd, mely elrepült vagy a mozdulatok, amiket tett, hanem a Csönd, amelyet vele együtt éltél keresztül.” Kedves testvérem, próbáld meg csak egyetlen napon át visszatartani nyelvedet és meglátod a következő reggelen ragyogóbbak lettek a gondolataid, és belülről többnek, gazdagabbnak, fénylőbbnek érzed magadat...

»Nihil obstat

Dr. Antonius Szokolay censor dioecesanus.

Nr. 1142. Imprimatur. Sirigonii, die 19. Aprilis 1932.

Dr. Julius Machovich vic. gen.«